

1. ÚVOD

Představa ženy a její sociální role v naší i celoevropské kultuře prošla za posledních sto let nebyvalou proměnou. Z ženy bez práv a výsad, kterými oplývali jen muži, se stal rovnocenný partner, o což se zasloužilo několik žen, jež se nebály postavit zarytým konvencím a prosazovat svoje emancipační nároky. Vývoj emancipace je dlouhý a prošel řadou stádií. Nejstěžejnější etapou pro tuto práci je jedna z posledních, zabývající se zejména emancipací žen v politické sféře veřejného života. I tehdy působila řada žen, které se svou tvrdou prací dokázaly dostat do politiky, či ji jinak ovlivnit a následně s většími či menšími úspěchy své místo uhájít. Některá jména se vryla do historie hlouběji, jiná, ač neméně významná, jakoby historie zapomněla. Takový, zdá se, je i případ Františky Zeminové¹.

Františka Zeminová celý svůj život zasvětila politice, prosazování ženských práv a ženskému hnutí. V jejím životě byly zásadní dvě věci. Ženské hnutí a Strana národně-socialistická, kterou si vybrala v pouhých patnácti letech. Vstoupila do ní v roce jejího založení (1897) a zůstala ji věrná až do konce života. Zhodnocení jejího celoživotního úsilí shrnula Milena Šmejcová, stranická kolegyně a přítelkyně Zeminové, takto: *„Jestliže dnes hrdě přehlízíme rozmach ženského hnutí naší strany a radujeme se z mocného vzestupu jeho, jsme si vědomi - my ženy - faktu, že lví podíl na tomto skvělém úspěchu má naše Fráňa Zeminová“*²

Předkládaná práce věnující se této neobyčejné a pozapomenuté ženě není psána čistě biografickou metodou. V centru zájmu nestojí jen její životní příběh, ale značná pozornost je věnována i dějinám ženského hnutí a historii Strany národně-sociální. Tento postup byl zvolen záměrně, neboť nelze na život Zeminové nahlížet odděleně od zmíněných institucí.

Z důvodu, že se Zeminová narodila roku 1882, a proto v plné míře zažila všechny významné události první poloviny 20. století, stávajíc se jejich nedílnou součástí, je valná většina práce psána chronologicky, avšak v určitých obdobích je kladen důraz na různá

¹ V literatuře někdy též uváděna jako Zemínová. V práci je zvolena varianta jména s krátkým i z toho důvodu, že sama Zeminová v podpisu volila tuto verzi svého jména. (viz. příloha č. 1)

² Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 192

stěžejní témata. V důsledku toho jsou kapitoly členěny podle zmíněných dějinných milníků, neboť to byly i zásadní obraty v životě Zeminové.

Cílem práce bylo propojení životních osudů veřejně činného člověka s historickými momenty, které radikálně měnily dějiny nejen naší země, ale i dějiny Evropy a světa. První kapitola je věnována počátku veřejného života Zeminové a vzniku řady ženských spolků či organizací, jejichž centrem zájmu se stalo prosazení ženy v politickém životě, a u jejichž zrodu často Zeminová stála. Snahou také bylo sledovat utváření postojů a názorů, kterým zůstala po zbytek života věrná. Důraz je taktéž kladen na peripetie, do kterých se dostávala zejména díky protihabsburskému smýšlení, jež často přetavila v činy.

V popisu pří s habsburskou monarchií pokračuje i kapitola následující, jež se politickému zápasu věnuje všeobecně, zejména boji o volební právo žen a za jejich aktivní účast na politickém a veřejném dění. Nebyl to konflikt jen s právním systémem, ale také s neochotou mužského pokolení, předsudky a často i s jinými ženami. O prvních úspěších a výhrách pojednává další kapitola, s předchozí úzce související. Největší výhrou, ačkoliv její symbolický význam byl mnohonásobně vyšší než ten faktický, bylo zvolení první ženy, Boženy Vikové-Kunětické, do sněmu Království českého, přičemž jako obvykle Zeminová nestála stranou.

Radost z vítězství a posílení pozic ženského hnutí zastínila první světová válka. Část věnovaná tomuto období si neklade za cíl vylíčit známé události válečného konfliktu, nýbrž pozornost věnuje hlavně národně-socialistické straně. Být členem této strany znamenalo na jednu stranu prestiž, ale zároveň hrozbu postihů, neboť národně-socialistická strana se stala trnem v oku každého nedemokratického režimu. Záměrem je objasnit, proč byla strana perzekuována jak Habsburky, nacisty, tak komunisty. Je zde sledován její vznik, program a stanovky a zejména její odbojová a ilegální činnost, které se Zeminová aktivně účastnila za obou světových válek. V pozadí nezůstala ani v převratných událostech v roce 1918 a byla to právě ona, kdo ještě před 28. říjnem svolával slávu Masarykovi a oznamoval konec Habsburků v Čechách.³

Období první republiky, které Zeminová prožila jako aktivní politička, jsou věnovány dvě kapitoly. První si klade za cíl popsat, jak se ženy chopily své šance a jakými způsoby se zapojily do politického života jako jeho aktivní vykonavatelky. Pozornost je zaměřena i na to,

³ Klátil, F., *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 117

jak tuto novou skutečnost přijala široká společnost i jednotlivé skupiny. Opomíjeny nejsou ani dějiny nejvýznamnější ženské organizace té doby, a sice Ženské národní rady. Kapitola následující je poté detailně zaměřena na politickou kariéru samotné Zeminové a částečně je věnována i jednotlivým volbám z pohledu kandidátních listin a početnímu zastoupení žen na nich.

Další kapitola, věnující se údobí druhé světové války, se opět vrací k historickému významu národně-socialistické strany a jejímu podílu na Mnichovu. Zachyceny jsou vnitrostranické rozbroje a ilegální odbojová činnost zejména pak Zeminové. Přestože byla vysoko na seznamu nežádoucích osob, život jí usnadnila záměna, díky níž byla považována za mrtvou, ačkoliv zemřela její vzdálená příbuzná a jmenovkyně.⁴ Díky tomu a díky pomoci celé řady svých přátel zůstala po celou dobu války aktivní, a dokonce se jí podařilo ještě před koncem války ustanovit Revoluční výkonný výbor strany národně-socialistické.

Plíživý nástup nového nepřítele, snaha o obnovu republiky znesnadňovaná národní i mezinárodní situací, odchod z jasného politického výsluní a politické trápení strany i Zeminové jsou témata, kterými se zabývá kapitola věnovaná létům 1945 – 1948. Vzhledem k velkým oslavám jejího životního i pracovního jubilea roku 1947 jsou zrekapitulovány důležité činy Zeminové.

Poslední kapitola této práce shrnuje únorové události s cílem zaměřit se zejména na chování členů národně-socialistické strany v únorových dnech. Účelem této části není podrobně zkoumat otázku inscenovaných procesů, zabírat se jejich přípravou, ani taktikami a důsledky. Kvůli tomu, že se Zeminová stala jednou z hlavních akterek jednoho z největších politických procesů s Dr. Miladou Horákovou a spol., jedná se o popis událostí, které úzce souvisely s její osobou.

V tématech věnovaných ženskému hnutí a ženám v politice jsem čerpala hlavně z děl tří autorek, které lze označit za klíčové v této problematice. Nejdůležitější byla práce Dany Musilové *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. Jedná se o dílo podávající ucelenou představu o životě a práci žen aktivních v politice. Kniha v mnohém pomohla při zpracovávání, stejně jako s rozhodnutím psát práci chronologicky, neboť tato kniha tak pojednána není a vinou

⁴ Proces H, režie Martin Vadas, Česká televize, 2009, 10 x 52 min.

toho se v ní řada informací často opakuje, ačkoliv vždy v trochu jiném kontextu. Stěžejní také byla kniha Jany Malínské *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, která byla nápomocna zejména v ucelení představy o postavení žen na počátku 20. století a jejich emancipačních snahách na poli politickém. Při zmínění tohoto tématu by neměla být opomenuta kniha Jany Burešové *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, která se zabývá především různými ženskými spolky a organizacemi.

Z hlediska tématu národně-socialistická strana byla stěžejní dvě díla. Pro části věnované vývoji a proměnám strany byl zásadní obsáhlý dvoudílný spis kolektivu autorů *Politické strany – vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Druhé dílo, konkrétně práce Jiřího Kociána *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*, bylo důležité pro pochopení událostí v poválečných letech. Kniha, vzhledem k tomu, že se zabývá poměrně krátkým časovým obdobím, je bohatá na řadu detailů a zajímavých informací.

Pro kapitolu věnovanou procesům jsem zvolila autora nejpovolanějšího, tedy Karla Kaplana, a čerpala jsem hned ze třech jeho knih věnovaných tématu procesů: *Největší politický proces - M. Horáková a spol.; K politickým procesům v Československu 1948-1954: dokumentace komise ÚV KSČ při rehabilitaci a Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení: 1968-1990*.

Ke sblížení s dobou a proniknutí do smýšlení přímých účastníků, o kterých se v této práci píše, pomohl zejména sborník *Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947*, který vydala Československá strana národně-socialistická roku 1947 a dílo vydané Ústředím národně socialistických žen strany národně-socialistické, upravené Boženou Kubičkovou, *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje*, přičemž šťastnou shodou náhod je výtisk dostupný ve studovně Národní knihovny v Praze vlastnoručně podepsán Františkou Zeminovou, která jej věnovala šéfredaktorovi *Českého slova* Ivanu Herbenovi.

Nepostradatelným pramenem byly materiály v Archivu bezpečnostních složek, zejména fond 310 – Zeminová, a materiály v Národním archivu. Zvláště důležité byly fondy Československé strany národně-socialistické, dále výstřížkový archiv Ministerstva zahraničních věcí, fond Ministerstva vnitra a fond Zenkla.

Významným zdrojem informací mi byly internetové stránky Poslanecké sněmovny a její digitální archiv, dále dokumentární série *Proces H* režiséra a scénáristy Martina Vadase nebo rozhlasový pořad Petra Koury a Milana Kudryse *Portréty* věnovaný Františce Zeminové, jež posloužil jako inspirace při rozhodování o stanovování jednotlivých cílů práce.

Základním úkolem této práce bylo přiblížit život ženy, která zásadně ovlivňovala dějiny politického i sociálního vývoje u nás a objasnit, z jakých příčin není dnes její jméno stejně známé jako jména jejích blízkých kolegyň Františky Plamínkové a Milady Horákové.

2. 1882 – 1905: POČÁTKY VEŘEJNÉHO ŽIVOTA

Františka „Fráňa“ Zeminová se narodila 15. srpna 1882 v Dolních Chvatlinách v okrese Kolín⁵, jako jedno z dvanácti dětí do rolnické rodiny. Zážitky z dětství, jež prožila na zemědělském stavení, v ní probudily sociální citění a předurčily tak její politické směřování. Na vsi měla možnost pozorovat jak život nejchudších čeledínů, tak život urozené šlechty a spatřovala v tomto uspořádání obrovský nesoulad.⁶ Svůj život zasvětila myšlením nespravedlnosti a nerovnosti, zejména pak v postavení mužů a žen. Jako vhodná základna pro její politické snahy a postoje se ukázala Československá strana národně socialistická, s níž spojila většinu svého života. Náklonnost k národnímu socialismu v ní vzbuzovala prý i její maminka, vlastenka a obdivovatelka husitství.⁷

František Klátil, významný novinář a politik Československé strany národně socialistické, o mnoho let později o Fráňě Zeminové napsal, že její životopis lze s trochou zjednodušení shrnout do dvou vět: „*Je jedna z dvanácti dětí, a když dospívá, několik let pracuje v Kobrově nakladatelství v Praze, snad jako dělnice, nebo písařka. A potom hned strana – po celý dlouhý její bouřlivý život jen strana a zhola nic jiného.*“ Klátil ji ale poklonu skládal i jinak: „*Do politického života v samostatném státě vstupuje již jako žena zralá, zkušená a zasloužilá, ale zase s jazykem jako meč a temperamentem nezkroutným. O poslanecký mandát zpravidla musí bojovat každý, kdo v poslancování vidí vrchol životního blaha. Zeminová je z těch mála lidí, kteří o svůj poslanecký mandát nikdy bojovat nemusí – vůči straně je v pozici, že nikoli ona, ale strana ji musí žádat, aby přijala kandidaturu.*“⁸

Zeminová se narodila do doby, kdy první úspěchy na cestě k ženské emancipaci již byly položeny a pomalu se začalo bojovat o práva politická, s nimiž úzce souviselo i právo na vzdělání a zrovnoprávnění přístupu k zaměstnání. Zatímco v západní Evropě byl tento proces nastartován o něco dříve, za počátek – ne však zcela cílený a úspěšný – vstupu žen do politiky lze považovat Velkou francouzskou revoluci. Znovu se ženský hlas dovolávající se svých práv zvedl v letech revolučních 1848/49. Rozpohyboval se vlak, který již nešlo zastavit, a

⁵ NA, f. PŘ 1941-1940, 12376-Z1014/6, Zeminová Františka

⁶ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 64

⁷ Tamtéž, str.64

⁸ Klátil, František: *Republika nad stranami*. Praha, Melantrich 1992, str. 182 a 186

ženská emancipace se stala nedílnou součástí demokratizace Evropy. 60. a 70. léta byla počátkem fenoménu ženských spolků, které se zasazovaly o ženská práva. Tento proces probíhal v celé Evropě, všude však s jinou intenzitou a s jinými výsledky. V českých zemích se toto snažení rozmohlo zejména na přelomu 19. a 20. století.⁹ K historii ženské otázky se vyjádřila Zeminová ve sborníku sepsanému u příležitosti 50. výročí od založení strany. Zde kritizuje historiky za to, že opomíjí zmínit zásluhy žen a jejich obětavé úsilí. Zdůrazňuje práci žen v dobách válek husitských i v době Pobělohorské a vyzdvihuje zejména jejich funkci nositelek lidové slovesnosti a ochranitelek mateřského jazyka. Poukazuje na to, že v dobách válečných ženy dokázaly plně zastat funkce mužů na polích a statcích. V revolučním období od konce 18. stol. přes 19. století jsou zkazky hlavně o mužích revolucionářích. Důležitá práce Rettigové, Němcové, Světlé, či Krásnohorské, která se zasazovala o vyšší ženské školství, či Renaty Tyršové, která vedla ženy do Sokola, jsou zapomenuty.¹⁰

Když bylo Fráně dvanáct let, tedy roku 1894, přestěhovala se do Prahy, kde navštěvovala v letech 1902 až 1908 Eckhartovu obchodní školu.¹¹ Po ukončení studií nastoupila v Kobrově nakladatelství ve Vodičkově ulici jako účetní a obchodní příručí. Zeminová o práva žen bojovala od velice útlého věku.¹² Již roku 1897, aniž by to právo dovoľovalo¹³, vstoupila v pouhých patnácti letech do strany, čímž započal její zápas o práva a požadavky českých žen jak ve sféře sociální, tak i politické. Její přítel a kolega ze strany Bohuslav Šantrůček ji v tomto období charakterizoval takto: „*Už tehda měla povahu děvčete nikoliv selského, ale děvčete, z níž šlehaly jiskry, jakoby vykřesané třískáním ocele někde na*

⁹ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 9

¹⁰ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. IN: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 30, 31

¹¹ ABS, f. 310 str. 73-36, Zeminová

¹² Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 176

¹³ NA, f. MZV - VA II, 1331

*barikádách, kde plane revoluce, hoří rudé ohně a nesou se vzhůru vzdorné písně, chlapské písně.*¹⁴

O rok později, tedy roku 1898, založila Ústředí žen, které se staralo o řízení akcí v ženských řadách. Toto uskupení však bylo rozeznáno policií, neboť ženy se nesměly politicky organizovat. To však Zeminovou nemohlo zastavit.¹⁵ Vystupovala na táborech lidu a již roku 1898 vedla prvomájový průvod žen na Žofín. V tomto zápasu samozřejmě nebyla sama, nýbrž stála za ní řada sester, jak se ve straně oslovovaly. Tyto ženy pocházely povětšinou z dělnického prostředí, neboť mezi inteligencí nebylo mnoho porozumění pro socialistické snahy žen. Za zakladatele národního socialismu jsou tak považováni dělníci národně uvědomělí, oddaní socialismu, ale ne marxismu.¹⁶

O rok později se zúčastnila pohřbu Karolíny Světlé, který se záhy změnil v manifestaci žen. Zejména Teréza Nováková zde vyzdvihovala zásluhy Světlé o sebeuvědomění a vzdělávání žen. Františka, nadšená jejím vystoupením, se pak s Terézou Novákovou spřátelila a navštěvovala ji.¹⁷ Později Terézu Novákovou označila za první feministku u nás.¹⁸ Díky ní se začala účastnit zasedání Ústředního spolku českých žen, kde zjistila, že i ženy ze středních vrstev se snaží o řešení ženské otázky. Řešily se zde stejné problémy jako zpřístupnění vzdělání ženám a lepší pracovní pozice a případně posléze stejné platové podmínky, jaké mají muži.¹⁹ Zároveň Nováková přispěla k obohacení slovní kultury Zeminové a její díla *Děti čistého živého* (1909) a později *Jan Jílek* (1925) Zeminovou přivedly k odmítavému postoji ke katolictví.²⁰

¹⁴ ANK, Šantrůček, B., *K jubileu 35 letů veřejné práce a bojů poslankyně Fráni Zeminové*, Ústřední výkonný výbor svazu. Čs. Mládeže socialistické v Praze, 1932, str. 7

¹⁵ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 176

¹⁶ tamtéž, str. 176

¹⁷ tamtéž, str. 176

¹⁸ NA, f. MZV - VA II, 1331

¹⁹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 64

²⁰ ANK, Šantrůček, B., *K jubileu 35 letů veřejné práce a bojů poslankyně Fráni Zeminové*, Ústřední výkonný výbor svazu. Čs. Mládeže socialistické v Praze, 1932, str. 9

Roku 1901 byla přítomna založení Zemské jednoty pracujících žen a dívek, což byl spolek propagující národně socialistické myšlení a později se zapisující mezi zakládající skupinové členy Ženského klubu českého. Zeminová byla ve svých pouhých devatenácti letech jeho jednatelkou. Spolek se uspokojivě rozrůstal a to zejména díky důsledné agitaci členek, které cestovaly po celých Čechách a Moravě a zakládaly zde místní jednoty. V těchto jednotách byly pořádány přednášky pro ženy výchovného a vzdělávacího rázu.²¹ Hlavním smyslem těchto přednášek bylo šíření osvěty o postavení žen, jejich právech a požadavcích, které mají uplatňovat. Spektrum témat bylo poměrně široké. Zabývaly se odborovou činností, politickou výchovou, avšak zabrousilo se i do oblasti kultury. Zemská jednota pracujících žen a dívek si získala značně autonomní postavení uvnitř strany a svého politického vlivu se snažila co nejvíce využít. Roku 1902 například podaly národně socialistické ženy petici k Zemskému sněmu, v níž žádaly o zřízení bezplatných zprostředkovatelen práce a útulků pro nezaměstnané ženy. Dále zakládaly odborové organizace pracovníků textilních a krejčovských závodů, obchodních pomocnic atd.²²

„Rok 1902 vyznamenává se také velmi krásným úspěchem národně socialistických žen, které zaslaly petice zemskému výboru království českého i městu Praze o zřízení bezplatných zprostředkovatelen práce a útulny pro nezaměstnané ženy, kde by mohly být v době nezaměstnanosti, rekonvalescence apod. Obě tyto akce skončili kladným výsledkem.“²³

Františka Zeminová byla svou kolegyní ze strany Milenou Šmejcovou charakterizována jako žena aktivní a energická, se zapálením bojující za své ideály národní a sociální svobody a za ženské hnutí, s jehož vývojem a počátky je tak úzce spjata, že ani nelze vývoj ženského hnutí a osobu Františky Zeminové vnímat odděleně.²⁴

„My ženy vděčíme Zeminové za všechno, čím jest dnes hnutí žen v plné šíři, hloubce a síle. Jsme si velmi dobře vědomy toho, že bez Fráni by zdaleka nebylo tak mohutné a

²¹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 64

²² Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8. 5. 2012

²³ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 178

²⁴ tamtéž, str. 175

*čínorodé. Její organizační talent a píle, neumdlévající horlivost a nabádavost jsou nám nedosažitelný vzor bojovnice za práva žen, osvědčivší se tak mimořádně na vedoucím místě i za situací nejsvízelnějších.*²⁵

Svou vzpurnou povahou se sice nejdennkrát dostala do potíží, nicméně zároveň to z ní činilo ženu nejen slova, ale i činu. Je nutné připomenout, že právě slovo se stalo Zeminové nejsilnější zbraní. Byla výbornou řečnicí, která se nebála ani kontroverzních témat. Díky pohotovosti a bystrosti a zejména díky své obětavosti si začala získávat všeobecné uznání. V projevu nepůsobila nejistě, naopak byla tou, kterou bylo vždy nejvíce slyšet. Františka Zeminová tohoto svého nadání hojně využívala a to nejen na shromážděních a přednáškách, na kterých agitovala za lepší postavení žen. Chodila mezi dělnice, prodavačky, či švadleny a hovořila s nimi o jejich možnostech na lepší pracovní podmínky, o kratší než desetihodinové pracovní době, o lepších mzdách, o podpoře v nezaměstnanosti a také k nim začala promlouvat o volebním právu pro ženy, které se stalo velkým tématem let budoucích.²⁶

Jak bylo již řečeno, její „prořízlá pusa“ jí vysloužila i několik problémů. Jakožto žena odhodlaná domoci se spravedlnosti a pevně stojící za svými názory se nemohla vyrovnat s vládou Habsburků v našich zemích. Stála za stranou, pro niž v dobách Rakousko-Uherska bylo těžké se prosadit proti persekucím ze strany státu.

Zeminová se nebála veřejně hlásat své negativní postoje vůči Vídni a Habsburské monarchii vůbec. Zdůrazňovala zejména důležitost svobody a nutnost boje za samostatnost národa.²⁷ Bojovnost v tomto směru velmi nebezpečná dostala Zeminovou roku 1902 před soud v Chrudimi. Udání, že veřejně pronáší protidynastické a protiklerikální výroky, přišlo od klerikálního redaktora Vobejdy.²⁸ Je nutno podotknout, že klerikalismus se stal Zeminové celoživotním nepřitelem. Do historie tak vstoupila i její poznámka pronesená o mnoho let později, když se dlouho řešila odluka církve od státu a propracovávala se smlouva

²⁵ tamtéž, str. 176

²⁶ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 65

²⁷ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 176

²⁸ tamtéž, str. 178

s Vatikánem. Zeminová se k těmto událostem vyjádřila s antiklerikalismem sobě vlastním: „*Bude-li Svátá stolice tvrdá, dáme jí šaratici.*“²⁹

Část žaloby z roku 1902 zněla: „*Urážka Veličenstva císaře a členů císařského domu, zločin pobuřování a urážka armády atd.*“ Takové obvinění mohlo Zeminové vynést i několik let ve vězení. Naštěstí pro Zeminovou se její obhájce, jistý doktor Kröner, ukázal jako velice schopný a využil toho, že svědci jejich výroků byli opilí a jejich výpovědi tudíž velmi zmatené a nepřesné.³⁰ Ani tento incident však nemohl Františku zlomit a její zaujetí proti monarchii se spíše stupňovalo. To je i patrné z jejího projevu, jež pronesla při stranické manifestaci na Bílé hoře 5. listopadu 1905: „*[...]kdyby udeřila historická hodina a my ženy měly jsme možnost spolurozhodovati o osudech národa, nedovolíme nikdy, aby se na trůn český volali Falčtí, nedovolíme, aby na něm zůstali Habsburkové, ale budeme se vším úsilím prosazovati zřízení svobodné republiky, pro níž vychováme všechna srdce a mysl lidu.*“³¹

Ačkoliv byla Zeminová u soudu osvobozena, neznamenalo to svobodu v pravém slova smyslu. V patách jí byla neustále policie a v jejím okolí byli nastraženi špiclové. Nebylo výjimkou, že schůze, jíž se měla účastnit, byla náhle před začátkem zrušena. Takové překážky jí však nemohly stát v cestě, naopak se do dalších bojů za lepší postavení žen pouštěla s ještě větším odhodláním.³² Z její iniciativy a s horlivým přispěním ostatních sester vznikaly nové odbory žen. Na vzniku odborů se však podíleli i muži. Byly sjednávány kolektivní smlouvy ve prospěch žen vykořisťovaných zaměstnavateli a byly pořádány stávky. S těmito kroky ovšem nesouhlasily ženy z vyšších společenských kruhů, neboť je pokládaly za příliš revoluční. Nežrídka se však prý stávalo: „*[...]že se na schůze našich žen chodily tzv. dámy dívat, chtěly vidět „revolucionářku“ Zeminovou, s lorňonem na očích.*“³³

²⁹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 69

³⁰ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 178

³¹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 69

³² Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 178

³³ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 179

3. 1905 – 1912: CESTA DO POLITIKY

Zatímco 90. léta 19. století a počátek 20. století přinesl zrovnoprávnění žen zejména na poli vzdělávání, sociální aktivistky bojovaly za pracovní práva žen. Poté se pozornost pomalu začala přesouvat k otázkám politické rovnoprávnosti, což, jak se ukázalo, byla otázka mnohem ožehavější a podporu nenalezala ani u straší generace feministek, jakými byly Krásnohorská či Světlá. Světlá i Krásnohorská upozorňovaly zejména na důležitost vzdělání. Eliška Krásnohorská se v názorech na dívčí vzdělávání odlišovala tím, že jako zásadní nedostatek spatřovala nemožnost dívek dosáhnout maturity. Krásnohorská s pomocí různých spolků a vlivných osobností založila gymnázium Minerva, které bylo otevřeno 1. září 1890. Roku 1895 skládalo prvních osmnáct dívek maturitní zkoušku, kterou však musely složit na Akademickém gymnáziu, neboť Minerva neměla tzv. právo veřejnosti, jakožto gymnázium soukromé. Roku 1897 získaly ženy jako mimořádné posluchačky přístup na filosofickou fakultu a roku 1900 jim bylo povoleno řádné studium medicíny. Minerva měla řadu příznivců, kterým byl např. Vojta Náprstek či Teréza Nováková. Nicméně objevily se i záporné, ba přímo nenávislné reakce. Také možnost žen studovat vysokou školu přinesla řadu záporných reakcí, neboť ženské vzdělávání bylo respektováno pouze do okamžiku, kdy nepřesáhlo ryze ženská zaměstnání. Teď se však ženy začaly ucházet o mužské posty. Nicméně, najít práci pro ně bylo stále velmi obtížné, řada se jich proto vracela na Minervu jako učitelky. Tímto jim však bylo odepřeno založit rodinu, neboť až do roku 1919 platil v českých zemích celibát učitelek.³⁴ Na zrušení celibátu se později nemalou měrou podílela právě Zeminová. Byl to téměř první problém, kterým se zabývala v Revolučním národním shromáždění.

Generaci žen horlivě bojujících za právo žen na vzdělání se nároky mladých aktivistek, mezi něž se Zeminová řadila, zdály až příliš radikální.³⁵ Jak vzpomíná sama Zeminová, řada žen samozřejmě stále stála mimo veřejné dění, katoličky se zajímaly jen o církev, měšťanky se nezajímaly, neboť stejně neměly volebního práva a sociální demokratky byly velmi separatistické. Zde podle Fráni nastává čas národních socialistek, které se postavily za svobodu národa, za politickou, kulturní a sociální rovnoprávnost žen, za demokracii a pokrok. Bojovat jak za svobodu národa, tak za práva pracujících, i za

³⁴ Bahenská, M., *Počátky emancipace žen v Čechách – Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Libri/Slon, Praha 2005, str. 130 - 133

³⁵ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 16

rovnoprávnost žen bylo na první generace příliš, přesto jim neupírá snahu a výdobytky, jichž dosáhly.³⁶

U většinové části mužské populace mladé aktivistky pochopení také nenalézaly. Jako hlavní důvod, proč by žena neměla vstupovat, byla ztráta ženskosti. Dále bylo uváděno, že ženy, jakožto dárkyně života, jsou spojeny s přírodou. Příroda stojí níže než kultura a z toho důvodu byla ženám přisuzována nižší inteligence, absence tvůrčího myšlení a imaginace, či smysl pro vyšší cíle.³⁷

Situaci začaly komentovat i nově vzniklé ženské časopisy – *Ženské listy*, *Ženská revue*, *Ženský obzor*³⁸. Všechna tato periodika začala vydávat články o potencionálních politických a výhodách zrovnoprávnění. Každý časopis však zastával trochu jinou linii. *Ženská revue* byla myšlenkově blízká Tomáši Garrigueovi Masarykovi, *Ženský obzor* a *Ženské listy* psaly spíše starší reprezentantky ženského hnutí. Rozdíl byl v tom, že pisatelky *Ženských listů* se zpočátku k angažovanosti žen v politice stavěly spíše rezervovaně a tuto dráhu nedoporučovaly. *Ženský obzor* se naopak zasazoval o přiznání volebního práva ženám a pokládal za vhodné, aby se politicky činné ženy zabývaly řešením sociálních problémů.³⁹

Nová generace feministek vedená Františkou Plamínkovou však považovala otázku vzdělávání žen za uzavřenou a požadovala rozšíření zájmů ženského hnutí o otázky politické. Pro tento typ činnosti měly ženy značně omezený prostor, neboť dle zákona č. 134/1867, který obnovoval svobodu shromažďování, byly spolky děleny na nepolitické a politické, které pak nesměly přijímat cizince, nezletilé a ženy. Tímto zákonem bylo ženám výslovně zakázáno zakládat politické spolky. Ženy tak spolky zakládaly tajně a přes zákaz.⁴⁰ Nabídku rozvoje politického života mladým aktivistkám přinesly zejména nové politické strany, které demokratizaci podmiňovaly zrovnoprávněním. Tyto politické strany existovaly pouze de

³⁶ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. IN: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 32

³⁷ tamtéž, str. 15

³⁸ *Ženská Revue* vycházela od roku 1905 do roku 1920, *Ženský obzor* vycházel od roku 1900 s přestávkami až do roku 1941 a *Ženské listy* vycházely od roku 1873 do roku 1926. (Kubíček J., a kol., 2006)

³⁹ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 16 - 17

⁴⁰ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 18

facto, nikoliv de iure a státní moc tak nemohla zakázat přijímání žen na základě zákona č. 134/1867. Zpočátku sice strany jevily pramalý zájem o ženské členy, to se však změnilo v 90. letech 19. století s příchodem masových stran, které byly mnohem modernější a měly strukturu stranické organizace. V praxi se však dříve ženy staly objektem politické činnosti strany než subjektem stranického života.⁴¹

Této příležitosti, jak ovlivňovat budoucí vývoj, se chopila i Františka Zeminová, když roku 1897, tedy v pouhých patnácti letech, vstoupila do strany národně sociální. Ta se společně se sociální demokracií otevřela ženám ještě před koncem 19. století. Obrátila tak svou pozornost k: „nejzanedbávanější a nejpočetnější části národa“, jak české ženy Zeminová označovala.⁴² Později Zeminová vzpomínala, že Československá strana národně socialistická táhla nejen ji, ale i jiné ženy k sobě, zejména díky jejímu nebojácnému postoji proti mocným tohoto světa. Také silný národní a sociální faktor této strany, který byl ženskému srdci blízký, přitahoval řadu stoupenců. A k dobru národním socialistům přičítá i v dobrém slova smyslu jejich vypočítavost, když si uvědomili, že bez poloviny národa, kterou tvoří ženy, se rozhodovat nedá.⁴³

Hned na svém I. sjezdu konaném 15. dubna 1898 v Praze přijala strana program, v němž požadovala mimo jiné rovné volební právo pro obě pohlaví, zrovnoprávnění žen s muži, omezení práce žen v šestinedělí ve zdravím nebezpečném prostředí, zákaz prostituce a konkubinátu. To vše byly ideje, za něž během své politické kariéry Zeminová bojovala a jež se snažila prosadit.⁴⁴

Přes všechny tyto programové body bylo primární postavení ženy spatřováno v rodině a mateřství mělo mít přednost před profesí. Harmonická rodina představovala základ společnosti.⁴⁵ Zeminová vyzdvihovala úlohu rodiny jakožto instituci, která se na rozdíl od

⁴¹ tamtéž, str. 19

⁴² Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. IN: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie,*

životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 33

⁴³ NA, f. MZV - VA II, 1331

⁴⁴ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 21

⁴⁵ Tamtéž, str. 21

jiných nepodvolila německému útlaku. Ženy jsou těmi, které rodinu tmelí dohromady.⁴⁶ Strana nadále prosazovala rovnoprávný přístup ke vzdělání a důslednou sociální ochranu zaměstnaných žen. Bojovali proti celibátu učitelek, který znemožňoval manželství a naplnění ideálu harmonické rodiny. S tím souviselo také právo zrušit manželství v případě, že není funkční. Další ustanovení byla obecnějšího charakteru jako například důsledné trestání sexuálních zločinů na ženách. Požadavek rovného volebního práva a vymezení členství žen ve straně v programu výslovně uveden nebyl. Stanovisko strany se až do první světové války v podstatě nezměnilo a prosadit se jí nepodařilo ani jediný bod programu týkající se ženské otázky. Pravdou ovšem je, že o to ani příliš neusilovala, neboť primárním zájmem byl zisk ideového vlivu na dělnice a ženy ze středních vrstev. O řádné naplnění se musely postarat až první ženy v politice. Nutno ovšem národním socialistům přidat k dobru, že na rozdíl například od sociální demokracie, s kterou sváděli největší boje o voliče a voličky, dovozovali již velmi brzy ženám zasednout i ve vedoucích pozicích strany.⁴⁷ Františka Zeminová zastávala od roku 1905 post členky ústředního výkonného výboru. Zeminová, stejně jako Plamínková či Landová-Štychová, se neseťkala zrovna s kladným přijetím svého povýšení ve straně, neboť jí to se stranou příliš spojovalo. Takový postup odmítaly feministky, které svou činnost s politickou stranou nespojily.

Ve stranách vznikaly ženské organizace, které politické strany využívaly zejména jako prostředek osvětového a agitačního působení na ženskou populaci. Význam žen v souvislosti s debatami o rovném volebním právu rostl, neboť se z nich stávaly potencionální voličky. Počet politicky organizovaných žen díky agitační činnosti rostl, ale strany nebyly ochotny jim nabízet výhodnější pozice ve straně, neboť s jejich přibývajícím počtem rostla konkurence mužům a jen málo žen se tak ještě před válkou dostalo do vedení strany. Patřily mezi ně Olga Stránská-Absolonová za stranu pokrokovou (1908), Božena Viková-Kunětická za stranu národně svobodomyšlnou (1909) a samozřejmě Františka Zeminová za národní socialisty (1905).⁴⁸

⁴⁶ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 31

⁴⁷ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 22

⁴⁸ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 23

Roku 1904 došlo k poměrně významnému obratu v ženském hnutí. Tohoto roku byl založen Ženský klub, do nějž vstupovala ženská inteligence, učitelky a úřednice, v jejichž smýšlení došlo ke změně, což mělo za následek, že se začaly zajímat o situaci zaměstnaných žen a jejich základní práva, tedy o emancipaci.⁴⁹

Roku 1905 byl Františkou Plamínkovou založen Výbor pro volební právo žen, a to odstartovalo spolupráci Plamínkové se Zeminovou, která se na založení výboru spolupodílela. Zatímco Zeminová a její spolupracovnice agitovaly za národní uvědomění a zlepšení sociálního postavení žen v širších lidových vrstvách, Ženský klub a Výbor pro volební právo prováděl stejnou činnost ve vrstvách ženské inteligence. Oba tyto proudy úzce spolupracovaly, a to zejména v politickém boji za všeobecné hlasovací právo. Národní socialisté, kteří se o prosazení všeobecného hlasovacího práva velmi zasazovali, pořádali mnohé manifestace. Jedné takové se zúčastnil i velký počet žen, v jehož čele nesla rodná sestra Zeminové červený prapor s bíle vyšitým nápisem: „*V boj za volební právo žen!*“⁵⁰

První politicky angažované ženy se zasazovaly zejména o přiznání volebního práva ženám v politických stranách a v rámci ženských hnutí. Ke zvýšení a rozšíření této aktivity došlo v letech 1905 – 1907, které byly obdobím boje za všeobecné volební právo. Tento boj, který ženy vedly, nenalézal velkého pochopení a účastnicím nepřidávaly ani vnitřní rozpory. Odpůrci přiznání volebního práva ženám svůj postoj obhajovali přirozenou dělbou rolí, teprve nedávným rozšířením volebního práva na všechny muže a případnou ztrátou „ženskosti“, s čímž by mohlo souviset i zanedbávání rodinných povinností. Hlavním odpůrcem bylo katolické křídlo, které spatřovalo primární povinnost každé ženy v péči o rodinu.⁵¹ Antiklerikální Zeminová na věc pohlížela z jiného úhlu. Stereotypně strávený život péčí o domácnost a nemalý počet dětí a bez podnětů viděla jako příčinu oblíbenosti církevních

⁴⁹ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 179

⁵⁰ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 179

⁵¹ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 23-31

organizací a kostelů, jakožto místa odpočinku.⁵² Pravdou zůstává, že samy katolické ženy o svá práva výrazněji neusilovaly a návrh na politická práva žen byl vznesen oficiálně snad pouze jedinkrát, a to hlavně z důvodu obavy, aby ženy z katolických kruhů nezačaly přecházet k sociálním demokratkám. Právě od sociálních demokratek přicházela největší vnitřní kritika. Kritizovaly středostavovské ženy, že doposavad nevyšly do ulic bojovat za rovné právo. Odsuzovaly malou radikálnost a nedostatek zájmu o práva dělnic a nespolupracovaly ani s Výborem pro volební právo žen.⁵³

Obě ženské frakce se však nadále shodovaly v základních myšlenkách. S argumentem, že ženě porozumí nejlépe žena, měla být činnost budoucích političek zaměřena zejména na hájení ženských práv a zájmů. Shodovaly se i v základních politických požadavcích, jakými byly rovnost politických práv, zrušení zákazu členství v politických spolecích, boj proti válkám a za zachování míru, neboť žena je dárkyně života, který válka bere.⁵⁴

Dne 28. listopadu 1905 proběhla manifestace za volební právo na Staroměstském náměstí. Zeminová se spolu s několika dalšími této manifestace účastnila. Ženám nebylo dopřáno vystoupit a muži je ani ve svých projevech nezmínili. Ženy tedy z manifestace odešly a vydaly se do Jungmannovy ulice, kde sídlil Ženský klub a zde si uspořádaly vlastní mítink, jehož hlavními řečnicemi byly Zeminová a Plamínková.⁵⁵ Zeminová svůj plamenný projev pronesla i přes to, že věděla, že je nepovolený, tudíž nezákonný, a že policii má stále v patách.⁵⁶ Na tyto události upozornila Zeminová o pár dní později, kdy se 10. prosince 1905 v Národním domě na Vinohradech konala další schůze a zde se Zeminová, tehdy třiaadvacetiletá, tvrdě opřela do mužského pokolení, když upozornila, že muži ženy sice potřebují a vyzívají je ke společnému zápasu o volební právo, ale pak se o nich již nezmíní a v projevech o nich mlčí. Upozornila, že ženy nepotřebují, aby je muži opěvovali a skládali jim

⁵² Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 34

⁵³ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 23-31

⁵⁴ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 23-31

⁵⁵ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 65

⁵⁶ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 180

básně, ale potřebují, aby je uznali jako sobě rovné a nakonec prohlásila: „*Nejlépe by bylo, kdyby ženy přímo vtrhly do politického života a hleděly okupovati mužské politické strany.*“⁵⁷ Na tomto sněmu byly sepsány dvě petice adresované říšské radě žádající zrovnoprávnění mužů a žen a zrušení zákazu členství žen v politických spolcích.⁵⁸

Sněmy a schůze jako byly ty v Ženském klubu nebo na Bílé Hoře, na nichž Zeminová přednesla své projevy, končivaly často zatýkáním a pronásledováním stoupenců protirakouského a protiněmeckého národního socialismu rakouskou policií. Řečníci, zejména Zeminová, byli policejním komisařem nejednou napomínáni a jejich schůze byly rozpouštěny, často i drasticky za pomoci dragounské jízdy. Řečníci pak často končili u soudů a někteří skončili i na řadu let v žaláři. Vězení nakonec potkalo i Zeminovou, ačkoliv se mu již jednou vyhnula. Odsouzena byla u okresního soudu v Karlíně. Toto vězení pro ni ovšem nebylo žádným příšerným zážitkem, jakého se dočkala na sklonku svého života, neboť většina dozorců byli národní socialisté. Zeminová tak své věznění přečkala bez úhony a naopak se opět vrhla do práce s ještě větším nasazením, neboť všechna tato represivní opatření přívržence hnutí za národní a sociální svobodu, vedené Klofáčem, nemohla odradit a naopak jich víc a víc přibývalo. Nárůst počtu členek zaznamenávaly i ženské odbory a pobočky Zemské jednoty pracujících žen a dívek. Zvyšující se počet členek pak zaznamenaly i odborové organizace dělnic z knihařských, tiskařských, krejčovských a textilních odvětví.⁵⁹

Bylo-li znemožňováno organizovat veřejné schůze, pořádaly se schůze tajné. I přes tato opatření se policie snažila tato setkání podchytit a zabránit jim. Úhlavní nepřátelé Zeminové, tedy policie a klerikálové, se snažili zasáhnout ji na citlivém místě, a sice zbavit ji místa. V té době byla Zeminová stále ještě zaměstnána jako úřednice ve známém Kobrově knihkupectví. Policie vyvíjela značný nátlak na jejího zaměstnavatele p. Salače, aby ji buď usměrnil, nebo vyhodil. Salač se však zachoval zcela opačně a ze Zeminové učinil vedoucí podniku a do jejích politických aktivit žádným způsobem nezasahoval. Později se Zeminová ucházela o úřednické místo u pražské obce, ale zde byla razantně odmítnuta s odůvodněním,

⁵⁷ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 65

⁵⁸ Musilová, D., *Z ženského pohledu, Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 23-31

⁵⁹ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 180

že není možné, aby město Praha zaměstnávalo socialistku. Ironií osudu pak po dvacet let počínaje rokem 1918 stáli v čele hlavního města Prahy národně socialističtí primátoři. Po tomto odmítnutí si Zeminová zažila ještě jedno, když ji byla zamítnuta žádost o udělení koncese knihkupecké, ačkoliv měla velmi dobré dobrozdání od jejího zaměstnavatele. Být národním socialistou v této době sebou tak neslo břímě zápisu na černé listině.⁶⁰ Byl to však také dost možná jeden z důvodů, proč Zeminová zvolila právě tuto stranu, neboť ženská otázka se pro ně stala nedílnou součástí otázky národní.⁶¹

Boj o volební právo pro ženy neskončil úspěchem, přesto to pro Zeminovou ani ostatní ženy nebylo znamením k ústupu. Naopak nepolevovaly v úsilí dojít svého cíle navzdory státu. Jako neúčinnější taktika se ukázalo hledání mezer ve volebním zákonu.

⁶⁰ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 181

⁶¹ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str., 34

4. 1912 - 1914: PRVNÍ KROKY K VÍTĚZSTVÍ

I v letech následujících popularita Zeminové vzrůstala. Zasedala v předsednictvech řady výborů a nadále bojovala za politická práva žen. Neprezentovala se jen projevem slovním, ale i písemným, když přispívala do měsíčníku národních socialistek *Ženské snahy* (1908 – 1914), do *Ženského obzoru* Anny Zieglosserové a také do *Vesny* Olgy Fastrové. Před první světovou válkou přispívala i do *Časopisu učitelek* (1885 – 1939), v němž Plamínková vedla rubriku *Feminismus*. Její příspěvky byly psány poutavě a s jistou dávkou humoru, ale neodpustila si ani trochu kousavosti, jako například když po pohřbu Terézy Novákové kritizovala, že nejprve bylo napsáno vdova po c. k. profesoru a až teprve poté česká spisovatelka.⁶²

Nemálo změn a úspěchů přinesl ženám rok 1912. Co se změn týče, začalo docházet k jistému štěpení uvnitř ženských organizací. Vedle Výboru Zemské jednoty pracujících žen a dívek již po léta existoval Ústřední výbor národně socialistických žen, jehož předsedkyní nebyl nikdo jiný než Zeminová. Tento výbor se zasadil o to, aby Zemská jednota vystoupila ze Svazu českých ženských spolků. Důvodem k tomuto kroku stala se anexe Jugoslávie roku 1908. Tento akt vyvolal v Evropě politickou a diplomatickou krizi a v dlouhodobém měřítku se stal jedním z podnětů rozpoutání první světové války. Ženy se obávaly možného rozpoutání války, ale každá frakce se k tomu postavila po svém. Zatímco Svaz českých žen zaujal v tomto směru ponížený a doprošující se postoj k Jeho Veličenstvu Františku Josefu I., žádajíc jej o zachování míru, národní socialistky se postavily k věci rázně. Proběhly tak dvě schůze žen a obě se konaly 1. prosince 1912. Jedna svolaná Svazem a domáhající se míru, druhá svolaná Výborem národně socialistických žen, proti zbrojení, drahotě, válečným dobrodružstvím, proti persekuci české menšiny ve Vídni a pro svobodu českého národa a obnovení potlačených národních práv zemí koruny České.⁶³ „Byla to obrovská manifestace

⁶² Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 66

⁶³ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 182

*českých žen, naprosto odlišná od pokorného doprošování se mladočeských žen u Jeho Veličenstva císaře a krále Franze Josefa I.*⁶⁴

Hlavní neúspěch boje žen za všeobecné hlasovací právo v letech 1905-1907 lze spatřovat ve vnitřní nejednotnosti, ale také na faktu, že nezískaly podporu politických stran. Na druhou stranu ženy i přes zákaz spolkového zákona 134 a 135 z 24. listopadu 1867 vstupovaly do politických organizací. Když se koncem roku 1907 připravovaly volby do českého zemského sněmu, jež se měly konat v únoru 1908, začala Františka Plamínková, jakožto zástupkyně Výboru pro volební právo žen, jednat s představiteli jednotlivých stran, aby na volební kandidátky zařadili i ženské kandidátky.⁶⁵ Argumentem se stal volební zákon sám. *„Předně volební řád pro Království české nevylučuje ženy z volebního práva a nikde výslovně nepraví, že by žena nemohla být poslancem, Stalo se to snad nedopatřením toho, kdo zákon sepsal, ale je to skutečnost. Právo volit mají ženy poplatnice, doktorky a učitelky, a právo dáti se volit je podmíněno ve volebním řádě zemském jen právem volebním do obce. Že žena nesmí být poslancem, není zde uvedeno, tak jako je to výslovně podotknuto ve volebním řádě pro říšskou radu. Dále nutno uvážít, že příští sněm zemský musí se zabývat volební opravou, bude to jeho hlavním úkolem. A vzhledem k tomu je kandidatura ženy velmi důležitá. Nebude scházet pokusů, aby při volební opravě zemské bylo vzato ženám i to skrovné právo volební, které dnes mají.*“⁶⁶

Zpočátku se zdálo, že snahy žen nebudou vyslyšeny a žádná strana na svou kandidátku ženu nenapíše. Nakonec v lednu 1908 oznámila Československá sociálně demokratická strana dělnická kandidaturu Karly Máchové v obvodě Praha – Hradčany, Vyšehrad a Holešovice-Bubny. Její kandidaturu podpořila i Česká strana pokroková s tím, že v tomto případě ustupují stranické zájmy. Nezávislou kandidátkou Výboru pro volební právo žen se stala Marie Tůmová, dcera mladočeského novináře Karla Tůmy. Tůmová a Máchová vyšly z volebního klání čestně, jež celkově bylo hodnoceno velmi pozitivně, a ačkoliv křeslo nezískaly, posílilo

⁶⁴ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zemínové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 183

⁶⁵ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 113

⁶⁶ Skála, J., *Žena kandidátkou poslanectví pro zemský sněm český*, In: *Ženský list*, 17, 1908, č 5, str.1-2, In: Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 113

to ženské snahy. Toto vše se odehrávalo v období, kdy byl český zemský sněm ochromen obstrukcí německých poslanců, kteří se snažili prosadit rozdělení Čech, a tím vytvořit uzavřené německé jazykové území. Až do tzv. annenských patentů z roku 1913, které rozpustily český zemský sněm, si státní a samosprávné orgány Království českého doplňovací volby do českého zemského sněmu v případě úmrtí nebo odstoupení některého z poslanců organizovaly samy.⁶⁷ V březnu náhle zemřel JUDr. Václav Škarda, jenž stál v čele výkonného výboru Národní strany svobodomyslné (tzv. Mladočechů). Na zemském sněmu zastupoval Mladou Boleslav a Nymburk. O uvolněný mandát projevíli zájem nejen mladí ambiciózní mladočeští politici jako A. Rašín, ale také pražské sufražetky.⁶⁸ Ženy spolené ve Výboru pro volební právo žen se spojily s Mladočechy, národními socialisty a státoprávními pokrokaři, kteří se dohodli, že ve volbách budou kandidovat pouze ženy. Nakonec strany navrhly, aby se nadstranickou kandidátkou stala spisovatelka aktivně působící v řadách Národní strany svobodomyslné Božena Viková-Kunětická. Sociální demokracie ve spolupráci s Českou stranou pokrokovou jako kandidátku navrhly opět Karlu Máchovou.⁶⁹

Představy pražského stranického vedení a mladočeských organizací v Mladé Boleslavi a Nymburce se zcela odlišovaly. Stalo se tak, že mladočeské organizace postavily proti Vikové-Kunětické lékárníka Bohumila Matouška. I přes tento rozpor proběhla předvolební kampaň v klidu.⁷⁰

„V prvním kole voleb získala Božena Viková-Kunětická ve volebním obvodě Mladá Boleslav – Nymburk 850 hlasů a Karla Máchová ve volebním obvodě Praha – Hradčany, Vyšehrad a Holešovice – Bubny 415 hlasů. Druhé kolo, konané 13. června 1912, skončilo vítězstvím Boženy Vikové-Kunětické nad Bohumilem Matouškem. Získala 1 161 hlas.“⁷¹

⁶⁷ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 114 - 115

⁶⁸ Velek, L., *První v Rakousku. Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii*, in: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. pol. 19. stol.*, Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. 11. 2006 Národním Archivem hlavního města Prahy, str. 261-263

⁶⁹ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 115

⁷⁰ tamtéž, str. 115

⁷¹ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 115-116

Ani v tomto boji nezůstala Fráňa Zeminová stranou a byla to právě ona, kdo se chopil úvodního slova na Konviktu na jaře 1912, kde byla prosazována kandidatura Boženy Vikové-Kunětické do Sněmu království českého. Zde prohlásila: „*My nenecháme se více od svého práva odehnati a ještě po letech bude hleděno na náš dnešní zápas jako na silný projev nezlomné vůle českých žen a dívek.*“⁷²

Zvolení Boženy Vikové-Kunětické v červnu 1912 znamenalo obrovský posun nejen v rámci českého prostoru, ale v rámci celé střední Evropy, neboť tato literátka byla první ženou v zákonodárném sboru v této části světa. Mluvíme zde o době, kdy většina světových volebních řádů ženám upírala nejen aktivní volební právo, nýbrž i cestu do parlamentních lavic. Tento krok se setkal s obrovskou vlnou nadšení nejen u nás ale i v zahraničí a malý národ bez vlastní země si vysloužil jedno významné prvenství.⁷³

Národní socialisty Zeminová posuzovala jako vlajkonoše tohoto úspěchu, nicméně jako osobu, která se o tento výdobytek zasloužila nejvíce, označuje Františku Plamínkovou, která sice do strany vstoupila až roku 1918, ale již od roku 1902 spolupracovala s právě Zeminovou. Jejich vztahy nebyly možná vždy zcela idylické. Každá reprezentovala trochu jinou část ženského emancipačního hnutí a každá se stavěla trochu jinak k politickým otázkám, přesto však zůstaly spolupracovnicemi. Zeminová nikdy nezapomněla na její zásluhy a velikost této ženy, jež ve svých vzpomínkách vykresluje jako ženu uznávanou a obdivovanou, silnou a statečnou, přičemž tyto vlastnosti jí vydržely až do smrti na Kobyliské střelnici. Díky zvolení Boženy Vikové-Kunětické dostaly se Čechy do světového povědomí, což českým ženám, zvláště pak Plamínkové, otevřelo dveře na mezinárodní ženské sjezdy. Nevzpomíná však zásluh pouze Plamínkové, ale také sester Dr. Anny a Dr. Albíny Honzákových.⁷⁴

⁷² Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 66

⁷³ Velek, L., *První v Rakousku. Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii*, in: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. pol. 19. stol.*, Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23. - 24. 11. 2006 Národním Archivem hlavního města Prahy, str. 259

⁷⁴ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. In: Buřiči a tvůrci. *Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947* vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 37-39

Realita nebyla tak ideální. Tehdejší c. k. místodržitel v Čechách, kníže František Thun, si volbu vyložil jako další demonstraci žen za všeobecné hlasovací právo. Zaslal proto 13. června 1912 vítězce a zemskému výboru Království českého dopisy, v nichž vyjádřil svůj negativní postoj: „[...]podle ustanovení volebního řádu do zemského sněmu Království českého, [...], nejsem s to zařídit pro Vás vyhotovení volebního osvědčení, opravňujícího ke vstupu do zemského sněmu, protože podle znění 42 volebního řádu do zemského sněmu, jakož i podle záměru ve smyslu ustanovení zemského zřízení a volebního řádu do zemského sněmu, se jako poslanec, jemuž má místodržitel podle názoru podepsaného vystavit volební osvědčení, může chápát pouze osoba mužského pohlaví.“ Konečné rozhodnutí se rozhodl přenechat českému zemskému sněmu.⁷⁵ Nově zvolená poslankyně tak nedostala povolení ke vstupu do českého zemského sněmu, ale to nic neměnilo na tom, že to bylo jak na scéně domácí, tak v zahraničí chápáno jako obrovské vítězství. Viková-Kunětická si toto vítězství ještě dvakrát zopakovala, roku 1918 byla zvolena do Revolučního národního shromáždění a roku 1920 do senátu.⁷⁶

⁷⁵ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 116

⁷⁶ Malínská, J., *Do politiky prý ženy nesmí – proč?*, Slon-Libri, Praha 2005, str. 116

5. 1914 – 1918: LÉTA V ODBOJI

Zeminová patřila k oné nešťastné generaci, která si prošla všemi úskalími českých národních dějin 20. století – od nadvlády Habsburků po éru komunistů. Nevyhnuly se jí tak ani oba válečné konflikty, které zásadně změnily dějiny celého světa. Nutno ovšem podotknout, že Zeminová se aktivně angažovala ve všech těchto obdobích a spolu s dalšími národními socialistkami nezůstala bokem, ani když vypukla první světová válka. Již v letech minulých se účastnila petičních akcí a manifestací konaných proti anexi Jugoslávie a vůbec proti možnému válečnému konfliktu. Když však válka 28. července 1914 začala, nezůstala sedět se založenýma rukama. Nebyla sice součástí oficiálního politického odboje, nespolupracovala s Mafií ani se zahraničím, ale věděla co se děje. Působila hlavně na své okolí, zejména na ženy, ke kterým mluvila revolučně a bez bázně.⁷⁷

Hlavní aktivita spočívala v účasti na důvěrných poradách, kde se plánovaly různé způsoby, jak šířit protirakouské nálady. Tyto myšlenky poté v praxi šířila mezi lid.⁷⁸ Komplikací pro ni byla zejména stranická příslušnost, neboť strana byla v zápětí po vypuknutí války úředně rozpuštěna a její činovníci zatýkáni a vězněni. Zeminová byla konfinována ve své rodné obci pod přísným dohledem, ale i tak se jí podařilo najít způsoby, jak svým dozorcům proklouznout a spojit se svými spolupracovníci. I přes přísný zákaz dojížděla do Prahy, kde se účastnila přísně tajných porad a své sestry ze strany nabádala k protirakouské a protiněmecké činnosti a šíření těchto myšlenek.⁷⁹

Zeminová si zvolila stranu, která se pro nedemokratické režimy stala trnem v oku a také za tuto svou volbu nesla následky. Strana se pro ni však stala životem. Národně socialistická strana svým vývojem a myšlenkami výborně reprezentuje vývoj formování politických stran na našem území. Tento vývoj byl vesměs podobný jako jinde v Evropě, což znamenalo, že docházelo k přeměně honoračních stran ve strany masové a stran všennárodních

⁷⁷ ANK, Šantrůček, B., *K jubileu 35 letů veřejné práce a bojů poslankyně Fráni Zeminové*, Ústřední výkonný výbor svazu. Čs. Mládeže socialistické v Praze, 1932, str. 15

⁷⁸ Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8. 5. 2012

⁷⁹ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 183

či ideových ve strany zájmové. Rozdílný trend byl však v tom, že politické strany v českých zemích vznikaly na nacionálním základě a to se i odráží v názvech stran. Národní socialisté jsou toho dostatečným důkazem. Dalšími příklady může být Deutschliberal Partei či Deutschmährische Partei. Politické strany tak primárně vznikaly na národní orientaci a až poté se vyhranily jako strany sociální nebo církevně-politické. V rámci celé Habsburské monarchie tak vznikalo několik autonomních na sobě nezávislých systémů politických stran.⁸⁰

Jak bylo již řečeno, jméno strany obsahující přívlastky *český, národní a sociální* přesně charakterizovalo jeden z ideových proudů, který vytvářel na konci 19. století politické strany. Strana, která od svého vzniku roku 1897 zůstala na české politické scéně v podstatě až do dnes, ačkoliv během té doby několikrát změnila svůj název a největšího vrcholu dosáhla v období první republiky, se stále držela dvou základních témat a to tématu národního a sociálního, což byla i témata, která zajímala Františku Zeminovou. Je pravdou, že strana mezi těmito dvěma tématy vždy jemně oscilovala a různě se přikláněla k jednomu z nich, což se odráželo i na názvu strany. Roku 1897 v době vzniku nesla název Strana národního dělnictva československého, ale již o rok později roku 1898 přijala název Národně sociální strana v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Dolních a Horních Rakousích. Roku 1902 přijala strana název, jenž byl neoficiálně používán již od dob jejího vzniku a pod kterým je nejznámější, a totiž Česká, někdy též Československá, strana národně sociální. Se vznikem nového státu a vstupem do parlamentního života přijala strana název Česká strana socialistická, stejně však bývá označována přívlastkem „národně-sociální“ či „národní socialismus.“⁸¹

Snahy skloubit otázky národní a sociální existovaly už od první poloviny 19. století. Mladočeši jako Chlebodár či Barák se snažili o začlenění dělnictva, jejich snahy však nebyly úspěšné a jejich snažení přehlušil nástup marxistických sociálnědemokratických hnutí, který zpomalil včlenění dělnictva na politickou scénu.⁸²

V 70. letech se problém etablování dělnictva opět vrátil a odpovědí byl vznik Československé sociálně demokratické strany dělnické, která však existovala v rámci celo-

⁸⁰ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 18, 19*

⁸¹ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 395*

⁸² Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 395*

rakouské sociální demokracie, což bránilo v reflexi národních problémů a tak započaly snahy o skloubení socialistických idejí s národním vědomím mimo sociálně demokratické strany.⁸³ Ačkoliv se později sociální demokracii podařilo vymanit se z celo-rakouského područí, stejně nevěnovala národní otázce dostatečnou pozornost, a to dalo možnost vzniknout osamoceným „národně-sociálním“ buňkám, které odmítaly internacionalismus a chtěly integraci do politické struktury národní společnosti. V 90. letech tak vznikla sociální a politická situace, která si říkala o vznik hnutí nového národně socialistického.⁸⁴

Jednotlivé organizace se počaly spojovat a neoslovily svými tématy pouze dělníky, ale i řemeslníky a drobné živnostníky, kteří primárně tíhli k těmto organizacím z pocitu národní identity, ale zároveň na ně začaly doléhat otázky sociální s rozrůstající se průmyslovou výrobou. Oporu tento národně sociální proud nalézal i u národně cítících intelektuálů, kteří nepřináleželi k Mladočechům.⁸⁵ „*Svědectví o tom, jak aktuální byla v té době otázka pochopení vztahu mezi národním a sociálním, mohou být i Masarykovy úvahy, které v téže době vyústily v tezi označující „českou otázku“ za otázku sociální.*“⁸⁶

Vše se tak schylovalo k tomu, aby vznikl nový politický subjekt, který by zastřešil všechny sociálně a národně smýšlející od dělníků po intelektuály. Vznik strany urychlily také události z říšské rady. V tomto roce 1896 na základě Badeniho volební reformy zasedli i sociálnědemokratičtí poslanci, mezi nimiž bylo i pět českých sociálních demokratů, kteří v březnu 1897 vydali tzv. protistátoprávní prohlášení, v němž odmítli české historické státní právo jako zastaralý kus pergamenu. Tímto gestem proti sobě poštvávali společnost, která v českém historickém státním právu spatřovala část národní identity.⁸⁷

Shodou okolností se v ten samý den 30. března 1897 sešla v Praze skupina národně naladěných dělníků, kteří na této schůzi připravili prohlášení a sjednotili svá politická stanoviska a cíle, aby tak mohli představit svůj program na veřejném shromáždění.

⁸³ tamtéž, str. 396

⁸⁴ NA, f. Zenkl, k. 23, str. 23-33-3/3

⁸⁵ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004*, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 397

⁸⁶ tamtéž, str. 397

⁸⁷ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004*, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 397

Shromáždění se uskutečnilo 4. dubna 1897 na Staroměstské radnici v atmosféře rozjitřené nedávnými událostmi v říšské radě a lze jej pokládat za zakládající schůzi Strany národního dělnictva československého. K nově vzniklé straně se začaly téměř ihned hlásit desítky místních skupin, a to jak z Čech, tak i z Moravy. Centrem Moravy bylo Brno, kde byla ustanovena Strana moravských národních dělníků. Tato strana se na I. sjezdu národně-sociálního dělnictva připojila ke Straně národního dělnictva jako její zemská složka a strana si tak vysloužila svůj druhý název, který byl nejdelší ze všech – Národně sociální strana v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Horních a Dolních Rakousích. Ovšem již v této době se užívalo zkráceného názvu strany, který pak přijala roku 1902 (Česká strana národně sociální).⁸⁸

Program strany měl nepopíratelně významnou úlohu ve formování národní identity a později v utváření nového národa, neboť jeho cílem bylo sdružování stoupců národního socialismu z různých sociálních vrstev, s různým vzděláním, postavením, zázemím a různou dřívější politickou orientací.⁸⁹ Oproti starším stranám se partaj vyznačovala silným nacionalismem zaměřeným proti habsburské monarchii, který se po vzniku nové republiky rychle přetavil v nacionalismus umírněný.⁹⁰ Zároveň program hlásal revoluci, která by měla vést k vytvoření takových podmínek, aby se člověk, který má schopnosti, ale ne postavení, mohl prosadit. Prvotní program však významně oscilloval mezi národním a sociálním pojetím a snažil se vyhovět co největšímu počtu stoupců s diametrálně odlišnými požadavky, což vedlo k tomu, že byl v mnoha ohledech v praxi neproveditelný. Program strany se tak postupně vyvíjel, do první světové války se převážně jednalo spíše o změny kosmetické.⁹¹ „*Národněsociální program se vykrytalizoval poměrně rychle, hned v prvních letech po založení strany. Po roce 1918 podléhal řadě zpřesnění i ideových změn, jeho filozofický podklad se však zásadně neměnil.*“⁹²

⁸⁸ Malíř, J., Marek, P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 398

⁸⁹ NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/9

⁹⁰ NA, f. Zenkl, k. 23, str. 23-33-3/3

⁹¹ Malíř, J., Marek, P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 398, 399

⁹² tamtéž, str. 399

První komplexnější program byl přijat na I. sjezdu roku 1898 a byl dílem redaktora mladočeských Národních listů V. J. Klofáče, pozdějšího předsedy strany. Aby program překonal heterogenost tezí, ať už ideových či programových, bylo užíváno co neobecnějších termínů a byly zdůrazňovány stejné zájmy dělníků, drobných živnostníků, rolníků, úředníků či inteligence.⁹³

Spojit ideu národní s ideou sociální nebyl snadný úkol, neboť proti sobě stála na jedné straně idea národní jednoty, a na druhé straně realita sociální nerovnosti. Idea národní tak někdy převažovala ideu sociální a jindy se podřídila sociálním zájmům. Po III. sjezdu strany roku 1902 se začaly rozvíjet i dílčí programy týkající se školství, samosprávy, mládeže či ženské otázky.⁹⁴

Co se organizace strany týká, zpočátku byla poněkud zmatená, neboť se ke straně hlásili stále noví členové a nové buňky. První desetiletí strany se neslo v dotváření organizačního řádu strany. Organizační řád byl schválen na VI. sjezdu roku 1911. Struktura stranické organizace byla založena na územním principu. Základ tudíž tvořili stranické organizace působící v jednotlivých obcích a městech, ve větších městech se organizace dělily na jednotlivé sekce. Byla stanovena zásada poměrného zastoupení žen, místních všeodborových orgánů a zájmových organizací. V čele místního výboru stál důvěrník a pod ním náměstek, později přibyli i další funkcionáři.⁹⁵

Výbor vypracovával program, vedl seznam členů a členských organizací, spolupracoval s vyššími stranickými orgány a dohlížel na činnost zájmových stranických organizací a spolků. Svolával veřejné schůze a tábory lidu a řešil vnitrostranické spory. Nad místními organizacemi stály orgány obvodní, poté okresní, župní a krajské. Od zemského až po ústřední výkonného výboru byly odpovědny zastupitelstvu strany a sjezdu. V čele ústředního výkonného výboru stál předseda strany, poté místopředseda, jednatel a osm

⁹³ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004*, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 399, 400

⁹⁴ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004*, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 401

⁹⁵ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004*, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 402

volených členů. V širším měřítku se do ústředního výkonného výboru řadili poslanci, dva volení zástupci venkovských obcí a delegáti ústředních odborových organizací.⁹⁶

Do strany mohl vstoupit každý občan, který přijal program strany, zachovával její řád a stal se členem některé organizace ať už místní politické, odborové nebo všeodborové. Nesměl být členem jiné strany nebo členem spolku hlásícího se k jiné straně.⁹⁷

Strana si od počátku svého vzniku uvědomoval důležitost kontaktu s veřejností a v tehdejší době byl nejlepším prostředkem tisk. Ještě v dubnu 1897 na popud Klofáče začal vycházet čtrnáctideník *Český dělník*. V květnu 1897 začal vycházet další čtrnáctideník *České dělnické listy*. Následovali další dva časopisy. Periodika se střídala a tak ve výsledku vycházel časopis národně sociální strany dvakrát týdně. Důvodem k tomuto kroku byl tzv. kolkový zákon, který uvalil vyšší daň na deníky a týdeníky, z toho důvodu se vyplatilo vydávat více časopisů a v různých termínech. Roku 1900 začal vycházet první deník *Česká demokracie*. Roku 1907 začal vycházet nový deník národně sociální strany *České slovo*. První světová válka stranický tisk téměř zlikvidovala. Roku 1918 vycházel pouze týdeník *Český socialista* a vedle něj *Pondělník českého socialisty*.⁹⁸ Později se seznam tiskovin rozrůstal. Vznikaly různé regionální týdeníky či časopisy jednotlivých organizací. Zajímavý je v tomto ohledu postoj žen, ty v čele s Zeminovou a Plamínkovou nechtěly slyšet o samostatných novinách pro ženy, plně jim vyhovovala příloha v nedělním *Českém slovu* nazvaná *Ženské slovo*. Předpokladem bylo, že díky formátu přílohy v běžném, nespecifikovaném tisku, se dostanou ženské názory a otázky mezi širší veřejnost a zejména mezi muže a tohoto cíle by samostatný ženský časopis nedosáhl.⁹⁹

Co se personálního obsazení ve vedení strany týče, potýkala se strana s jistým politickým diletantstvím, neboť až na pozdějšího předsedu strany Klofáče, který měl zkušenosti ze spolupráce s Mladočechy, měla povolání ostatních členů k politice daleko, byl

⁹⁶tamtéž, str. 403

⁹⁷ tamtéž, str. 403

⁹⁸ Malíř, J., Marek, P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938*, Doplněk, Brno 2005, str. 405, 406

⁹⁹ Klátil, F., *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 116

zde kovář, typograf, knihař, tesař, úředník, malíř porcelánu, redaktor atd. Zajímavé je že největší zastoupení mělo povolání kováře, kovářů bylo ve vedení hned pět.¹⁰⁰

Klofáč, ačkoliv nějaké zkušenosti měl, nemohl všechnu práci udělat sám, navíc měl sklony k idealistickým projevům a také měl sklony k radikálnímu nacionalismu až antisemitismu. Postupně se však do vedení strany dostala skupina intelektuálů, kde převahu měli žurnalisté.¹⁰¹

První světová válka znamenala v dějinách strany katastrofu. Činnost strany byla zakázána, řada činovníků odeslána na frontu a předseda strany Klofáč byl internován. Dva členové strany, redaktor Václav Kotek a známý pracovník České obce sokolské Slavomír Kratochvíl byli odsouzeni vojenským soudem k trestu smrti a popraveni. Milost posledního rakouského císaře Karla I. zachránila Klofáče před trestem smrti. Perzekuce uvalené na představitele strany jim však získaly pozici mučedníků, což jim usnadnilo počátky jejich činnosti po uvolnění politických poměrů ke konci války.¹⁰²

Ještě na počátku 20. století i přes pevnou organizační strukturu a masový charakter, měla problém se začleněním se do politického systému českých zemí. Díky své dravosti se trochu vyčleňovala a mezi ostatními stranami si příliš přátel nenašla a spíš u ostatních budila odpor. Roku 1901 zasedli již čtyři její poslanci na říšské radě, což nebyl závratný úspěch, ale rozhodně to pomohlo snahám v prosazování svých politických cílů.¹⁰³

Roku 1907 se její postavení příliš nezlepšilo ani s přijetím všeobecného a rovného volebního práva, získala celkem pouze tři mandáty. Ke zvratu došlo až v dalších volbách, kdy roku 1911 získala mandátů hned třináct a stala se tak čtvrtou nejsilnější stranou. S rostoucím politickým napětím v Předlitavsku rozhodla se strana vstoupit do Jednotného českého klubu, což vedlo ke zlepšení vztahů s ostatními politickými stranami včetně realistů T. G. Masaryka. Klub byl vůči vládě v jistém očekávání, ale podporoval i některé vládní návrhy. V návaznosti

¹⁰⁰ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 407

¹⁰¹ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 408

¹⁰² tamtéž, str. 408

¹⁰³ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 409

na události z roku 1913 kdy byl tzv. anenskými patenty zrušen český zemský sněm, přešly české strany včetně národně sociální strany do opozice.¹⁰⁴

Ve společnosti si kladné body připsala strana zejména svými antimilitaristickými postoji a protesty proti válce. Na těchto protestech se podílely zejména ženy. Nemalý podíl měla i národně-sociální mládež, která se svou činností znelíbila vládě, a byl s ní roku 1909 veden proces. Náklonnost společnosti si strana získala i sympatiemi k Rusku, myšlenkami slovanství a odmítnutím anexe Bosny a Hercegoviny v roce 1908 a hlasitými projevy odporu vůči oficiální politice. Tím vším si pak samozřejmě vysloužili vlnu perzekucí, která zapříčinila, že strana v podstatě na několik let přestala existovat. Na druhou stranu to po válce přineslo straně výsadní postavení.¹⁰⁵

Po třech letech války byla rakousko-uherská vláda nucena k obnově politického života. Ještě během války tak začalo docházet k rozhovorům na téma koncentrace českých občanských stran. Předseda strany Václav Klofáč svolal krátce po svém propuštění v srpnu 1917 schůzi do Luhačovic, kam svolal zástupce občanských stran. S podobnou iniciativou volající po koncentraci těchto stran přišli již před tím Mladočeši, ale neúspěšně. Klofáč byl přesvědčen, že co by nejvíce perzekuovaná strana, si zaslouží vedoucí postavení v české politice. Proběhly o pokusy o sblížení se sociální demokracií, ty ale vyústili jen v nezávaznou spolupráci. Větších úspěchů bylo dosaženo při jednáních s méně významnými stranami. Po složitých jednáních z let 1917 došlo v průběhu VIII. sjezdu (30. 3. - 1. 4. 1918) ke sloučení strany s částí anarchokomunistů kolem Bohuslava Vrbenského, částí členů strany pokrokové a se skupinou liberálně orientovaných intelektuálů kolem týdeníku Česká demokracie, kteří se odštěpili od Mladočechů. Byl přijat nový program a schválen nový název strany – Česká strana socialistická. Spojení s dalšími politickými proudy přispělo k zvýšení váhy strany ve společnosti zejména v převratných dnech vyhlášení československé samostatnosti.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 410

¹⁰⁵ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 410

¹⁰⁶ Malíř. J., Marek. P., a kol., *Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk*, Brno 2005, str. 409, 763

Zeminová také využila uvolnění roku 1917 a organizovala „hladové“ projevy. V Prostějově došlo v tomto roce k mohutné demonstraci žen. Účastnice donutily dělníky zbrojařského závodu zastavit provoz a manifestovat tak za mír a svobodu. Proti této demonstraci zasáhlo vojsko a řada žen byla zastřelena, ale to jen podnítilo povstání v dalších městech, jako byla Plzeň, Pardubice, Písek či Praha. Zásahy vojska již byly marné, ženy nedokázaly zastavit.¹⁰⁷

„Stačil povel,“ vypravuje Zeminová, „a Praha umírající hladem a dusící se odporem k poddanství, dala by se na pochod. Musily jsme však připraviovati vše, po Evropě se rozhlédnouti, nepoteče-li krev proudem předčasně. Zanášely jsme proto ducha vzpoury a revoluce do všech předměstí a brzy i po venkově. Nebyla to snadná práce osobně. Po celodenní práci v kanceláři, hladová večer jako vlk, tloukla jsem se do Libně, Vysočan, Košíř, Strašnic atd. A v noci domů, bez kousku chleba, horečku v očích i v srdci. Tajné „důvěrné“ schůze žen bývaly ohromné, plakávalo se při nich i proklínalo, po stech a po tisících se nám hlásily do boje, mluvilo se o revoluci, o republice a smrti tyranů.“¹⁰⁸

Uvolnění, které bylo také důsledkem těžkých porážek, využila Zeminová k plamenným veřejným projevům proti válce a pro svobodu národa.¹⁰⁹ Na jaře 1918 měla Zeminová proslov v Měšťanské Besedě spolu s Františkou Plamínkovou, při kterém doufaly v brzký konec války a nová uspořádání. 2. dubna 1918 hrabě Czernin napadl slovně Masaryka a útok vyvolal vlnu nevole. Zvláště velký ohlas měl v tisku, což zapříčinilo, že autorita Masaryka byla ještě více posílena a že docházelo k řadě protestů proti celé zemi.

Dne 13. dubna došlo k přísaze ve Smetanově síni Obecního domu, kterou přečetl Alois Jirásek. Tato přísaha, které se účastnil i Kramář, Klofáč či Habrman, byla chápána jako revoluce, a z toho důvodu se k ní nepřipojil například Šmeral.¹¹⁰ Zeminová zde s nadšením

¹⁰⁷ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československá strana národně socialistická. Praha 1947, str. 183

¹⁰⁸ ANK, Šantrůček, B., *K jubileu 35 letů veřejné práce a bojů poslankyně Fráni Zeminové*, Ústřední výkonný výbor svazu. Čs. Mládeže socialistické v Praze, 1932, str. 15

¹⁰⁹ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 184

¹¹⁰ Klátíl, F., *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 117

sobě vlastním volala, ať si císař Karel sbalí věci a odejde.¹¹¹ 1. května probíhaly jubilejní slavnosti Národního divadla v Praze, které se zvrhly v oslavnou všenárodní manifestaci. Řečníci na improvizovaných táborech promlouvali k davům, jakoby Rakousko-Uherska již nebylo. Zeminová při těchto událostech promluvila z balkonu Národního divadla a provolávala hesla o samostatnosti Československé republiky za jásotu desetitisícových davů. Pokračovala i v průvodu na Václavské náměstí, kde ohlašovala konec Rakouska a provolávala slávu T. G. Masarykovi, označujíc jej za prezidenta nového národa.¹¹² Pro pamětníky to byly nezapomenutelné okamžiky euforie. Zeminová byla vypovězena policií z Prahy a uchýlila se opět do svého rodiště v Dolních Chvatlínách ke svému švagru F. Jarošovi, nadšenému vlastenci. Dlouho zde však nepobyla, neboť krátce na to ji město Královské Vinohrady udělilo domovské právo, a tak byla konfinována zde, což v důsledku znamenalo, že nesměla opustit město. Ve svých aktivitách však neustávala. V té době se konal slavnostní večer u příležitosti padesátých narozenin Klofáče, které se konaly 21. září 1918. V přeplněné Smetanově síni Obecního domu pronesla Zeminová projev, v němž prorokovala brzký pád Habsburků a vznik republiky. To jí vyneslo ještě více zpřísněný dozor od policie, aby neohrožovala klid v Praze. Krátce po oslavě narozenin 14. října 1918 Zeminová veřejně opět vystupuje, tentokrát aby promlouvala k mladým mužům, aby již nenarukovali a byli připraveni, že konec monarchie je na spadnutí. O čtrnáct dní později: „28. října je osobně účastna nejkrásnějších okamžiků svého života i nás všech, kdož jsme se dožili nového rána svobody.“¹¹³

V listopadu 1918 získala od strany mandát a v Revolučním národním shromáždění volila prezidenta, přičemž nevolila nikoho jiného než Masaryka.¹¹⁴

¹¹¹ NA, f. MZV – VA I., 4136

¹¹² Klátíl, F., *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 117

¹¹³ Šmejcová, M., *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 184

¹¹⁴ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 67

6. 1918 – 1938: POSLANEC – ŽENA

„Vznik Československé republiky v roce 1918 znamenal mimo jiné důležité skutečnosti také přijetí opatření, zajišťující z právního hlediska rovnoprávnost ženy s mužem. Věta profesora T. G. Masaryka „Žena budiž na roveň postavena muži kulturně, právně a politicky.“ stala se součástí Washingtonské deklarace z 18. 10. 1918 jako slib slovy: „Ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům.“ a slavnostně prohlášeno v ústavní listině Republiky Československé z února 1920 „výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají.“¹¹⁵

První zasedání československého parlamentu proběhlo 14. listopadu 1918, jenž mezi léty 1918 a 1920 nesl název Revoluční národní shromáždění. První schůzi zahájil JUDr. Karel Kramář, který zúčastněné přivítal vlasteneckým projevem. Následně došlo k volbě předsedy sněmovny, kterým se stal jediný kandidát František Tomášek, jenž se ujal slova a „*obrátil se k přítomným ženám s uctivým oslovením „velectěné dámy“, čímž legitimizoval jejich existenci v nově konstituovaném československém parlamentu.*“¹¹⁶ Osm žen tak dobylo instituci, která jim byla tak nedosažitelnou a o jejíž členství dlouho bojovaly. Ženy zastupovaly v Revolučním národním shromáždění tyto strany, Československou stranu sociálně demokratickou, Českou státoprávní demokracii, Českou stranu socialistickou, jejíž zájmy hájila Zeminová, Českou agrární stranu a Klub slovenských poslanců. Mezi tyto dámy patřily: za sociální demokracii Božena Ecksteinová a Františka Kolaříková, za socialistky Zeminová a spolu s ní Louisa Landová-Štychová, agrární stranu zastupovaly Anna Chlebounová a Ludmila Zatloukalová-Coufalová, národní demokraty Božena Viková-Kunětická a za Slovenský klub vstoupila do politiky významná osobnost ženského hnutí PhDr. Alice Masaryková. Masaryková se ještě roku 1919 z pracovních důvodů vzdala mandátu a byla nahrazena sociální demokratkou Irenou Kaňovou. V lednu 1920 přibyla jako náhradnice národní demokratka Eliška Purkyňová.¹¹⁷ Přestože náležely k různým politickým stranám, což

¹¹⁵ Burešová, J., *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 59

¹¹⁶ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 51

¹¹⁷ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 51

předurčovalo prostor jejich činnosti, dávaly jasně najevo svou genderovou příslušnost a přesvědčení, že společně budou bojovat za lepší postavení žen.¹¹⁸

Již 13. listopadu 1918 byla na zasedání Národního výboru přijata prozatímní ústava, v níž bylo ustanoveno, že zákonodárnou moc bude vykonávat jednokomorové Národní shromáždění. Sbor zákonodárců vznikl rozšířením Národního výboru sestavného na základě výsledků posledních voleb do Říšské rady v roce 1911 a tvořilo jej 256 členů. Mezi nimi byla i první zvolená poslankyně Božena Viková-Kunětická. V Revolučním národním shromáždění nebyly zastoupeny německé strany a ve vedení stáli výhradně muži. Nejdůležitějším úkolem Revolučního národního shromáždění bylo přijetí ústavy, což opět načalo tematiku prohloubení ženské rovnoprávnosti, neboť se rozmohla diskuze o paragrafu 106, který zaručoval rovnost všech občanů před zákonem bez ohledu na pohlaví, původ a povolání. Polemika se vedla nad tím, zda tam má být užit termín pohlaví, či nikoliv. Nakonec, jak je patrné z citace v úvodu kapitoly, byl tento termín ponechán.¹¹⁹

„RNS schválilo návrh ústavy 29. února 1920 a v následujícím měsíci bylo její znění zveřejněno ve Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 121/1920. Nová ústava nahradila prozatímní z roku 1918. Kromě rovnosti pohlaví přijala zásadu rovného volebního práva. Tato zásada formálně potvrdila skutečný stav, který byl nastolen obecními volbami v roce 1919, v nichž ženy poprvé volily bez jakýchkoliv omezení.“¹²⁰

V dubnu 1920 ukončilo Revoluční národní shromáždění svou činnost a 18. dubna 1920 se konaly volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Volby do Senátu se konaly až 25. dubna 1920, což bylo poprvé a naposledy, kdy se volby v meziválečném Československu konaly odděleně. Zákonodárnou mocí bylo pověřeno dvoukomorové Národní shromáždění, tvořené Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Poslanců bylo tři sta a byli voleni na dobu šesti let, senátorů bylo sto padesát a voleni byli na osm let. Poslanci a senátoři byli povinni účastnit se všech sněmovních jednání a za neomluvené

¹¹⁸ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 32

¹¹⁹ tamtéž, str. 32

¹²⁰ tamtéž, str. 33

absence byli stíháni pokutou. V průběhu jednání se museli zdržet hanlivých výroků, jinak byli voláni k pořádku, vyloučení, a nebo bylo jejich jednání probíráno před imunitním výborem.¹²¹

V tomto ohledu Zeminová nezapřela svou vzpurnou povahu a nevyhnula se ani jednomu. Nejenže byla volána k pořádku, dokonce několikrát byla vyšetřována imunitním výborem. Prvně v dubnu roku 1923¹²² pro přestupky v Praze, kdy byla vyšetřována za urážku na cti v kauze Dr. Vrbenského, Dr. Bartoška a Landové-Štychové, ale řízení proti ní bylo zastaveno. Podruhé byla imunitním výborem vyšetřovaná roku 1925 pro urážku na cti lesmistra ve Zruči nad Sázavou. Imunitní výbor ani tentokrát nezajistil důkazy, které by v jejím chování zračily něco urážlivého, a zbavena imunity nebyla.¹²³

„Zemský trestný súd v Prahe podaním zo dňa 23. června 1926, č. Tk XXII 5057/26 žiada poslaneckú snemovňu za vydanie horemenovaných poslancov k trestnému stíhaniu pre zločiny resp. prečiny proti § 10, čís. 1 a § 15, čís. 3 zákona na ochranu republiky (zák. zo dňa 19. brežňa 1923, čís. 50 Sb. z. a n.), z horemenovaných okrem toho posl. Harusa, Šafranko, Kollárikovej, Jílka, Mikulíčka, Kreibicha, Muny, Neuratha, Zeminovej a Bergmanna pre zločiny podľa § 85 a), b) a § 87 trest. zák. a posl. Knejzika pre zločin podľa § 1552 a § 155 a) trest. zák.“¹²⁴

Imunitní výbor se jí zabýval i roku 1934 na popud poslance Hlinky za urážlivé a nactiutřačné výroky. Ani tentokrát však Zeminové nebyla udělena důtka, jak poslanec požadoval.¹²⁵

Klíčovou roli v politickém životě neměl parlament, ale politické strany. Ty rozhodovaly o hlasování v komorách a přijímaly zásadní politická rozhodnutí, ovládaly své zástupce v parlamentu, a tak tyto praktiky v zásadě odporovaly principům parlamentní demokracie. Fungovala též praxe vázaných kandidátních listin, což znamenalo, že voliči volili

¹²¹ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 32

¹²² NA, f. ÚS USS-AMV 225-343-24

¹²³ Index k těsnopiseckým zprávám poslanecké sněmovny Národního shromáždění RČS, I.volební období, díl I, II, III, sestavil archiv NS, Praha 1925, str.772, též: www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/index

¹²⁴ http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0523_00.htm, 24.7.2012

¹²⁵ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

stranu, nikoliv konkrétní kandidáty. Strany pak také rozhodovaly o doplnění neobsazených mandátů. Vedení strany prakticky ovládalo poslanecký potažmo senátorský klub.¹²⁶

*„Volební systém založený na poměrném zastoupení ve spojení s vázanými kandidátkami znemožňoval obnovu parlamentu. Tento stav měl za následek zvyšování věkového složení a „kostnatění“ Národního shromáždění, pokles zájmu o parlamentní jednání a jeho politické úrovně.“*¹²⁷

Ústava sice ženám zaručila stejná politická a občanská práva jako mužům, ale do každodenní praxe se ještě zcela nevryla. Emancipační boj ještě nebyl ani zdaleka dobojován a ženy byly dále společensky aktivní. Z formálního pojetí všeobecného volebního práva bylo potřeba učinit běžnou praxi.¹²⁸

Část společnosti vstup žen stále nepřijala, z význačných osobností byl asi největším odpůrcem ženského elementu v politice filosof Emanuel Rádl, jenž ve své polemice *O ženském hnutí* (1932) vytýká ženám, že opustily sociální pojetí emancipačního hnutí a svou hlavní činnost směřují k boji za svobodu žen a k boji o podíl na politické moci. Nevylučoval ženy ze společenského života, ale přiřadil jim v něm určité místo a role, jichž se měly držet. Hlavním argumentem jeho, ale i mnohých dalších, bylo zejména obtížné skloubení života veřejného a soukromého. Rozhovory na toto téma se přenesly i na vlny Československého rozhlasu a polemika s profesorem Rádlem se nesla až do poloviny 40. let.¹²⁹

Politická aktivita žen se setkávala s nevolí nejen u mužů, ale i u ženské části populace samé. Odpůrkyně zdůrazňovaly zejména místo ženy ve společnosti a její úlohu matky a manželky. Politicky tak neustále musely před veřejností obhajovat smysl a cíl svého snažení. Obhajoba byla založena na tezi, že část lidského rodu předurčená k péči o rodinu se nejlépe

¹²⁶ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 34

¹²⁷ Broklová, E., *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*, Praha 1992, str. 82

¹²⁸ Burešová, J., *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 40, 41

¹²⁹ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 34

hodí pro řešení celospolečenských problémů, neboť stát je také velká rodina a v politice je nutný i faktor citový.¹³⁰

Aktivně se do úsilí dosáhnout faktické rovnoprávnosti žen ve společnosti a veřejném životě zapojily nejen ženy sdružené v ženských spolcích jednotlivých politických stran, které po rozšíření volebního práva získaly o své ženské členy mnohem větší zájem, ale i ženy sdružené v liberálně orientovaných spolcích. Ve své době měly mnohé z nich ve svém názvu „pokrokové“. Tyto spolky si zakládaly na tom, že nejsou spojeny s žádnou politickou stranou. Hodně liberálek bylo členkami politických stran, nejvíce pak Československé strany národně socialistické. Tato skutečnost nebyla překážkou jak pro členství ve straně, tak ve spolku. Výjimku tvořily členky komunistické strany, které se ale od liberálních ženských spolků distancovaly.¹³¹

Politické strany samozřejmě uvítaly uzákonění rovného volebního práva, neboť to k urnám přivedlo početně významnou skupinu voličů. Ženského elementu bylo využíváno zejména ve volební agitaci a ženské organizace v tomto směru sehrály důležitou roli. Nejvíce toho využívaly strany, které měly ještě před válkou v politickém programu řešení tzv. ženské otázky, ačkoliv, jak již bylo řečeno, řešení většinou zůstalo jen na papíře. Na veřejných vystoupeních žen docházelo k prolínání obou rolí – jak aktivistky, tak členky politické strany.¹³²

Ženských spolků postupně přibývalo a podpora od politických stran byla čím dál tím více silnější. Ženy brzy pocítily potřebu jakési centralizace, a tak začaly usilovat o vznik organizace, která by zastřešovala všechny ženské spolky. Roku 1923 byla na základě těchto požadavků založena Ženská národní rada, v jejímž čele stála po celou dobu její existence senátorka Františka Plamínková. Ženské národní radě podléhalo celé Československo, ale nejaktivnější byla v Čechách. V polovině 40. let sdružovala Ženská národní rada přes padesát členských organizací, které dohromady čítaly něco kolem 27 000 členek.¹³³ Mimo Ženskou

¹³⁰ tamtéž, str. 35

¹³¹ Burešová, J., *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 41

¹³² Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 38

¹³³ Burešová, J., *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 42

národní radu stálo Sdružení katolických žen, které založilo vlastní ekvivalent Ženské národní rady – Ženský katolický svaz.¹³⁴

Ženská národní rada byla ustanovena na valné schůzi 8. dubna 1923 v Praze a prvními členy byly dva nejaktivnější spolky Ženský klub český a Výbor pro volební právo žen. Události těsně před vznikem Ženské národní rady byly poměrně bouřlivé, neboť ženy se na podnět přípravného výboru ŽNR sešly na Královských Vinohradech. Tato schůze se změnila v protest proti zpátečnictví a proti diskriminaci. Největší nepráví pak bylo spatřováno v zapomnění událostí z let nedávno minulých, kdy ženy v období války musely zastoupit v mnohých pozicích muže a po válce byly opět odsunuty do pozadí, přičemž řada z nich své místo samozřejmě opustit nechtěla.¹³⁵

Ženská národní rada měla propracovanou strukturu. V čele stojící výkonný orgán valné shromáždění se scházelo minimálně jednou ročně, kde byly voleny předsedkyně a předsednictvo, ustanovovaly se členské příspěvky či se volily delegátky do Mezinárodní ženské rady. Pod výkonným výborem byly pracovní a zájmové skupiny. Od roku 1925 začala Ženská národní rada vydávat vlastní časopis *Ženská rada*, který vycházel desetkrát do roka a byl vydáván až do roku 1938. V čele redakční rady stála Františka Ferdinanda Plamínková. Pro rozšíření emancipačního vlivu začaly vznikat Kluby ženské národní rady, neboť Ženská národní rada nemohla zakládat své pobočky mimo zemská centra, tudíž vznik klubů umožňoval pronikání ženského pokrokového vlivu na celé území republiky. Roku 1936 byl při Ženské národní radě vytvořen Akční výbor pro hájení ženských práv, jehož členem mohl být kdokoliv, kdo přijal za své zasahovat, pokud došlo k porušování ženských práv.¹³⁶

Mezi stěžejními problémy, kterými se pokrokové ženy zabývaly, byla reforma školství jako celku. Požadovali začlenění mateřských škol pod správu ministerstva školství, zrušení klášterních učitelských ústavů a církevních škol vůbec. Za nutné považovaly vznik pedagogické fakulty. Podporovaly požadavky učitelů na řádné hmotné zajištění a na zvýšení

¹³⁴ tamtéž, str. 46

¹³⁵ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 61, 62

¹³⁶ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 63-65

počtu dívčích škol odborných.¹³⁷ Velmi diskutovaným problémem byl celibát učitelek. S návrhem na jeho zrušení vystoupila Plamínková na zemské konferenci učitelstva v prosinci 1918. Celibát byl však zrušen až roku 1922 tzv. malým školským zákonem, který mimo jiné stanovil, že na všech národních školách, ať už chlapeckých nebo dívčích, má být učitelský sbor ustanoven na půl z žen a na půl z mužů, neboť pokrokové učitelky spatřovaly spolupráci s muži jako potřebnou pro společenskou výchovu žáků. V centru zájmu pokrokových žen byla dále otázka vysokoškolského vzdělávání žen a jejich následného pracovního uplatnění.¹³⁸

Činnost Ženské národní rady měla spíš osvětový, nežli ryze praktický charakter. Praxi jako takovou pak prováděly jiné organizace jako Československá ochrana matek a dětí či Zemská péče o mládež. Důležitým tématem Ženské národní rady se stalo mateřství a jeho ochrana. Aby důležitost mateřské péče byla vyzdvížena, byl roku 1926 v ČSR poprvé slaven Den matek. Ženská národní rada vyvíjela značnou iniciativu, aby měla možnost aktivně se spolupodílet na tvorbě zákonů, které se žen přímo dotýkaly.¹³⁹

Ženská národní rada samozřejmě reagovala i na aktuální politicko-ekonomickou situaci, když se musela zastávat pracujících žen v souvislosti se zhoršením jejich pracovních podmínek v rámci světové hospodářské krize. Cílem Ženské národní rady bylo docílit spolupráce všech žen z různých politických stran, aby spolupracovaly v otázkách a problémech, které se týkaly poškozování žen. V centru pozornosti byly také ženy nezaměstnané.¹⁴⁰

Katolické ženy bojovaly zejména proti mravnímu úpadku, prosazovaly výuku náboženství na školách a sociální pomoc výdělečně činným ženám. Vystupovaly proti občanskému manželství a tzv. modernímu životu, čímž byla myšlena tolerance mimomanželského soužití. Hlásaly, že stát je mocný a silný, pokud manželství v něm jsou pevná.¹⁴¹

¹³⁷ tamtéž, str. 44

¹³⁸ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 71, 72

¹³⁹ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, str. 68, 69

¹⁴⁰ tamtéž, str. 71, 72

¹⁴¹ tamtéž, str. 47

Ženská národní rada fungovala nepřetržitě od roku 1923 až do roku 1942, kdy byla nacisty rozpuštěna. Fakticky však aktivní samostatnou činnost ukončila již roku 1940, kdy byla začleněna do Národního souručenství spolu s muži.¹⁴²

¹⁴² tamtéž, str. 88, 89

6.1. 1918 – 1938: POSLANYKYNĚ FRANTIŠKA ZEMINOVÁ

V nově vzniklém státě dostala Františka Zeminová konečně dostatečně příležitosti projevit se na plno a rozvinout svůj talent. Zeminová byla prototypem ženy – političky se všemi klady i zápory. Svou politickou činnost zaměřila zejména na řešení problematiky sociální, a to zejména na řešení těch otázek, které se úzce dotýkaly žen. Vnesla do chladné maskulinní politiky emoce, pro což měla nebývalý talent. Zároveň však odpovídala představě mnohých, kteří nehodlali akceptovat vstup žen do politiky jako takový stejně jako fakt, že žena angažovaná v politice a emancipačních spolecích má čas i na život rodinný. V tomto smyslu se mohl život Zeminové zdát chudý. Nikdy se neprovdala a nikdy neměla děti. Domnívám se ovšem, že toto nebylo dáno jen její angažovaností, a tudíž nedostatkem času, ale i její povahou. Předpokládám, že narodila-li by se v jakékoliv době, vždy by byla neprovdanou tetičkou. Funkci tetičky totiž zastávala naplno. Finančně podporovala své dva synovce, jejichž otec a její bratr zemřel při tragické nehodě v práci na lomu. Blízké kontakty udržovala i se svou neteří Annou, která jí jediná zůstala po návratu z vězení v 60. letech. I přes svou pracovní vytíženost se až do roku 1924 starala o maminku a nemocnou sestru. Peněz vynaložených na rodinu nelitovala, neboť byla velice skromná a na tomto faktu si také zakládala.¹⁴³ Svůj vlastní první byt si pořídila až po smrti maminky. Jednalo se o jeden pokoj s kuchyní. „*V tomto ohledu jsem byla jistě nejskromnější politiký předák.*“¹⁴⁴ vzpomínala později ve vězení.

Ženy v parlamentu to neměly snadné, jelikož terčem pozornosti bylo, co nosí a jak se chovají. Velice skromnou Zeminovou proto urazila poznámka poslance Gottwalda, když ji při jednom zasedání ironicky tituloval *madame*. Skromná nebyla jen v oblékání, což dokazuje i fakt, že i přes poslancek plat, který v té době činil pět tisíc korun, jezdila tramvají a i jinak se uskrovněovala. Blízcí ji viděli jako milou, laskavou a velkorysou, ale zároveň zdravě sebevědomou. Mohlo by se zdát, že Zeminová, která na rozdíl od ostatních političek rodinu neměla, nahrávala stereotypní představě o ženách v politice a jejich neschopnosti plnění

¹⁴³ Bursík, T., „Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.“ Františka Zeminová(1882 – 1962), http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

¹⁴⁴ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňsky spis Františky Zeminové.

zmiňované sociální role, nicméně je nutno podotknout, že děti ostatních bývaly většinou již odrostlé, neboť věkový průměr žen v Národním shromáždění nebyl nejnižší.¹⁴⁵

„Dochované personální údaje umožňují částečně rekonstruovat věkové a profesní složení a sociální původ členek Revolučního národního shromáždění. Nejstarší se narodila v roce 1862, nejmladší v roce 1893. Tři ženy se narodily v rozmezí let 1861 – 1870, další tři mezi léty 1871 – 1880 a znovu tři v letech 1881 – 1890. Jedna žena se narodila v desetiletí do roku 1891 do roku 1900. Sociální původ se podařilo prokazatelně zjistit v sedmi případech. Tři ženy pocházely z rolnických rodin, dvě z obchodnických rodin, po jedné z rodiny univerzitního profesora a dělníka. U všech deseti žen, které zasedaly v Revolučním národním shromáždění, se podařilo zjistit jejich profesi. Tři z nich uvedly při vstupu do parlamentu profesi úřednice, dvě dělnice, další dvě spisovatelka, rolnice, středoškolská profesorka, zbývající odvozovala svůj status od manžela. Profesní složení odpovídá dosaženému stupni ženské emancipace a příslušnosti k politické straně, neúplné sociální složení naznačuje, z jakých tříd a sociálních vrstev pocházela ženská parlamentní elita.“¹⁴⁶

Nebyla to však jen skromnost a politický talent, čím se Zeminová nesmazatelně vryla do historie poslaneckých lavic. Roli hrála i její prostořekost, houževnatost a neschopnost brát si servítky. Byla známá i pro své peprné poznámky. Již zmiňovaná tvrdá stolice a šaratice v souvislosti s projednáváním odluky církve od státu nebyla rozhodně jediný podobným výrokem. Svůj antiklerikální postoj dala najevo i lidovcům, kteří s ženami v parlamentu nepočítali, poznámkou, že *„kněží půjdou do parlamentu a ženy do procesí – toť jediná politika klerikálů.“* Opřela se i do svých poslaneckých kolegyň za komunistickou stranu. *„Než takové poslankyně[...]raději žádné. Aspoň nám ženám nebude trapno.“* Tímto narážela na přesvědčené marxistky, které se zadrháváním a v mužském rodě četly soudruhy připravené projevy.¹⁴⁷

V těchto dobách se Národní shromáždění stávalo kolbištěm, kde se na řečníky křičelo a pro urážky a nadávky nechodilo daleko. V takovém prostředí byla Fráňa jako ryba ve vodě, neboť jí předcházela pověst nehubatější političky. Peprnější výrazy nebyly výjimkou, nýbrž

¹⁴⁵ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str.. 69

¹⁴⁶ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 51

¹⁴⁷ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str.. 69

umě je zakrýval její řečnický talent. Nejen na půdě Národního shromáždění, při schůzích ale i na stránkách periodik hájila s živelností sobě vlastní zájmy těch, kteří to dle ní potřebovali, ať už to byly ženy, váleční navrátilci či zemědělci.¹⁴⁸

Julius Firt ve svých pamětech vzpomíná, že parlamentní zpravodaj Lidových novin Zdeněk Bořek Dohalský, který poslouchal poslanecké projevy v poslanecké sněmovně řadu let, se bavil tím, že s potěšením imitoval některé ministry a poslance. Fráňa Zeminová byla jeho častým objektem¹⁴⁹: „*Dohalský dokázal však i předvést dialog, který se nikdy neodehrál. Takové bylo například jeho parádní číslo – politická diskuse o Hitlerovi mezi ministrem Spinou a poslankyní strany národně socialistické Fráňou Zeminovou. Spina hovořil čistou, naučenou, profesorskou češtinou s častým et cetera a samozřejmě s ráčkováním; jeho argumenty patřily vesměs do oblasti intelektuální. Fráňa Zeminová odpovídala jadrným zemitým jazykem populární a účinné táboremé řečnice. Byla rozkoš takový výstup Dohalského poslouchat.*“¹⁵⁰

V pozdějších letech se stala Fráňa terčem i ostřejších žertů, na dnešní poměry ovšem stále v celku mírných, například když ji spisovatel Karel Horký označil za „mluvící drdol“. Redaktoři Českého slova se proti tomu vyhradili a kritizovali Horkého, že se navází do ženy, která pro národ obětovala i své osobní štěstí a která pro blaho lidu dře do úmoru. Takového háčku se nemohli nechytit odpůrci Zeminové a politici národních socialistů a posměšně této výrok glosovali tím, že by to bylo skutečně nepříjemné, aby tak zasloužilá pracovnice vyčerpáním padla. Jedním dechem ale dodali, ať České slovo upokojí, neboť Zeminová padnout může, ale její rty nepadnou nikdy.¹⁵¹

Zeminová nikdy nestála v koutě, naopak se uměla často bouřlivě ozvat. Bylo tomu tak i na mnohahodinovém zasedání sněmovny, kde se projednávalo schválení agrárních cel, což by vedlo ke zdražení potravin. To vyvolalo takovou bouři, že se Zeminová vrhla na vedení,

¹⁴⁸ Bursík, T., „Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.“ Františka Zeminová(1882 – 1962), http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

¹⁴⁹ Bursík, T., „Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.“ Františka Zeminová(1882 – 1962), http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

¹⁵⁰ Firt, J., *Knihy a osudy*, Atlantis, Brno 1991, str. 44

¹⁵¹ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

aby jej zpolicčkovala.¹⁵² Další známá historka je o tom, jak Zeminová pozvala ženy, matky a přítelkyně legionářů, aby svou přítomností urychlily rozhodování poslanců. Božena Viková-Kunětická jí pak v Národních listech vytkla přeplněné chodby a napjaté scény. Zeminová reagovala článkem v Českém slově z 30. listopadu 1919: „[...]muži všech stran v otázce návratu legionářů provozovali politiku spokojeného pohodlí, které se nechce dáti vyrušiti, vyrušila jsem je z klidu, jak bylo třeba, ne jak to normy předepisují[...] Máte starost, paní kolegyně, že ještě jeden takový, úspěch a příští mandáty žen jsou ztraceny. Myslíte to vážně? Já mám dojem, že čilý, energický a pilný poslanec je průkopníkem příštích ženských mandátů. Ale ta, která sedí ve sněmu jako páté kolo u vozu, ani nepromluví, ani nezakročuje, ani neorganizuje, ani neprobuzuje, která je tam jen pro vyplnění prázdného místa, ta prestiže ženám nedodá v politice, ani druhým cestu k mandátu a politickému vlivu neprošlape. Tedy jen se nebát a hodně pracovat, to je nejlepší ženská politika a doporučení[...]“¹⁵³ Nebyla to jen prázdná slova, Zeminová skutečně byla nejaktivnější političkou oproti řadě jejích kolegyň, které si to do sněmovny či do senátu chodily „odsedět“. Aktivně si při podávání návrhů, dotazů a při práci ve výborech a v plénu nepočínala jen Zeminová, ale i její stranická kolegyně Landová-Štychová. Během svého mandátu vznesla Zeminová desítky interpelací a dotazů a stala se nejproduktivnější poslankyní ze všech stran vůbec.¹⁵⁴

Zeminová se uměla prosadit i v takové společnosti, kde přítomnost žen nebyla zpočátku brána na zřetel, zatímco ostatní ženy se rozhlížely a vytvářely si vlastní prostor. Mužští kolegové se často chovali, jako by tam ženy ani nebyly. „V prvních měsících se nezřídka stávalo, že řečníci se obraceli k auditoriu s oslovením „velectění“, „velevážení“ nebo „vážení“ pánové, „přátelé, “ „pánové.“ Způsob titulování napovídal, že parlamentní prostor chápali primárně jako mužský a obtížně si zvykali na přítomnost opačného pohlaví.“¹⁵⁵ Františka byla první ženou, která se vyjádřila ke sněmovnímu jednání. Jak to odpovídalo jejímu naturelu rebelky, často svými souhlasnými či nesouhlasnými výkřiky

¹⁵² Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str.. 69

¹⁵³ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 67, 68

¹⁵⁴ Ondřejová, P., *Ženy v Československém parlamentu 1918 – 1938*, Diplomová práce, Masarykův ústav, str. 118, 119

¹⁵⁵ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 51

doplňovala projevy svých kolegů. První ženou, která měla souvislý projev, byla Alice Masaryková, stalo se tak 10. ledna 1919.¹⁵⁶

Zeminová vystoupila se svým prvním souvislým projevem o několik dní později. Tento velmi dlouhý projev se týkal otázky zásobování obyvatelstva. Vystoupila zde jako mluvčí všech, kteří strádají nedostatkem potravin, šatstva a uhlí. Stejně jako před ní Masaryková, která se zabývala otázkou pražských sirotků, oslovovala i ona přítomné „pánové“. Nejednalo se zde o roztržitost a s ní spojené opomnění přítomných dam, na to měla Zeminová přespříliš zkušeností s projevy před mnohem většími davy. Obě dámy takto přítomné titulovaly, neboť se považovaly za mluvčí ženského parlamentního prostoru, nebo spíše celé ženské populace. Faktem také je, že v tehdejší slovní zásobě nebyly výrazy jako „poslankyně“ či „senátorka“ a v oficiálních dokumentech Revolučního národního shromáždění a Národního shromáždění je o nich hovořeno jako o „členech, poslancích, či senátorech“. Ženská strana to akceptovala, což dokládá i fakt, že se tak samy označovaly na veřejnosti. Přidávaly k tomu však přívlastek „ženský“ – tzn. „ženský poslanec“ nebo „ženský senátor“¹⁵⁷

Františka se plně zapojila do veřejného politického života. „*Šestnáct let působila v zásobovacím výboru, stejně tak dlouho v představenstvu klubu národně socialistických poslanců a poslankyň, z toho šest let jako místopředsedkyně. Z poslankyň byla jedinou členkou Stálého výboru, který mohl zastupovat sněmovnu v době rozpuštění.*“¹⁵⁸ Od prvního poválečného sjezdu strany, který proběhl o Velikonocích 1918, také zasedala v užším výkonném výboru strany.¹⁵⁹

Všechny poslankyně, Zeminová v tomto ohledu nebyla výjimkou, se nejčastěji zabývaly sociálními otázkami většinou ve spojitosti s rodinou. Ihned se zapojila různými návrhy a intervencemi ve prospěch širokých lidových vrstev. Prosazovala nejen požadavky žen, ale i práva zemědělců, zaměstnanců, živnostníků, legionářů a zabývala se problematikou zásobování, zdravotnictví, školství atd. Stala se útočištěm pro postižené a utlačované, kteří se

¹⁵⁶ tamtéž, str. 52

¹⁵⁷ tamtéž, str. 52

¹⁵⁸ Klátil, F, *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 119

¹⁵⁹ Klátil, F, *Republika nad stranami*, Melantrich, Praha 1992, str. 119

k ní obraceli s důvěrou a i přes všechnu tuto činnost dál pořádala schůze, psala články a konala organizační činnost.¹⁶⁰

Témat, kterým se jednotlivé poslankyně věnovaly, je nepřeborné množství, nicméně, jak bylo zmíněno, u všech žen ve sněmovně byla dosti podobná. Proto bude nedále pozornost věnována pouze problémům, které předeštila Zeminová a které mohou sloužit jako reprezentativní vzorek.

V rámci Revolučního národního shromáždění, které zasedalo mezi léty 1918 a 1920, se ihned v prvopočátku začala věnovat otázce celibátu učitelek. Návrh na zrušení celibátu učitelek podala Božena Viková-Kunětická. Zeminová jej viděla jako přežitek s odůvodněním, že každá žena má právo se vdát a založit rodinu. Argumentovala, že rozmnožení populace je po válce přínosné a podařilo se jí ve velmi krátkém čase zrušit zákony, jež toto nařízení uzákoňovaly – slezský zákon z roku 1901, moravský z roku 1903 a český z roku 1904. Malá novela školského zákona přijatá v roce 1919 odstranila celibát a tím zrovnoprávnila učitele a učitelky na té úrovni, že jak muži, tak ženy mohli mít rodinu a vykonávat svou profesi. O této problematice a novém znění zákona informoval časopis *Ženská revue*.¹⁶¹

V tomtéž roce 1919 navrhla poslankyně Zeminová zestátnění dívčího školství, které do té doby živořilo ze svépomoci nebo pod správou řádových sester. Mezi nejvýznamnější dívčí školy té doby patřily Minerva, škola Ženského výrobního spolku a Dívčí reálné gymnázium v Brně.¹⁶² Témata úzce spojená s dívčím vzděláváním vyplývala z uvědomění si souvislostí mezi výchovou a vzděláním mladých dívek a s tím spojené emancipace jejich života. Zeminová společně s Landovou-Štychovou se problematikou dívčího a církevního vzdělávání zabývaly samozřejmě z pozice antiklerikální a odmítaly vliv katolické církve na výchovu dětí a mládeže. Vyčítaly církevnímu vzdělávání zastaralost, zkostnatělost a zaostávání za moderními trendy ve výuce. Poukazovaly na změnu státu a na trend, že děti by měly být vedeny v republikánském stylu za pěstování jejich znalostí a dovedností, které v novém státě uplatní. K Zeminové návrhu o co nejdivějším zestátnění všech středních

¹⁶⁰ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana, str. 185

¹⁶¹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 54, 67

¹⁶² Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 67

dívčích škol se připojily i další členky Revolučního národního shromáždění napříč politickým spektrem.¹⁶³

„Za těchto poměrů hrozí ženskému střednímu školství českému přímo katastrofa. Jest proto povinností našeho státu, v němž uznána politická a kulturní rovnoprávnost ženy s mužem, aby se staral o školství dívčí stejně jako o chlapecké a tím napravil staleté sociální křivdy, na dívčím vzdělání páchané.

Prvním krokem k tomu jest postátnění všech dívčích středních škol najednou a v době co nejkratší.“¹⁶⁴

Otázka prostituce byla chápána v této době jako ryze ženská problematika a Zeminová vyřešení věnovala hodně energie, doufajíc v přijetí dlouhodobého řešení. K řešení problematiky přizvala odborníky z řad sociologů, lékařů a právníků a nakonec společně s dalšími poslankyněmi daly dohromady zákon, který ve svém důsledku prostituci zakazoval. O návrhu tohoto zákona se diskutovalo několik let a nakonec byl princip abolicie přijat v zákoně č. 241/1922 Sb.¹⁶⁵ Mezitím navrhla Zeminová celou řadu dalších opatření k potlačení prostituce. Jedním z nich bylo zrušení veřejných domů, které měly být přestavěny na domy pro invalidy a sociálně slabé, povinné hlášení a léčení pohlavních chorob či tresty za prostituci. Tresty měly postihnout nejen prostitutku, ale i jejího klienta. Všechny její návrhy byly zamítnuty.¹⁶⁶

„Nejsmutnějším důsledkem trpění veřejných domův a polovičatých opatření proti prostituci tajné je to, že podle záznamu v dětském odboru Českého srdce i podle zpráv pracovníků z jiných záchranných dětských institucí k prostituci jsou sváděna děvčátka v nejujtějším věku, patřící ještě do školy, a to mnohdy jejich vlastními matkami. Toto poklesnutí mravní odpovědnosti má ovšem ještě jiné příčiny, a to hospodářskou tíseň, která je z valné části zaviněna nespravedlivým podceňováním ženské práce, jakož i nedostatečnou péčí o děti

¹⁶³ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str.54

¹⁶⁴ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t629_00.htm, 23. 7. 2012

¹⁶⁵ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 55

¹⁶⁶ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 55

a dorost. Proto také usilujeme v tomto směru na patřičných místech o nápravu Vzhledem k tomu, aby naše práce o ozdravení a záchranu našeho národa nebyla jednostranná a tedy marná, žádáme, aby vláda řídila se příkladem ciziny a v době nejkratší zahájila pilnou akci k odstranění jedné z největších příčin zla.“¹⁶⁷

V hledáčku nebyla jen prostituce, ale i další sociální problémy jako alkoholismus, zlepšování poměrů v sociálních ústavech, nemocnicích a porodnicích. Zasadila se o zřízení státního fondu na příspěvky pro chudé matky v době těhotenství, rodičky a novorozence. Zabývala se také otázkou pojištění služek, propouštění vdaných státních úřednic či práv a uplatnění vysokoškolsky vzdělaných žen.¹⁶⁸

Nesoustředila se pouze na ženskou otázku, i když byla obsažena ve většině návrhů. Snažila se prosadit vytváření pracovních míst pro postižené osoby, především pro válečné invalidy a požadovala, aby se legionáři co nejdříve vrátili ze Sibíře. Otázka pozůstalých a navrátilců z války byla v prvních poválečných letech klíčovou. Zde byl v ženském podání hlavní zřetel kladen zejména na ženy a děti padlých anebo navrátilců, kteří ale často díky svým zraněním nemohli pracovat a zůstali tak plně závislí na svých manželkách. Zabývala se také otázkami z oblasti hospodářství a průmyslu.¹⁶⁹

Ženy se postupně zapojily do práce parlamentních výborů. V deseti, což byl největší počet, byla Božena Ecksteinová, ale nemůžeme tvrdit, že by překypovala aktivitou. Zeminová byla ve čtyřech výborech. Nejvíce žen bylo ve výborech sociálních, zásobovacích a zdravotních, tedy v oblastech, jež byly spatřovány jako typicky ženské.¹⁷⁰

V dubnu roku 1920 Revoluční národní shromáždění ukončilo svou činnost. V době před jeho ukončením musely poslankyně věnovat část svého času agitačnímu boji. Aby voliče oslovily, snažily se zejména o rekapitulaci své činnosti za poslední dva roky. Tyto dva roky jim daly do života stejně a mnohdy více, než jejich kolegům dlouhá léta studií. Na počátku se nemohly svým mužským protějškům rovnat vzděláním ani postavením, snad až na Alici

¹⁶⁷ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm, 23. 7. 2012

¹⁶⁸ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 68

¹⁶⁹ tamtéž, str. 68

¹⁷⁰ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 56

Masarykovou, ale za dva roky vše dohnaly a své argumenty mohly opírat o léta budovanou praxi ve veřejném a politickém životě. Po dvou letech tak byly rovnými sokyněmi svých poslaneckých kolegů a chtěly rovnocenné místo na kandidátní listině.¹⁷¹

Z deseti žen, které zasedaly v Revolučním národním shromáždění, dostalo příležitost kandidovat do Poslanecké sněmovny i Senátu za svou stranu šest žen. Do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění kandidovaly kromě Zeminové, které strana kandidátku přiřadila okamžitě, Louisa Landová-Štychová, Eliška Purkyňová a Anna Chlebounová. Všechny dámy až na poslední jmenovanou se aktivně účastnily politického života. Podávaly návrhy, pracovaly ve výborech a vystupovaly v plénu. Anna Chlebounová byla příkladem ženy, která se na kandidátní listinu dostala jen proto, že si strana nemohla dovolit na kandidátku nedat jedinou ženu. Anna Chlebounová pro agrární stranu znamenala jakousi ikonu a to jí vyneslo kandidaturu i v následujících letech (1925 a 1929). Příležitost kandidovat do senátu dostaly od svých stran Božena Ecksteinová a Božena Viková-Kunětická.¹⁷²

V parlamentních volbách roku 1920 do Poslanecké sněmovny bylo nakonec zvoleno třináct žen. Čtyři za československou sociální demokracii (Anna Malá, Anna Sychravová, Betty Karpíšková a Františka Skaunicová), tři ženy zastupovaly německou sociální demokracii (Franziska Blatny, Irene Kirpal a Maria Deutsch), také tři ženy měla i Československá strana socialistická (Františka Zeminová, Louisa Landová-Štychová a Ludmila Pechmanová-Klosová). Po jednom mandátu měla Agrární strana (Anna Chlebounová, Československá strana lidová (Augusta Rozsypalová) a Národní demokracie (Eliška Purkyňová). Ve volbách z roku 1920 dominovaly socialistické strany – zejména československá a německá sociální demokracie – čemuž také odpovídalo rozdělení ženských mandátů. Když se roku 1921 oddělila od sociální demokracie komunistická strana, přešly poslankyně Anna Malá a Františka Skaunicová do komunistického poslaneckého klubu. Do senátu byly roku 1920 zvoleny pouze tři ženy. Dvě za sociálně demokratické strany (Božena

¹⁷¹ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 56

¹⁷² Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 57

Eckelsteinová a Anna Perthen) a třetí za Deutsche Nationalpartei (MUDr. Emma Maria Herzig).¹⁷³

V následujících letech se opět prohloubila spolupráce Zeminové s Františkou Plamínkovou, která se v té době aktivně podílela v oblasti mezinárodních vztahů a mezinárodního hnutí žen. V tomto ohledu se výborně doplňovaly, jedna válčila na domácím a druhá na zahraničním území. Jejich životy si byly velice podobné a jako by bylo přirozené, že obě spojil i stejně tragický konec. Když roku 1922 Plamínková založila Ženskou národní radu, Zeminová byla samozřejmě u toho. Cíle Ženské národní rady, jakými byly řešení otázky dělnic, veřejných zaměstnankyň, vysokošolaček či umělkyně, byly zároveň problémy, které Zeminová zmiňovala v poslaneckých lavicích.¹⁷⁴

Zeminová po válce vstoupila i do obnoveného Ústředí žen Československé strany národně socialistické. Národní socialistky byly všeobecně velmi aktivní a to jak v obecních radách a zastupitelstvech, tak v parlamentě. Zároveň měly volné pole působnosti v ženských odborech. Členky strany se tak nevěnovaly pouze politice, ale také odborovým hnutím a Ústředí žen bylo v čilém kontaktu s odborovými pracovníci. Význam ženského hnutí byl pro národně socialistickou stranu nepostradatelný. Nesporně velikou zásluhu, jak soudí její kolegyně Šmejcová, měla na respektování ženského hnutí zejména Zeminová, která se snažila vychovat své následovnice. Jak autorka poznamenává, v jiných stranách si ženy spíše střežily své těžce vydané pozice. Zeminová se naopak snažila přivést co nejvíce nových tváří, kterými byly dr. Pátková, Růžena Pelantová, nebo Milada Horáková. Aktivně přispívala do čtrnáctideníku *List československých žen*.¹⁷⁵

V prvních letech Národního shromáždění se vyjadřovala především ke stále nedořešené otázce zásobovací politiky, když apelovala hlavně na předáky agrární strany v jednotlivých okresech, aby donutili rolníky odevzdat povinné dávky. Vyslovila požadavek

¹⁷³ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 58, 59

¹⁷⁴ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická, str. 185

¹⁷⁵ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická, str. 186-188

na ministerstvo zemědělství, aby předložilo nové vyživovací plány, a parlament tak mohl obyvatelstvu dát nějaké záruky, že zásoby budou.¹⁷⁶ V Rudém právu se dokonce spekulovalo, že Zeminová bude mezi kandidáty na ministerská křesla, konkrétně měla soupeřit o křeslo ministra zásobování s poslancem Antonínem Srbou, který se posléze ministrem stal.¹⁷⁷

Rok 1925 přinesl další volby a další nominaci Zeminové. Ukazovalo se však, že strany sice všeobecně zájem o ženská jména na kandidátních listinách, aby nalákaly voličstvo z řad ženské populace, mají, ale kandidátky umisťují na nižší místa v pořadí. Sestavování kandidátek tak provázela složitá vnitrostranická jednání, která nebyla chudá na osobní útoky, urážky a podrazy. Přitom sestavování kandidátky měl být jasný a demokratický proces odvislý na organizačním řádu jednotlivých stran. V praxi vedení strany mohlo různými zákulisními praktikami ovlivňovat pořadí a řazení jednotlivých kandidátů a kandidátek.¹⁷⁸ „*Nejužší stranické vedení rozhodovalo o nominaci kandidátů pro druhé a třetí skrutinium, což dovoľovalo provádět libovolné machinace nejen s kandidáty, ale především s hlasy voličů.*“¹⁷⁹ Umístění na předních pozicích kandidátních listin tak neměly zajištěné ani členky nejužšího vedení.¹⁸⁰

Asi nejbouřlivější diskuze o kandidátních listinách byly u národních socialistů. Neklidnou atmosféru neutišily ani Kľofáčovy domluvy, ani překvapivě kolegy mírnící jinak horkokrevná Zeminová. Bouři rozpoutala mimo jiné poslankyně Ludmila Pechmanová-Kľosová, která vystoupila s kritikou poměru mužů a žen na kandidátkách, přičemž obvinila vedení strany, že se tím odklání od prohlášení o demokracii a rovnosti. Svě tvrzení doložila číselnými údaji. Za stranu roku 1925 kandidovalo do Národního shromáždění 569 osob a z toho pouze 47 žen, což podle Pechmanové-Kľosové neodpovídalo ani počtu členek, ani počtu voliček národních socialistů. Dále poukázala na to, že pouze 15 ze 47 kandidujících se objevilo na kandidátkách do pátého místa. Zeminová se v této diskuzi postavila za Pechmanovou-Kľosovou a prohlásila, že situace žen je ještě horší nežli ve volbách roku 1920.

¹⁷⁶ Ondřejová, P., *Ženy v Československém parlamentu 1918 – 1938*, Diplomová práce, Masarykův ústav, str. 118, 119

¹⁷⁷ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

¹⁷⁸ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 41

¹⁷⁹ tamtéž

¹⁸⁰ tamtéž

Svůj mandát označila za jistý, ale snažila se, aby Františka Plamínková byla zařazena na třetí místo kandidátky senátu, srovnávajíc její význam pro ženy s významem Benešovým pro mezinárodní politiku. Tento požadavek se jí prosadit nepodařilo, nicméně i přesto se Plamínková do senátu dostala. Spory se vedly i o kandidaturách Ludmily Pechmanové-Klosové a Otilie Podzimkové.¹⁸¹

Ve volbách roku 1925 nakonec ženy získaly deset křesel v poslanecké sněmovně. Sociální demokratky obsadily tři křesla v poměru jedna ku dvěma ve prospěch německé sociální demokracie, tři křesla získaly komunistky a dvě československé národní socialistky – Františka Zeminová a Ludmila Pechmanová-Klosová. Po jedné zástupkyni měla agrární strana a Deutsche Nationalpartei. Rozdělení mandátů mezi ženy neodpovídalo výsledkům parlamentních voleb, neboť v nich zvítězili agráři. Do senátu zasedlo pět žen – Božena Ecksteinová-Hniličková, Růžena Sehnalová, Františka Plamínková a Růžena Reichstädterová.

182

Malý počet žen Zeminovou rozhořčoval a po volbách si neodpustila připomenout, jak se postupně počty žen v jednotlivých volebních obdobích na kandidátkách snižují. Opřela se nejen do svých řad, ale i do komunistů a národních demokratů.¹⁸³ „*Bud' je v těchto stranách taková „prácechtivost“, nebo spíše tlačence na funkce, že d'as vezme zásadu rovnoprávnosti ženy s mužem u nekompromisních ctitelů III. Internacionály zrovna jako u našich obrvlastenců. [...] Bude asi zásadou u nich všech klerikální heslo pražské: „Ženským hodně slibujte, nic jim nedejte a nikam je nevolejte, panenka Maria vám to vynahradí.“*“¹⁸⁴

Spor o postavení žen na kandidátních listinách se rozhořel i ve volbách roku 1929. Františka Zeminová společně s Milenou Šmejcovou a Boženu Kubičkovou protestovaly proti návrhu předsednictva, aby byl Josef Slaviček přesunut na páté místo kandidátky do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění na úkor Mileny Šmejcové. Ústřední výkonný výbor nakonec respektoval stanovisko předsednictva a ženy byly neúspěšné. Opakoval se také

¹⁸¹ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 42

¹⁸² Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 59

¹⁸³ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

¹⁸⁴ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

boj Františky Plamínkové o volené místo na kandidátce do Senátu, neboť byla z druhého místa přesunuta na čtvrté. Ani její protesty podporované Boženou Kubičkovou se neseťkaly s kladným ohlasem, přece však nakonec svůj mandát obhájila i z místa čtvrtého.¹⁸⁵

V těchto volbách se do Poslanecké sněmovny dostalo deset žen. Za Československou sociální demokracii zasedla Marie Jurnečková, za Německou sociální demokracii to byly Franziska Blatny a Irene Kirpal, KSCŘ reprezentovaly Marie Čížinská, Anežka Hodinová a Elvira Kuhn, za Národní demokracii usedla do lavice Anna Vetterová-Bečvářová a za Národní socialisty již potřetí obhájily svůj mandát Františka Zeminová a Ludmila Pechmanová-Klosová, které doplnila Milena Šmejcová. Do Senátu byly zvoleny opět čtyři ženy: Františka Plamínková, Marie Stejskalová, Anna Chlebounová a Betty Karpíšková.¹⁸⁶ Po volbách roku 1935 bylo v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění osm žen a v senátu pět.¹⁸⁷

Po celou dobu výkonu svého mandátu zůstávala Františka Zeminová jednou z nejaktivnějších političek. Mezi další poslankyně a senátorky, které o sobě také dávaly často vědět, ještě můžeme zařadit například Irene Kirpal, Louisu Landovou-Štychovou, Boženu Ecksteinovou-Hniličkovou či Františku Plamínkovou. Pravdou ovšem je, že s dalšími lety aktivita poslankyň a senátorek upadala a znát je to i na činnosti Zeminové. Tento fakt souvisí s tím, že se změnila témata, obsah a forma práce parlamentu, který byl čím dál tím víc ovládán politickými stranami. Klesala úroveň jeho práce a ženám docházela energie v neustálém prosazování se proti mužům, kteří parlament ovládali.¹⁸⁸

V některých ohledech však Zeminová svůj temperament a energii rozhodně neztrácela. Jak již bylo řečeno, v prvních třech volebních obdobích byla Františka vystavena několika řízením ve věcech imunity, a to převážně za urážky kolegů a kolegyň a za přestupek proti paragrafům zákona na ochranu republiky. V tomto případě si návrh na zbavení imunity

¹⁸⁵ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 42

¹⁸⁶ tamtéž, str. 59

¹⁸⁷ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 156

¹⁸⁸ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 63

vysloužila za účast v pranicí poslanců z
9. června 1926 a v noci z pátku 11. na sobotu 12. června 1926.¹⁸⁹

„Sněmovní vřavu vyprovokovali českoslovenští a němečtí sociální demokraté, národní socialisté a komunisté obstrukcí, kterou zahájili již ve středu 9. Června 1926 při prvním čtení vládního návrhu zákonů o clech a kongruí. Povyk pískot se zvrhl v útok komunistických poslanců na předsedu sněmovny Jana Malypetra. Připojili se k nim kolegové z dalších poslaneckých klubů a Františka Zeminová. Nedbajíc animozity vůči komunistům, vyrazila s nimi do boje, křičela, pískala a tloukla do poslaneckých lavic.“¹⁹⁰

Obstrukce pokračovala i v pátek a skončila další melou. Zeminová byla několikrát volána k pořádku, ale marně. Z celé této situace vyklouzla bez trestu. Celá tato akce byla zbytečná, neboť vládní návrh nebyl přehlasován.¹⁹¹ Zeminová se projevovala temperamentně nejen na zasedáních Poslanecké sněmovny, ale i na schůzích vedení strany národních socialistů. Vyhradovala se vůči sociálním demokratům, komunistům a katolíkům. Ideální nebyly ani její vztahy s některými spolustraníky, dokonce i s Františkou Plamínkovou, které vyčítala, že se více zajímá o záležitosti v zahraničí, nežli v domovině. Nikdy to však nevedlo k osobnímu nepřátelství.¹⁹²

Rok 1932 měl pro Fráňu osobní význam, neboť slavila padesáté narozeniny. Byly to první velké oslavy na její počest. Dalších se dočkala až o patnáct let později, neboť šedesáté narozeniny zastínila válka. 4. července se ve velkém sále Národního domu na Smíchově uskutečnil slavnostní večer na počest sestry Fráni. Večer byl pojat v ryze kulturním duchu, tudíž hlavním programem byl tanec, hudba a zpěv za pomoci národních písní, ale i opery. Proslovů se ujali Klofáč, Plamínková a celá řada delegátů z mimopražských organizací. Plamínková Fráňu nazvala „*prvním skutečným ženským tribunem lidu*“.¹⁹³

¹⁸⁹ tamtéž, str. 63

¹⁹⁰ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 63

¹⁹¹ NA, f. MZV – VA I., 4136

¹⁹² Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, NĚMĚC-VEDUTA, České Budějovice, 2007, str. 63

¹⁹³ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

Díky své vzpurné povaze a díky tomu, že se nebála o věcech, často i nepříjemných, mluvit, si nadělala řadu nepřátel. Není se čemu divit, že články si ji zejména v periodikách komunistických ale i jiných vybíraly za terč. Když už v roce 1934 upozorňovala na možnost války, byla viněna z rozvracení krizí zesláblé morálky národa.¹⁹⁴ Zapletli ji také do úplatkářské aféry Jiřího a jeho bratra Františka Stříbrných. Jiří byl v té době ministrem železnic a František majitelem uhelných dluhů, který pak za úplatu prodával Českým drahám předražené uhlí.¹⁹⁵ Františka byla osočena, že přijala od Stříbrného peníze. Ona sama to několikrát odmítla s tím, že jí je sice asi třikrát nabízel, ale že jej vždy rázně vykážala. Fráňa se hájila i tím, že jediný důkaz, což byla stvrzenka, že dostala peníze na cestovní výdaje, byl přijat sekretariátem a ona sama o tom nevěděla. Kde je pravda, je dnes práce detektivní. Dle samotné Zeminové byla tato aféra z roku 1934 jen dozvukem roku 1926, kdy se aktivně podílela na vyloučení Stříbrného ze strany. Faktem zůstává, že ve své době zaměstnala novináře na dlouhou dobu.¹⁹⁶

Její práci jako poslankyně a místopředsedkyně strany zhodnotil Dr. Emil Franke, ministr za národně-socialistickou stranu, takto: „*Jako politik propracovala sestra Zeminová k naprosté rovnocennosti s politiky muži. To je její největší triumf. Nemusí se pro svoje vynikající místo mezi politiky odvolávat na to, že za ní stojí nepřehledné tisíce oddaných žen, které jejímu postavení dodávají váhy.*“¹⁹⁷

¹⁹⁴ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

¹⁹⁵ <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/343schuz/s343002.htm>, 10.11.2012

¹⁹⁶ NA, f. MZV – VA I, k. 4136

¹⁹⁷ ANK, Šantrůček, B., *K jubileu 35 letů veřejné práce a bojů poslankyně Fráňi Zeminové*, Ústřední výkonný výbor svazu. Čs. Mládeže socialistické v Praze, 1932, str. 22

7. 1938 – 1945: LÉTA VÁLEČNÁ

Po vstupu Edvarda Beneše do strany národně sociální se její, zejména pak zahraniční, politika začala řídit v duchu Benešovy politiky. Ve 30. letech začala být v programu strany aktuální otázka začleňování se do širších evropských společenství, jakými byla Společnost národů či Malá dohoda. S těmito otázkami úzce souvisel i citlivý vztah k Německu.¹⁹⁸ Vstup Edvarda Beneše do strany roku 1922 do značné míry zamíchal mocenským rozložením sil. Předsedou strany byl stále Klofáč, ale velkého konkurenta měl i v bývalém redaktorovi rady národně sociálních listů Stříbrném. Se vstupem Beneše byla pozice Stříbrného ohrožena. Konfrontace se Stříbrným vyústila na sjezdu strany roku 1926 jeho již zmiňovaným vyloučením. Okolnosti, za kterých se to odehrálo, nejsou dosud zcela ozřejměny. Je možné, že vše souviselo s již uváděnou úplatkářskou aférou. Důsledek byl však jasný. Beneš členem být nechtěl, ale jeho nestrannost mnohé politické strany dráždila, a tak si po poradě s Masarykem vybral stranu, která by mu mohla být nejbližší. Pro stranu to mělo za důsledek vytvoření si užších a pevnějších vztahů s politikou hradu.¹⁹⁹

Strana se po volbách roku 1929, kdy se stala součástí velké koalice, ještě více přimkla k Benešovi a politice hradu a podpořila Beneše v prezidentské kandidatuře. Zůstala s ním až do hořkého konce v Mnichově. Z něho byla také strana obviňována jakožto účastník národní katastrofy, ačkoliv s tím členové strany mohli málo co udělat. Po Mnichovu zavládl zmatek, ale i přesto se velká část členů odmítla spojit s nově vzniklou totalitní stranou národní jednoty a spolu se sociální demokracií vytvořily Národní stranu práce. Oficiálně byla Československá strana národně socialistická rozpuštěna 22. listopadu 1938.²⁰⁰

Roku 1937 se uskutečnil Sjezd žen, jenž se stal živoucím důkazem síly ženského hnutí. Zároveň s rozmachem strany národních socialistů v druhé polovině třicátých let se začalo v pohraničí rozvíjet Henleinovo hnutí, které trápilo Zeminovou. Obávala se nastávající pohromy. Ženy z hnutí, jež žily v pohraničí, přijížděly do Prahy za Zeminovou a chtěly vědět,

¹⁹⁸ Malíř, J., Marek, P., a kol., Politické strany-vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: Období 1861 – 1938, Doplněk, Brno 2005, str. 769

¹⁹⁹ tamtéž, str. 772

²⁰⁰ tamtéž, str. 778

co bude dál.²⁰¹ Zeminová pevně stála na svém postu a hlasitě upozorňovala na nebezpečí. Nenechala se samozřejmě obměkčit falešnými pokusy o přátelství, jako když odmítla přijmout „usmiřující“ květinu od sudetoněmeckého poslance Birkeho. Za tento krok si vysloužila zesměšňující články obohacené o karikatury v listech sudetoněmecké strany a následně agrární strany. Varovné projevy pronášela i v parlamentu, kde mluvila za poslanecký klub.²⁰² Vycestovala i do pohraničí, takže byla dobře spravena o tom, kam vývoj směřuje. Po zabrání pohraničí se plně projevuje její pevná a nezlomná osobnost. Zapojuje do pomoci sestrám, jež přicházejí z okupovaného území, hledá jim ubytování, práci a ošacení.²⁰³

Z března, krátce po anšlusu Rakouska, se dochovala prostřednictvím zprávy Státního policejního úřadu v Kladně řeč Zeminové, kterou zde pronesla na veřejné schůzi strany národně-socialistické. Přednáší zde své obavy z posilování Německa po záboru Rakouska. Upozorňuje, že kdyby si členové vlád západních zemí přečetli *Main Kampf*, nedivili by se tolik, neboť Hitler postupoval dle svého plánu a pokud tak bude postupovat i nadále, je jasné, jaký osud čeká Československo. Spoléhá na pomoc Sovětského Svazu a Francie, s nimiž Beneš uzavřel dohody o vzájemné pomoci. Otevřeně konstatovala, jaká je situace v Evropě a pronesla své prognózy, které se nakonec ve většině vyplnily.²⁰⁴

Nejen Zeminová, ale všechny ostatní členky nesly velmi těžce likvidaci jejich milované strany. Strana se vzhledem ke své minulosti a úzkým kontaktům na Beneše a Hrad stala terčem útoků jako „viníci“ národní katastrofy. Staly se také trnem v oku fašistických vrstev. Po říjnové schůzi zastupitelstva strany roku 1938 se naposledy sešlo i Ústředí žen, a to se všemi krajskými důvěrnice. Slovo měla Zeminová, která se všemi sestrami rozloučila velice procítěným projevem. Řekla: „*Sestry, čeká nás všechny těžká doba. Vytrvejte, ať se stane* *cokoliv.* *Nevěřte,*
bude-li se vám říkat, že naši největší lidé, za nimiž stojíme do krajnosti, jsou vinni tím, co je a co ještě přijde. Stůjte za nimi a věřte v ně! Dr. Beneš nás nikdy neopustí. My se znovu

²⁰¹ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana, str. 189

²⁰² NA, f. MZV – VA I, k. 4136

²⁰³ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana, str. 189

²⁰⁴ NA, f. PZÚ – AMV, 207 – 1325 -3

*sejdeme; dnes ještě nevíme, kdy, zda za rok, za dva, kdož ví? Nevíme, co nás a národ čeká! Bud'te silné a statečné! A hlavně, věřte sobě, svým ideálům, věřte, že národ nezahyne!*²⁰⁵

Bylo to velmi emotivní setkání žen, které svůj život zasvětily práci pro stranu, pro kterou se staly silnou oporou. Všechny se vroucně rozloučily a Zeminová všem věnovala svou podepsanou fotografii s věnováním. Společně pak ještě rozeslaly Provolání, ve kterém všechny sestry nabádaly, aby zůstaly silné a připravené na nový boj, až se bouře války přežene.²⁰⁶

Všem straníkům bylo doporučeno, aby se zcela nevyčlenili z nového politického uspořádání, které za druhé republiky nastalo. Někteří tak přešli do strany Národní jednoty, někteří do Strany práce a někteří zůstali mimo. Nikdo však nevěřil, že by to mělo tak dlouhého trvání, jaké to nakonec mělo. I přes rozdělení scházeli se stoupenci strany nadále a rokovali o vývoji poměrů. Jednání se účastnili například předseda Čs. obce legionářské Dr. Patejdl, poslanec Stejskal, senátor Klapka či senátorka Plamínková a nechyběla ani Zeminová. Účelem schůzek byla příprava obrany národa i strany.²⁰⁷

Záhy po 15. březnu a zřízení Protektorátu byla řada národně sociálních činovníků pozatýkána. Zeminová na tuto situaci reagovala dopisem brněnským sestrám, v němž píše: „*To není konec našeho národa, ale počátek evropské a světové tragédie, která se musí skončit rozdrčením Německa. Vpád do našich zemí probudí svědomí světa.*“²⁰⁸

Po vypuknutí války v září 1939 bylo bezpečí Zeminové vážně ohroženo a sestry měly pádný důvod se obávat, neboť po celou dobu byla jednou z nejtvrdějších a nejútočnějších bojovnic proti Henleinovcům. Kritiku pronášela jak v parlamentu, tak na řadě táborů lidí. Postupně začaly z různých koutů republiky přicházet zprávy, že Zeminová je na černé listině.

²⁰⁵ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 112, 113

²⁰⁶ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 113

²⁰⁷ tamtéž, str. 113

²⁰⁸ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 114

Všichni ji nabádali k opatrnosti, ale ona prohlásila: „*Nelituji ani hodiny práce, kterou jsem dělala pro stranu a národ. Nesu zodpovědnost za vše, co strana konala. Dojde-li na mne, pak vy, kteří se dočkáte, postavte se do čela nové práce!*“ Zdála se být neohrožená, spolupracovala aktivně s revoluční skupinou Dr. Kloudy a Mejstříka, když se u ní pořádala tajná shromáždění, stejně jako například u Dr. Pátkové. Zeminová se snažila, aby všichni zůstali silní a utěšovala a radila sestřím, které si k ní chodily pro radu. Pomáhala také rodinám vězněných či popravených členů strany.²⁰⁹

Ačkoliv Zeminová vystupovala velmi neohroženě, aby nadále mohla vykonávat svou práci, musela se skrývat, neboť po ní bylo pátráno.²¹⁰ Ještě v září sestry roznesly falešnou zprávu, že se jí podařilo prchnout do Ameriky. Když gestapo vtrhlo do jejího bytu, už v něm dávno nebyla. Skrývala se u maminky sestry Lídy Tučné a i u dalších sester našla vždy aspoň na čas přechodné útočiště. Úkryt našla také na četnické stanici a v rodině bratra Provazníka. Několikrát v průběhu války se jí podařilo setkat se i s jejími nejbližšími spolupracovníci Milenou Šmejcovou, Jaroslavou Žáčkovou, Boženou Kubičkovou a Adou Roubíčkovou.²¹¹

Do těchto těžkých chvil přišlo štěstí v neštěstí. V době nejurputnějšího řádění nacistů zemřela švagrová Fráni, její jmenovkyně Františka Zeminová. Zpráva o její smrti vyšla v Českém slově a obě ženy byly náhodou zaměněny. Sestry nefalšovaně oplakávaly smrt své milované Fráni a těch pár vyvolených, kteří věděli, kde byla pravda, samozřejmě mlčeli. Zeminová tak získala větší volnost, neboť gestapo ji považovalo za mrtvou a nadále po ní nepátralo. Do Prahy se samozřejmě vrátit nemohla, protože by zde její dokonalé krytí mohlo být prozrazeno, a využila tak pozvání sestry Müllerové, která pobývala v Týnci nad Vltavou. Jezdila i do Mladé Boleslavi k rodině, ale zde nikdy dlouho nesetrvávala. Po sestře Roubíčkové posílala zprávy, kterými svolávala sestry z ústředí žen. Ústředí se čas od času sešlo, aby se domluvilo na další činnosti. Prostřednictvím Pátkové byly informace předávány

²⁰⁹ tamtéž, str. 114

²¹⁰ NA, f. PŘ 1941-1940, 12376-Z1014/6, Zeminová Františka

²¹¹ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem - Z válečné činnosti sestry Zeminové*. In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 114

Patejdlovi či Stejskalovi, kteří nově nabytých informací použili, neboť spolupracovali jak s podzemím, tak i se zahraničím.²¹²

Největší ranou bylo pro národně socialistické ženy, a zejména pro Zeminovou, zatčení a následná poprava senátorky Františky Plamínkové. Plamínkové se velmi brzy po vypuknutí války podařilo přehnout za hranice a Zeminová se těšila z myšlenky, co všechno „naše Francie“, jak Plamínkovou nazývaly sestry, v zahraničním odboji dokáže. Plamínková to viděla jinak a chtěla pomoci doma, Nechtěla svůj národ opustit ve zlých dobách, a tak se vrátila. V Ženském klubu ještě uspořádala přednášky českých spisovatelek, ale byla trnem v oku Moravcovi, který proti ní začal štvát. Zeminová vzpomíná, že ji přemlouvaly, aby Ženský klub a Národní radu žen dirigovala jen z povzdálí, ale ona si nedala říct. Do hledáčku gestapa se dostala i díky šéfredaktorovi Karlu Wernerovi a po smrti Heydricha v nastalých persekucích byla Plamínková chycena a odvezena do Terezína. Z Terezína byla zdánlivě propuštěna. *„Ve skutečnosti byla kolem 30. června 1942 v Praze popravena a nevíme ani kdy a kde zahynula tato žena, jedinečná v národě.“* *„Spravedlnost věčné Prozřetelnosti již soudila, odsoudila a zničila: Krvavý hákový kříž leží povalen a prokletá Hitlerova říše v Troskách“*²¹³

Zeminovou za celou dobu války žádná ze sester neprozradila, nicméně jednou nebylo k jejímu vyzrazení daleko. Po zatčení sestry Dudové se naštěstí do její kanceláře ještě před gestapem dostal bratr Slaviček, jenž na stole Dudové našel dopis od Zeminové, v němž Dudové přála k narozeninám, zároveň předávajíc některé informace z dění v odboji. Slaviček dopis zničil jen chvíli před tím, než kancelář přišlo prohledat gestapo. V tomto ohledu Zeminová nebyla zrovna opatrná. Dopisy, které psala na fingovanou adresu poslanci Stejskalovi, označil sám příjemce za tak nebezpečné, že ani deset šibenic by na ně nestačilo.²¹⁴

²¹² Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 114, 115

²¹³ Zeminová, F.: *Naše sestra Františka Plamínková.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 18

²¹⁴ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové.* In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 115, 116

Není jisté, zda gestapo pojaló nějaké podezření, ale prohlídky se konaly postupně u všech Zeminových spolupracovnic. V té době vzájemné styky omezily na minimum. I když se situace zdála ztracená, poskytovala Zeminová sestřám stále naději a povzbuzovala je. Zeminová měla informace ze všech žup. Zprávy měla i ze Slovenska či z Londýna, které předávala dál svým spolubojovnicím. Interpretovala jim projevy Beneše, Ripky, Stránského a dalších.²¹⁵

Členové národně-socialistické strany, poslanci, funkcionáři i straníci se stýkali i po 15. březnu 1939 po celou dobu války a zapojovali se do četných ilegálních organizací uznávajících Edvarda Beneše jako vůdčí osobnost odboje. Někteří členové strany se stali i jeho blízkými spolupracovníky v exilu ve Velké Británii.²¹⁶

„K významným domácím seskupením národně vlasteneckého odboje, na jejichž ustanovení a činnosti se podíleli na počátku okupace členové předválečné národně-socialistické strany, patřily Politické ústředí (PÚ), Obrana národa (ON) a Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ (PVVZ).“²¹⁷ Výše jmenované organizace se nakonec spojily pod koordinačním orgánem Ústředním výborem odboje domácího (ÚVOD). Tento orgán se na Benešův pokyn staral o vedení domácího odboje a snažil se také o spojení s ilegálním odbojem komunistické strany, samozřejmě až po napadení SSSR Hitlerem. Na rozdíl od komunistů nebyla účast národních socialistů v odboji jak domácím, tak zahraničním pojímána stranicky. Teprve v letech 1943 a 1944 se počalo formovat pevnější domácí národně sociální hnutí, které iniciovala právě Zeminová.²¹⁸

Roku 1943 svolala Zeminová první schůzi věrných stoupenců, které zároveň pokládala za spolehlivé a ustavila Prozatímní revoluční poradní sbor strany, který byl o rok později přeměněn na Revoluční výkonný výbor strany národně-socialistické.²¹⁹ Po dohodě se Zeminovou začala sestra Žáčková-Bátková přičleňovat i Moravu a Slezsko, a začalo se tak

²¹⁵ tamtéž, str. 116

²¹⁶ Kocian, J., Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika). Doplněk, Brno 2002, str. 26

²¹⁷ Kocian, J., Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika). Doplněk, Brno 2002, str. 26

²¹⁸ tamtéž, str. 27

²¹⁹ NA, f. MZV-VA II, 1331

tvořit organizované ilegální hnutí strany. Revoluční předsednictvo strany se začalo scházet čím dál častěji, jednajíce o činnosti v osvobozeném národě. Zeminová podávala informace, jaká je situace v různých krajích a zdůrazňovala, že cílem ilegální práce musí být slavná národní revoluce.²²⁰

Již 1. května 1945 koncipovala Zeminová svůj projev, v němž oslavovala svobodu, a tím posílila všechny, kteří v brzký konec doufali. Již od tohoto dne začalo strhávání německých nápisů, shlukování se lidí a menší protesty. 5. květen zastihl Zeminovou a ostatní v Praze v bytě bratra Jarolíma. Na ulicích se ozývaly první výstřely a Zeminová společně s Dr. Pátkovou a Milenou Šmejcovou nezaváhaly ani na chvíli a běžely ven, nasedly do první tramvaje, která je bez zastavení převezla přes Václavské náměstí. Cestou již stihly vyvěsit několik národních praporek. Na Jindřišské vystoupily všechny tři vedené Fráňou Zeminovou z tramvaje a setkaly se zde s dalšími spolubojovníky. Fráňa v tu chvíli volala, ať každý vezme nějakou vhodnou zbraň, kterou by mohl Němce ztlouct. Střelba sílila a i zde Fráňa unikla smrti jen o kousek, když ji na poslední chvíli před letící kulkou strhl k zemi plukovník František Pouska. Boje trvaly čtyři dny a celou tu dobu se Fráňa téměř neukázala doma. Z Melantrichu řídila lidi, aby pomáhali tam, kde byly boje nejlítější a sama se vydávala pomáhat do ulic a stavět barikády. Melantricha, který zabrala za pomoci plukovníka Františka Pouska a ředitele Novotného, okamžitě přetvořila na sídlo revolučního výkonného výboru strany.²²¹ 17. května v průběhu manifestace v pražské Lucerně pak přešťastná, že zlá doba pominula, předala vedení strany do rukou Dr. Petra Zenkla, který se právě vrátil z koncentračního tábora v Buchenwaldu.²²² Po smrti Klofáče Zeminová jako úřadující místopředsedkyně strany schůzi řídila a stála v čele předsednictva až do Zenklova návratu z koncentračního tábora.²²³

„A z revolucionářky Fráni Zeminové se stává obratem ruky nejoddanější spolubudovatelka tisícerymi ranami poseté republiky a strany národně-socialistické. Hned 6.

²²⁰ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové*. In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 116

²²¹ Šmejcová, M.: *Byli jsme a budem -Z válečné činnosti sestry Zeminové*. In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 117

²²² NA, f. Zenkl – AMV, k. 23, str. 23-33-3/9

²²³ tamtéž, str. 117

května 1945 vyzývá nás, abychom okamžitě vytvořily Akční výbor národně-socialistických žen a zavolaly sestry ze všech krajů republiky na pomoc. A od toho dne- den ze dne, po celé dva roky pracuje od rána do noci v Ústředí žen, není-li ve sněmovně, na schůzích venku nebo v poradách strany. Pro svobodný národ, pro budoucnost šťastné a zabezpečené republiky Československé.²²⁴

„Spravedlnost věčné Prozřetelnosti již soudila, odsoudila a zničila: Krvavý hákový kříž leží povalen a prokletá Hitlerova říše v Troskách“²²⁵

V upomínku padlých proběhla tryzna v sále Pražské městské knihovny. Vzpomínáno bylo zejména na Plamínkovou, ale i na další – L. Burešovou a M. Cibulkovou, jež byly popraveny pro ilegální činnost. Celkem bylo popraveno 319 členek strany národně socialistické a 541 sester zemřelo v koncentračním táboře. Naštěstí větší číslo bylo navrátilivších se národních socialistek. Přes dva tisíce žen přežilo, některé prožily v táborech celou válku²²⁶. Patřily mezi ně Růžena Pelantová, dr. Milada Horáková, Haišmanová a další. Všechny se opět vrátily do práce. Ustanovilo se Prozatímní Národní shromáždění, kde parlamentní delegaci za národní socialistky vedly Zeminová, Žáčková, Horáková, Pátková a Uhlířová.²²⁷

Zeminová označila druhou světovou válku za nejhorší a nejkrvavější válku všech dob, ačkoliv sama zažila i první světovou válku. Hrůznost druhé světové spatřovala zejména v obrovských ztrátách na civilním obyvatelstvu a v tom, že umíraly i ženy a zejména děti. Když v roce 1947 přispívala do sborníku *Národně socialistické ženy v národním odboji*, nabádala čtenáře, ačkoliv ještě neuběhlo mnoho času a vzpomínky byly stále čerstvé a bolestivé, aby vzpomínali těch, kteří za svobodu položili životy a aby je připomínali i generacím příštím. Ve své úvaze se Fráňa zabývala úlohou národně socialistické strany ve válce a tím, proč byla natolik perzekuována. Je hrdá na to, že byla ve straně Benešově, ačkoliv právě proto na tuto stranu dopadla nacistická zlovůle nejtvrději. Ve straně zároveň

²²⁴ tamtéž, str. 117

²²⁵ Zeminová, F.: *Naše sestra Františka Plamínková*. In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 18

²²⁶ NA, f. MZV-VA II, 1331

²²⁷ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: *Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947* vydala Československa strana, str. 191

spatřuje odvěkou bojovnici proti germánskému násilí. Vyzdvihla také úlohu žen a přišla s teorií, že státy, v nichž se ženy nezvládly zapojit do aktivního společenského a politického života, podleli fašistickým idejím.²²⁸

²²⁸ Zeminová, F.: *Naše sestra Františka Plamínková*. In: Kubičková, B., *Národně socialistické ženy v národním odboji 1938 – 1945, příspěvek k historii českého odboje, ústředí žen Československé strany národně-socialistické v Praze*, Praha 1947, str. 7, 8

8. 1945- 1947: ZNOVU DO POLITIKY

Po válce se opět, tentokrát jakožto služebně nejstarší členka parlamentu, Františka Zeminová pustila do práce ve svém obvyklém pracovním tempu, stávajíc se rádkyní mladších.²²⁹ Na začátku prosince 1945 konal se první na rychlo svolaný sjezd strany ve Smetanově síni Obecního domu, na němž byla Fráňa opět jmenována místopředsedkyní strany.²³⁰ V prvních poválečných měsících nescházelo se jen zastupitelstvo strany, ale různé schůze a sjezdy provozovaly i pracovnice národně socialistických žen. Zde debatovaly zejména o novém uspořádání a postavení žen v nové poválečné republice.

*„Svým pracovním elánem a krajní obětavostí, pohotovostí a svědomitostí buduje mohutné hnutí žen čs. strany národně socialistické v účinné spolupráci s našimi poslankyněmi a důvěřnicemi žup, okresů i odborů.“*²³¹

Ačkoliv byla Zeminová stále při plné síle, řadila se již do skupiny těch věkově i služebně starších. Nenechalo ji tudíž chladnou Provolání svazu národní revoluce ke všem politickým stranám, které vyšlo ve *Svobodném slově* 16. září 1945. V tomto svolání bylo nabádáno, aby se nové národní shromáždění neslo ve znamení omlazení a aby zasloužilé stáří bylo vyměněno za silnější mláď. Pod toto svolání podepsala se i řada členů Národně socialistické strany, jako Drtina, Pešlová, Krajina, Fürth, Klecanda, Kohák či Kvapilová²³²

K tomuto svolání vyjádřila se v dopise Františku Augustovi, z kterého je cítit, že jí takové postoje jejích kolegů zlobí a ubírají dalších sil. Píše zde: *„Věř, že jsou i u mne čím dál častěji chvíle, že myslím, že s tím seknu a půjdu stranou. Hnutí je již v pořádku, dala jsem tomu prvé základy a nyní se již obejdou bez nás starších. Dopálilo mne zase včerejší Provolání v novinách, kde nás vybízí k vystřídání starších a za naši stranu jsou tam*

²²⁹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 71

²³⁰ NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/9

²³¹ Šmejcová, M.: *Dílo Fráni Zeminové*. In: *Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947* vydala Československa strana, str. 191

²³² ABS f. 310 str. 73-36, Zeminová

*podepsáni lidé vyjma Dr. Drtiny, kteří rozumí politice, jako koza petrželi, ale o všem chtějí rozhodovat. No Bůh s nimi, my jsme svoji práci udělali, ať tedy ukáží, co dovedou.*²³³

Mezi problémy, které ji nejvíce tížily, patřila zejména vysoká úmrtnost kojenců, a začala proto upozorňovat na nedostatečnou porodnicko-gynekologickou péči a odbornou přípravu porodních asistentek. Zařadila se mezi pět národně socialistických poslankyň (M. Horáková, F. Zeminová, B. Pátková, J. Uhlířová a Žáčková-Bátková), které podaly interpelaci k lidoveckému ministru zdravotnictví Adolfu Procházkovi, který rozhodl, že ve všech 130 veřejných nemocnicích budou zřizována gynekologicko-porodnická a kojenecká oddělení. V podolském sanatoriu vznikl Ústav pro péči o matku a dítě a na venkově začaly působit pojízdné poradny. Vzrostl také počet a kvalita zdravotních a sociálních škol. Dalším návrhem Zeminové bylo využití zásilek UNRRA k finanční pomoci pro nové projekty, neboť výtěžek z jejich prodeje byl předem určen na sociální zdravotní účely.²³⁴

Jako veliký problém spatřovala alkoholismus, jenž se rozmohl nejen v letech válečných, ale i po válce, a to i díky tomu, že z prodeje alkoholu těžila státní pokladna, neboť jeho prodej byl státním monopolem. I na tyto problémy se snažila najít řešení. Zde se znovu objevuje její cítění a myšlení i pro hospodářské otázky, které často jiné ženy opomíjely.²³⁵

„Navrhovala nenalévat alkoholické nápoje mládeži do 20 let, pětinásobně zdražit lihoviny, mužům, kteří prokazatelně propijí svůj výdělek, zkonfiskovat dvě třetiny platu a předávat jej přímo matkám, které se staraly o děti, a trestné činy v opilosti považovat za přitěžující okolnost.“²³⁶

Mezi válkami Zeminová přispívala do řady časopisů, jako byly *České slovo*, *Mladé proudy* a roku 1934 vydávala *List československých žen*²³⁷, což byl týdeník národních socialistek. Po válce přispívala zejména do *České ženy*²³⁸ a do stranické *Hlasatelky*, která se

²³³ ABS f. 310 str. 73-36, Zeminová

²³⁴ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 71

²³⁵ NA, f. MZV – VA II, 1331

²³⁶ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 73

²³⁷ Časopis vycházel od roku 1933 až do roku 1938

²³⁸ Časopis vycházel od roku 1908 s krátkou přestávkou několika vydání v roce 1918 až do roku 1927

začala vydávat krátce po válce.²³⁹ Z iniciativy poslankyň v čele se Zeminovou přijala sněmovna zákon, který ustanovil 7. března, tedy den narození T. G. Masaryka, státním československým svátkem.²⁴⁰

Z iniciativy komunistické strany byla založena Národní fronta žen s paritním zastoupením žen čtyř politických stran, přičemž v čele se politicky střídaly každé dva měsíce. Do národní fronty žen za národní socialisty byla deklarována Zeminová, Kubičková a Pátková. Princip odhlasování návrhů byl takový, že buď se musely shodnout všechny, nebo návrh nebyl přijat a pak se mu poslankyně věnovaly samostatně. Jednou ze společných deklarácí, na které se Národní fronta žen shodla, bylo deklarování ministryně do vlády. S návrhem této deklaráce byla vyslána Zeminová k Benešovi a ten nebyl proti. Strana národně-socialistická snad měla v úmyslu po volbách v květnu 1948 jmenovat Horákovou jako ministryni spravedlnosti. Bylo vysloveno podezření, že se o tom doslechli komunisté, a proto předseda vlády Klement Gottwald narychlo 24. listopadu 1947 jmenoval sociální demokratku Ludmilu Jankovcovou ministryní průmyslu, aby národní socialisté nezískali prvenství.²⁴¹

Zeminová se v Národní frontě žen příliš neprosazovala, ale zároveň měla zájem na tom, aby se vedení nechopily komunistky, jako v Radě žen, kde získaly přes polovinu vedoucích míst. Zeminová se s komunistkami často dostávala do sporů, a to zejména proto, že se jejich sociální témata vytrácela. Kritizovala jejich debatování o dvouletém plánu a nástupu žen do zaměstnání, samozřejmě zejména do dělnických zaměstnání, pro které často neměly ani kvalifikaci. Zeminová si zároveň povšimla, že trh nepočítá se středoškolačkami a vysokoškolačkami. Promluvila o tomto problému na sjezdu žen, který se konal 26. – 28. října 1946 v Lucerně. Kritizovala nulové počty žen ve vládě, na pozicích konzulů a atašé. Nelíbily se jí počty žen v parlamentu, v zemských národních výborech, ale i na úřadech a vedoucích pozicích. V poválečném Československu, za které i ženy bojovaly se zbraní v ruce a umíraly v koncentračních táborech, teď neměly téměř žádné výsadnější pozice. Zeminová se s výčitkou obrátila i na ženy, které se mají o svá práva více hlásit.²⁴²

²³⁹ NA, f. Zenkl AMV, k. 23, str. 23-33-3/7

²⁴⁰ NA, f. Zenkl AMV, k. 23, str. 23-33-3/7

²⁴¹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 72

²⁴² Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 72

S kolegyněmi z Ústředí žen Československé národně socialistické strany se proto zaměřila zejména na problematiku sociální a profesní rovnoprávnosti žen. Věnovaly se postavení žen v živnostech, zemědělství, v domácnosti a pracovnic tzv. vyšších povolání, kterými jsou myšleny úřednice, učitelky atd., pro které bylo při stejné kvalifikaci s muži požadováno vedoucí postavení.²⁴³ Na problematiku často nahlížela nejen teoretického, ale i z praktického hlediska. Snažila se o modernizaci domácností a snažila se prosadit, aby ženy z toho důvodu zasedaly v zásobovacích výborech. Chtěla, aby se pračka, či jiné pro nás dnes jisté samozřejmosti, staly běžnou součástí domovů a usnadněním práce žen v domácnosti.²⁴⁴

Postavení Fráni ve straně v poválečných letech nebylo zcela idylické. Nejen z hlediska věku, jak bylo již zmíněno, ale i z jiných příčin se ozývala řada kritických hlasů, které nechtěly ve straně a zejména v jejím předsednictvu ty členy, kteří stáli u její likvidace na podzim 1938. Na popularitě u mnohých jí nepřidávalo ani spojenectví s Petrem Zenklem, který se dostal do štvavého hledáčku pozornosti komunistů, ke kterým po válce řada bývalých členů národních socialistů přešla. Sama Zeminová se jim již také stala trnem v oku.²⁴⁵

Ke konci roku 1945 se Zeminová, jakožto čelní představitelka strany, v té době místopředsedkyně strany a předsedkyně ženského odboru, musela se svými stranickými kolegy z užšího vedení strany (Ripka, Zenkl, Drtina, Stránský či Krajina) začít zabírat otázkou nastávajících parlamentních voleb, které byly naplánovány na květen 1946. Strana se soustředila zejména na stránku národní a vlasteneckou. Socialismus, který zastávali, propagovali jako národní, ne marxistický, který viděli již jako překonaný. V akčním programu strany nabídli řadu hospodářských a sociálních reforem. Straně však nepomáhala jistá vnitřní rozháranost. Největším problémem byla nejednotnost názorů v tom, kdo má být na prvním místě v hierarchii strany. Část straníků byla pro Josefa Davida, který nesouhlasil s likvidací strany po roce 1938, zůstal věrný Benešovi i po Mnichovu a byl nakloněn spolupráci s komunisty. Druhá část, ve které byla i Františka Zeminová, nepovažovala Davida za vhodného kandidáta, a to zejména díky jeho náklonnosti ke komunistům. Tato skupina národních socialistů z většiny tvořená účastníky odboje jak domácího, tak zahraničního v čele

²⁴³ Kocian, J., Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika). Doplněk, Brno 2002, str. 55

²⁴⁴ NA, f. MZV – VA II, 1331

²⁴⁵ Kocian, J., Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika). Doplněk, Brno 2002, str. 87-89

s Edvardem Benešem, zastávala názor, že nejvhodnějším vůdcem strany bude Petr Zenkl kvůli jeho politické minulosti i pro jeho minulost nacistického vězně. O konec rozbrojů se nakonec postaral sám Josef David, když uznal Zenkla jako předsedu strany a vyzdvihl nutnost budování jednotné strany.²⁴⁶

Zeminová ve volbách v roce 1946 kandidovala za Prahu-venkov, ačkoliv zpočátku stála v čele pražské kandidátky. Jak však Prokop Drtina, reprezentant Londýnské exilu a tzv. nové tváře strany, vzpomíná, byli nakonec Zeminová a Zenkl z pražské kandidátky odsunuti na jiné, neboť reprezentovali tzv. staré politiky a snahou strany bylo otevřít se mladým, novým voličům, pro něž potřebovali nové tváře, které nepředstavovaly staré předválečné stranictví, kompromitované rokem 1938.²⁴⁷

Atmosféra před volbami roku 1946 byla napjatá a národní socialisté se v nich, jako mnozí další, uchýlili i k ne právě čestným předvolebním taktikám. Kritizovali zejména komunisty, u kterých se báli, že si urvou největší kus díky vlivu Moskvy a sociální demokraty za to, že jsou posluhovači komunistů. Před volbami proběhly také některé sjezdy, jakými byly sjezd partyzánů, sjezd Československé mládeže či ROH, přičemž jejich účastníci jasně proklamovali svou náklonnost k Národní frontě a komunistické straně. Ve straně národně sociální se však našly i takové hlasy, které budoucí spolupráci s komunisty nejen že nevyklučovaly, ale naopak ji vítaly. Josef David vyloženě odmítal, že bylo možné pokračovat v budování nového, poválečného Československa bez komunistů.²⁴⁸ V sociálně demokratickém tisku byl tento postoj vnímán jako jasné doporučení Zeminové vydané Ripkou a Drtinou, aby již odešla do ústraní, přičemž takové stanovisko bylo vzápětí rázně dementováno v deníku národních socialistů (Svobodné Slovo, 3. 5. 1946).²⁴⁹

Sama Zeminová to komentovala slovy: *„Je to zábavné tvrzení a páni uvidí brzy, že na ústraní mám ještě čas. Zato půjde do ústraní hodně kolegů ze sociálně demokratického poslaneckého klubu a pošle je tam 26. května nespokojené voličstvo a nešikovná politika*

²⁴⁶ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 87-89

²⁴⁷ Drtina, P., *Československo můj osud, II-I, Emigraci k vítězství*, Melantrich, Praha 1992, str. 154 - 155

²⁴⁸ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 102 - 103

²⁴⁹ NA, f. MZV – VA II, 1331

*Práva lidu*²⁵⁰.²⁵¹ Výsledek však mluvil jasně, a ačkoliv nebyla Fráňa Zeminová odsunuta do ústraní, sestup na kandidátní listině byl patrný.

Ještě těsně před volbami neodhadovali Národní socialisté své postavení správně a věřili v úspěch a porážku komunistů. Zeminová tomu věřila natolik, že při jejím vystoupení na pražské krajské konferenci národně-socialistické strany, uspořádané na počátku dubna 1946, odhadovala výsledek voleb tak,²⁵² „ že v Praze bude odevzdáno asi 400 000 bílých hlasovacích lístků, které budou uznány za neplatné, národní socialisté a lidovci obdrží také asi 400 000 a komunisté a soc. demokraté obdrží dohromady asi 100 000 hlasů.“²⁵³ Zenkl na to navázal proctvím takového úspěchu, že bude dosaženo většiny a Národní fronta zasedne bez komunistů a sociálních demokratů a že není možno připustit, aby komunisté měli ministra vnitra. K tomuto prohlášení se s horlivostí sobě vlastní přiklonila i Fráňa, která neopomněla připomenout, že Dr. Drtina je dle jejího názoru jediný, kdo je schopen tak důležitý post zastat. Byla ale napomenuta, aby nepředbíhala věci budoucí.²⁵⁴

Výsledek byl zklamáním a po prohraných volbách v květnu 1946 na schůzi poslanců s vedením strany v Obecním domě vystoupila Zeminová a další ostře proti Davidovi, v podstatě jej označující za příčinu volebního neúspěchu. Viněn byl zejména z promarxistického postoje a nedůrazné politiky, která nahrávala komunistům, již využívali těchto vnitřních konfliktů ve straně k šíření pomluv. Zeminová Davidovi řekla, že „jeho politika od Moskvy je politika zrady a spolupráce s komunisty.“ Nakonec jej vyzvala k odchodu ze strany. David se k nastalé situaci postavil tak, že nechal hlasovat o tom, zda má, či nemá ve straně zůstat. Hlasování bylo 23 ku 23, tudíž bylo rozhodnuto, že spor bude dořešen na sjezdu strany.²⁵⁵

²⁵⁰Právo lidu byl časopis československé sociální demokracie vycházející od roku 1897 do roku 1948. Roku 1920 se z něj vyčlenila část redaktorů, kteří začali vydávat Rudé právo. (http://cstr.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_lidu, 29. 10. 2012)

²⁵¹ NA, f. MZV – VA II, 1331

²⁵² Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 103

²⁵³ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 103

²⁵⁴ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 103

²⁵⁵ NA, ČSNS, II-E-120, XIIIV. Valný sjezd strany Ib – 1947, Zpráva o činnosti...,

Komunistický úspěch a drtivá porážka národních socialistů, kteří sice skončili druzí, ale s takovým rozdílem, který nemohl být vnímán jinak než jako absolutní fiasko, spočíval zejména v podchycení zemědělného lidu, který do té doby, slovy Ferdinanda Peroutky „*přikrývala širokým kloboukem agrární strana*“²⁵⁶. Prohra v Praze, která byla brána jako větší potupa, pak mohla být důsledkem průbojnější a rozhodně lépe a dlouhodoběji připravované demagogické komunistické strategie.

V reakci na volby vystoupili národní socialisté z bloku socialistických stran a soustředili se zejména na získávání nových příznivců z řad obyvatelstva, kteří chtěli zachovat demokracii ve státě a nesouhlasili s politikou komunistů. Na projevu v Ondřejově z října 1946 je patrné, že ani pět měsíců po volbách kritika komunistů ze strany národních socialistů neutichla a velice hlasitým protivníkem byla Fráňa. Obula se zejména do ministra Zdeňka Nejedlého, že nám dělá špatný obraz v zahraničí, a to zejména v Anglii a Americe, kde nás díky jeho projevům považují za jakési satelity SSSR. Zeminová jménem strany neodmítla spolupráci se Sovětským Svazem jako takovou, neboť věřila ve Slovanství a samozřejmě uznávala blízkost nebezpečného souseda v podobě Německa, ale upozorňovala, že jsme se vyvíjeli v západní kulturní tradici.²⁵⁷ Cílem tak bylo dosáhnout co nejlepších výsledku v nadcházejících volbách v roce 1948.

Ztráta strany po volbách nakonec nebyla tak hrozivá, o čemž svědčil i značný příliv nových členů.²⁵⁸ Zenkl se stal prvním náměstkem předsedy vlády. Strana získala také klíčový post ministra školství a osvěty, který zastával Jaroslav Stránský. Drtina zůstal na svém postu ministra spravedlnosti a Ripka fungoval jako ministr zahraničního obchodu. V ústavodárném shromáždění získali národní socialisté celkem 55 mandátů. Národní socialisté se také dostali do čela některých parlamentních výborů. Zde našli své uplatnění i členky národně-socialistické strany, neboť předsedkyní zásobovacího výboru byla jmenována Jaroslava Žáčková-Bátková.²⁵⁹

²⁵⁶ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 105

²⁵⁷ ABS, f. 310 str. 73-36, Zeminová, Veřejný projev posl. Zeminové v Ondřejově

²⁵⁸ NA, f. ÚS USS-AMV, 35-8-1

²⁵⁹ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 138

Rok 1947 se nesl v národně socialistické straně v duchu oslav 50. výročí založení strany. Zároveň však pozornost členů byla soustředěna i na nadcházející volby. Sérii oslav zahájil XIV. sjez strany, který 27. února 1947 zahájila místopředsedkyně strany Františka Zeminová.²⁶⁰

Oslavy roku 1947 však nepatřily pouze straně, ale i samotné Zeminové. V srpnu roku 1947 oslavila Fráňa Zeminová pětadesáté narozeniny. O celém narozeninovém programu přinesl zprávu článek ze 7. června 1947 ve *Svobodném slově*.²⁶¹ Narozeninový večer byl ve velkém stylu. Celá oslava se odehrávala ve Smetanově síni Obecního domu, kde jí nejprve zarecitoval Karel Höger báseň Jiřího Zhor *Žena bojovnice* a následně jí filharmonický orchestr zahrál pasáž Tábor z cyklu *Má vlast* od Bedřicha Smetany. Projevů na počest Fráni se ujali Petr Zenkl jakožto předseda strany a Milena Šmejcová za české ženy. Pozdravy a přání od moravskoslezských žen přednesla poslankyně Uhlířová. Za Národní frontu žen pronesla projev M. Trojanová, slovenskou deputaci reprezentovala Alžběta Kabelková a Milada Horáková sérii projevů ukončila jménem Rady československých žen.²⁶² Vzhledem k tomu, že to nebyly pouze oslavy životního jubilea, ale i padesáti let jejího života, které obětovala straně, vyzdvihli řečníci především její snahy v ženském hnutí a v boji za volební právo žen.²⁶³

*„Byl to večer, plný skutečné lásky k nejstarší sestře, nikoliv věkem, ale houževnatou, nenáročnou, ale tím pronikavější a úspěšnější prací pro stranu a národ.“*²⁶⁴

Zeminová, jak vyplývá z článků, které v této době psala, oslavy vnímala zejména z hlediska práce, kterou ženy vykonaly za posledních padesát let, aby se dostaly tam, kde jsou. Připomněla, že mladá generace žen už ani netuší, jak těžko začínaly.²⁶⁵

²⁶⁰ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 138

²⁶¹ NA, f. MZV - VA II, 1331

²⁶² NA, f. MZV - VA II, 1331

²⁶³ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 63

²⁶⁴ NA, f. MZV - VA II, 1331

²⁶⁵ NA, f. MZV - VA II, 1331

V samotný narozeninový den, tedy 15. srpna 1947, zveřejnilo *Svobodné slovo* několik stran věnovaných Fráně s blahopřejnými články od Zenkla, Horákové, Žáčkové-Bátkové, Jungwirthové, Šmejcové a básněmi od Jiřího Zhor, který, jak se zdá, byl něco jako její dvorní básník.²⁶⁶ 31. srpna vyšlo ve *Svobodném slově* také blahopřání prezidenta Edvarda Beneše.

„Paní místopředsedkyně, o Vašich šedesátých narozeninách, když bylo na místě – jak tomu obvykle bývá – připomenout si Vaši záslužnou práci v našem veřejném životě, bylo mně za války znemožněno tak učinit. Používám tedy příležitosti Vašich 65. narozenin, jichž se v těchto dnech vzpomíná, abych Vám vyslovil dík za vše, čím jste přispěla v dlouhých letech neúporné práce k praktickému řešení ženské otázky ve všech oborech veřejné činnosti a zvláště také na půdě parlamentní. Přeji Vám k této práci ještě po mnoho let pevné zdraví a hodně úspěchu – Váš Dr Edvard Beneš.“

V úvodní části sjezdu vystoupil s proslovem Petr Zenkl, který ve svém projevu vyzdvihl zásluhy Fráni Zeminové za budování strany a národa a jménem všech jí za její činnost poděkoval.²⁶⁷

Na závěr byl sjez hodnocen velmi pozitivně.²⁶⁸ Celkově se nesl v duchu hesla „*Věrní jsme byli a věrní zůstaneme!*“ a s odkazem na věrnost Masarykovým idejím demokracie a humanismu. S tím souviselo i pietní pokládání na hroby T. G. Masaryka, Václava Klofáče a na hromadný hrob padlých v Terezíně. Pokládání věnce na Masarykův hrob se spolu s Drtinou a předsedou ústavodárného shromáždění Josefem Davidem ujala Jaromíra Žáčková-Bátková. Zeminová spolu se Zenklem a místopředsedou strany Aloisem Lysým položila věnec na hrob zakladatele strany Klofáče.²⁶⁹ Výsledkem sjezdu bylo hlavně jakési ujasnění postojů a cílů strany. Proklamovali svou příslušnost k lidem kolem Masaryka a Beneše a jejich pojetí československé státní jednoty a demokracie. Rozhodně zároveň odmítli komunistickou koncepci výstavby nového režimu. Považovali se za reprezentanty nemarxistického socialismu usilujícího o sociální spravedlnost a

²⁶⁶ vlastním jménem JUDr. Karel Pošva (<http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/zhor-jiri>, 10. 11. 2012)

²⁶⁷ NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/1

²⁶⁸ NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/7

²⁶⁹ NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/9

hospodářskou a politickou demokracii.²⁷⁰ Zásadní otázkou také byly nové volby. Bylo jasné, že v předvolební kampani nesmí být opomenuti zejména zemědělci, u kterých získali komunisté v předchozích volbách silnou voličskou základnu.²⁷¹ Předseda Petr Zenkl na závěr celého sjezdu ve svém projevu zdůraznil zejména nezastupitelné postavení strany v prosazování a ochraně práv jednotlivce i rovnoprávného postavení soukromého podnikání.²⁷² Odsoudil tím tak zájem komunistů na znárodnění, ačkoliv ti ještě v předvolebním klání slibovali, že znárodnění se nedotkne malých živnostníků.²⁷³

Sjezd vedl k obrození strany a oživení stranické aktivity. Důkazem toho bylo i téměř čtvrt milionu účastníků manifestačního průvodu v rámci jubilejního sjezdu strany z 8. června 1947 v Praze a počet straníků dosáhl přes půl milionu. To vše však nezastínilo fakt, že strana ve svém plánu na budování poválečného demokratického Československa narazila na tvrdého soupeře v podobě komunistické strany.²⁷⁴ A sjezd sám se stal nevyužitou šancí na semknutí demokratických sil pro nadcházející politické boje v ČSR.²⁷⁵

Volby pro rok 1948 se počaly neúprosně blížit. Přestože Zeminová již nekandidovala, zapojila se do předvolebního úsilí naplno. Ve svých projevech se stávala stále přísnější kritičkou komunistické strany a jejích předvolebních praktik. Snažila se straníkům i dalším připomenout, čeho všeho už strana Národně socialistická dosáhla, jaké úspěchy má za sebou a jaký podíl měla na současném postavení žen. Chlubili-li se komunisté Rudou armádou, pak ona připomínala píli a boj Beneše, který si národní socialisty vybral za svou stranu. Připomínala, že lid nesmí být na Sovětský Svaz odkázán, neboť je v očích lidu idealizován komunistickou stranou, nýbrž realita je jiná. Dle ní se společnost měla obrátit k západu.²⁷⁶

²⁷⁰ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 138

²⁷¹ NA, f. ÚS USS-AMV, 35-8

²⁷² NA, f. Zenkl- AMV, k. 23, str. 23-33-3/9

²⁷³ Kocian, J., *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948, (organizace, program, politika)*. Doplněk, Brno 2002, str. 138

²⁷⁴ tamtéž, str. 142-143

²⁷⁵ tamtéž, str. 144

²⁷⁶ ABS, f. 310, 73-36, Veřejný projev strany Národně socialistické konaný 17. října 19447 v Klánovicích

9. 1948: “VÍTĚZNÝ“ ÚNOR

V průběhu lednové krajské konference národně socialistických žen v Kladně ještě Zeminová stejně jako další upínala své naděje na porážku komunistů v nadcházejících volbách. Konference byla přísně důvěrná a vstup byl povolen pouze členům, kteří se prokázali legitimací. Zeminová ve svém projevu, který zde přednesla, vyzývala ženy, aby se plně zapojily do předvolební agitace, aby se účastnily spolu s muži předvolebních mítinků, neboť to bude dělat dobrý dojem. Stále se nevzdávala naděje, že volby vyhrají.²⁷⁷

V Lednu 1948 napsala Zeminová bývalé profesorce Minervy Albíně Honzákové. *„Máme nyní plnou hlavu těžkých zápasů, do kterých jdeme. Věř, že jde o všechno! Neudržíme-li demokracii, žádný z občanů za chvíli nebude moci ani říci, ani napsati, ani jednati tak, jak mu velí jeho čest a svědomí. Proto nyní všechny síly, a věř, že jich není ještě málo, věnuji gigantickému zápasu proti teroru, násilí a totalitě.“*²⁷⁸ Demokratce oddané Masarykovským ideálům se diktatura přičila a její ostrý jazyk uměl zesměšnit její praktiky. Památná se stala i její reakce na nadšené provolávání hesla *„Ať žije Sovětský svaz!“* odpověděla: *„Ano, ale za své!“*²⁷⁹

Řešení vládní krize v únoru 1948 zvládla komunistická strana takovou rychlostí, že příslušníci ostatních koaličních stran byli zcela zaskočeni. Komunisté využili demise ministrů Československé strany národně socialistické, Československé strany lidové a slovenské Demokratické strany k uskutečnění převratu a vedení nekomunistických stran na tuto variantu nebylo vůbec připraveno. Ochromení stran znemožnilo jejich rychlou reakci. Vedoucí úlohu ve stranách přebrali funkcionáři spolupracující s komunistickou stranou.²⁸⁰

²⁷⁷ ABS, f. 310, 73-36, Krajská konference žen v Kladně, 25. 1. 1948, Zeminová

²⁷⁸ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, Str. 73

²⁷⁹ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, Str. 73

²⁸⁰ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 9

„ Působili jako její frakce ve vlastních stranách. Vytvářeli akční výbory a sami se jmenovali novým vedením, jak v ústřední, tak i na nižších stranických úrovních[...] Dosavadní, sjezdy řádně zvolená vedení o svá postavení či o své strany nebojovala, rezignovala.“²⁸¹

Jednání představitelů nekomunistických stran vypovídalo o podcenění situace a víře, že se jedná pouze o přechodnou dobu, která se změní na základě dalších voleb. Představy o budoucím odporu však rychle zmizely, neboť všichni byli pod dohledem Bezpečnosti. Co se nekomunistických stran týče, došlo vedení KSČ k závěru, že tyto strany musí být oslabeny a rozbity. Prvním krokem k jejich rozkladu byl nábor do komunistické strany, často pod tlakem. Z národních socialistů, na něž byla pozornost KSČ zaměřena nejvíce, přešlo 115 100 lidí. Strany měly být postupně začleněny a rozmělněny v rámci jedné vládní strany.²⁸² Nakonec však bylo rozhodnuto, že začlenění budou jen sociální demokraté a ostatní strany včetně národních socialistů budou ponechány jako malé a mocensky bezvýznamné. Tyto strany posléze ztratily charakter politické strany a staly se z nich poslušné a bezvýznamné organizace komunistů.²⁸³ Nejsilnějšímu politickému tlaku a nejostřejším administrativním atakům akčních výborů a bezpečnosti byla vystavena národně-socialistická strana. Z této kdysi početně velké organizace zbylo jen zanedbatelné torzo a byla přejmenována na Československou stranu socialistickou.²⁸⁴

Zeminová celou situaci nesla těžce. Bylo jí šedesát šest let a síly, které měla za obou světových válek, ubývaly. Její stranický kolega František Klátil uvedl, že na poslední schůzi poslaneckého klubu národních socialistů ve starém složení, jí tekly po tvářích slzy beznaděje.²⁸⁵

Strana se stala především okresní organizací. O tom, kam se bude osud strany dál vyvíjet, nebylo snadné rozhodnout. Frakce loajální komunistům v čele s Emanuelem

²⁸¹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 9

²⁸² Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 10

²⁸³ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 12

²⁸⁴ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 13

²⁸⁵ Klátil, F., *Republika nad stranami*. Praha, Melantrich 1992, str. 328

Šlechtou, jehož loajálnost s komunistickou stranou Zeminovou prý velmi překvapila²⁸⁶, nakonec prosadila koncepci početně malé a výběrové strany, která se měla oddělit od své národně-socialistické minulosti. Nová strana měla být výrazně socialistická a loajální ke KSČ. Existovala samozřejmě i jiná frakce uvnitř strany, která si přála zachovat svou moc a velikost a činnost strany rozvíjet v protikomunistickém duchu. Tito lidé si však ještě stále neuvědomovali mocensko-politické důsledky státního převratu. Několik desítek tisíc funkcionářů a členů národních socialistů vyřazených z veřejného života a různě perzekuovaných se od nového režimu buď distancovalo, nebo bylo ochotno k odporu.²⁸⁷

Zeminová se vydala cestou rezignace. Zřekla se svého postu a stáhla se do ústraní. Nejprve se ji samozřejmě komunisté pokusili získat na svou stranu. Za nabídku nového bytu měla podepsat svolání k dělnické třídě. Z toho důvodu byla 5. března 1948 vyslechnuta ve svém bytě. Rozhovor se týkal jejího pohledu na rezignaci ministrů, dále na jednotlivé čelní představitele strany národně-socialistické a její současné hospodářskou situaci, když již nemá poslanecký mandát.²⁸⁸ Když tak neučinila, její veřejný politický život skončil definitivně. Na otázku, co bude dělat, dle pamětnice Anežky Červenkové z Prahy prý prohlásila: „*To radši půjdu prodávat Rudé právo k Prašné bráně.*“ Chtěla tím poukázat na oblíbené místo lehkých žen v těsném sousedství sídla ÚV KSČ, jež bylo v ulici Na Příkopě č. p. 3. Podle jiných řekla, že půjde prodávat noviny na Václavák, že ji lidé znají a budou tak u ní kupovat.²⁸⁹ Podobnou odpověď dala i vyšetřovateli, který se zajímal, čím se nyní bude živit. Když mu sdělila svou teorii o prodeji novin, oponoval tím, že by tak mohla manifestovat proti režimu. Na to mu sdělila, že si tedy otevře třeba knihkupectví.²⁹⁰

Tvorba nového vedení, nyní již Socialistické strany, byla dramatická a komplikovaná, ale proběhla poměrně rychle. Již po roce instituce KSČ a Národní fronty označovaly stav ve straně za konsolidovaný, neboť dosáhly takového stupně kontroly, že měly situaci ve straně zcela pod dozorem a měly dostatek prostředků k dosažení svých zájmů. Slánský neměl zájem, aby byla tato malá a očištěná strana zcela zničena a pohlcena, jak to měli v úmyslu udělat

²⁸⁶ Ivanov, M., *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*, NAKLADATELSTVÍ XYZ, Praha 2008, str. 254

²⁸⁷ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 13

²⁸⁸ ABS, f. 310, 73 - 36

²⁸⁹ Uhrová, E., *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 73

²⁹⁰ ABS, fond: 310, 73-36, Zeminová

funkcionáři ústředního sekretariátu KSČ, kteří se nekomunistickými stranami zabývali. Předseda strany, člen prokomunistické frakce, Emanuel Šlechta měl tendence po těchto zjištěních k rekonstrukci strany, což se některým funkcionářům zdálo nebezpečné, a odbor ÚV KSČ navrhl postup, který by ve svém důsledku vedl k likvidaci strany. Jiní členové strany pracující pro KSČ měli vyzvat k přestupu a sami urychleně přejít do komunistické strany. Podmínky pro členství ve straně by měly být zúženy na tolik, že bylo vlastně nemožné vytvořit širokou členskou základnu. Ve straně se nakonec dospělo k prokomunistickému postoji.²⁹¹ Opoziční činnost a odboj se tak mohl začít uskutečňovat pouze mimo oficiálně existující strany. Podmínky k odporu nebyly snadné. Tím, že k protikomunistickým akcím nedošlo ihned po převzetí moci, měli komunisté dostatek času na vybudování své moci na zastrašování a perzekucích.²⁹²

Až v létě roku 1948 začali bývalí funkcionáři nekomunistických stran s ilegální činností. Půlroční nečinnost byla zapříčiněna šokem, perzekucemi, atmosférou strachu, jež nepřála podpoře odbojové činnosti a nemožností se setkávat díky zpřísněnému dohledu.²⁹³ Zeminová také nezůstala sedět s rukama složenýma v klíně. Dokládají to i vzpomínky spisovatele a publicisty Miroslava Ivanova, který v prologu své knihy *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové* vzpomíná na svá setkání se Zeminovou v jejím bytě na Folimance. Seznámil se s ní prostřednictvím své maminky, která ji znala z lázní, a on pro ni posléze dělal posla tajných zpráv.²⁹⁴

Jedny z prvních impulzů k otevřenějším projevům odporu byla dodnes zcela nevyjasněná, smrt ministra zahraničí Jana Masaryka a také pohřeb prezidenta Edvarda Beneše v září 1948, který proběhl v čase sokolského sletu. Sokolové, vždy věrní stoupenci Masaryka a Beneše odvraceli hlavy od Gottwaldovy prezidentské lóže v průběhu slavnostního pochodu. Předsednictvo komunistické strany na tento akt pohlíželo jako na protivládni demonstraci a

²⁹¹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 35-37

²⁹² Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 46

²⁹³ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 18

²⁹⁴ Ivanov, M., *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*, NAKLADATELSTVÍ XYZ, Praha 2008, str.6-9

pokus o puč.²⁹⁵ Řada odpůrců režimu doufala v jeho brzký pád díky vztahům církve a státu, událostem v Titově Jugoslávii a jisté neschopnosti vedení, pocitu strachu a nedůvěry i uvnitř strany a hospodářským problémům. Absence jakéhokoliv ústředního vedení odporu však vedla k tomu, že se žádný větší odpor nedokázal zformovat. Menší odbojové skupinky se vyskytovaly, šířily letáky a různé nápisy. Politických funkcionářů, kteří by se aktivně na odboji podíleli, bylo málo. Většinou se scházeli a diskutovali o politické situaci, ale shodovali se na tom, že pro větší akce ještě nenastal ten pravý čas. Politiků v exilu pomalu přibývalo, ale spolupráce exulantů a domácí reprezentace byly jen v počátcích. Teprve roku 1949 došlo k založení Rady svobodného Československa. Exulanti se snažili navazovat v zahraničí kontakty a poté předávat zprávy domů. Takovým to prostředníkem se zahraničím byl pro národní socialisty Hubert Ripka.²⁹⁶

Činnost odpůrců režimu jak doma, tak v zahraničí přispěla ke změně cílů oficiální trestněprávní politiky. Novým konceptem se staly politické procesy, jež se dostaly do područí tří orgánů, které se staly a zůstaly tvůrci procesů, tedy vedoucí orgány komunistické strany, Státní bezpečnost a justice. Tato sestava byla dílem ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky. Problém byla nezávislost soudů, která však byla po prvních procesech rychle prolomena. Procesy měl podpořit a legalizovat správnost komunistické politiky. První procesy začaly již v roce 1947 a měly přispět k podpoře politiky komunistické strany. V plánu bylo šest vykonstruovaných procesů. Před únorem 1948 se stihly čtyři z nich. Dva procesy s funkcionáři Demokratické strany Slovenska, dále tzv. Krčmaňská aféra a Mostecká špionážní aféra. „Vítězný“ únor zachránil tvůrce těchto procesů před odhalením, že procesy jsou vykonstruované a bylo při nich použito provokací.²⁹⁷ Další dva procesy s Prokopem Drtinou a tzv. Krajínovou zpravodajskou kanceláří se připravily až po únoru 1948.²⁹⁸ Postoj komunistů k národním socialistům je snadno vyvoditelný i z toho, že hned tři z připravených procesů byly proti nim. Jednalo se o Krčmaňskou aféru, při níž byly Masarykovi, Drtinovi a

²⁹⁵ Kaplan, K., K politickým procesům v Československu 1948 – 1954, Dokumentace ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, str.21

²⁹⁶ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 47-51

²⁹⁷ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 58 - 61

²⁹⁸ Kaplan, K., K politickým procesům v Československu 1948 – 1954, Dokumentace ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, str. 17

Zenklovi poslány bomby. Vyšetřování vedlo až do Krčmaně na sekretariát KSČ, kde byly nalezeny zbraně. Vyšetřování přerušily únorové události. Po únoru byli za původce atentátu označeni sami národní socialisté v čele s Krajinou. Také Mostecká aféra se snažila zaplést přední představitele národních socialistů do protikomunistického puče společně s důstojníky čs. armády.²⁹⁹

Procesy nesplnily základní účel, pro který byly vytvořeny, totiž politické oprávnění pro únor. Ani další procesy tyto požadavky nesplnily a z politických procesů tak přestal být nástroj potvrzující oprávněnost převzetí moci, ale staly se běžným nástrojem komunistické moci jako nejvyšší stupeň perzekuce. Od léta 1948 tak začalo být procesů využíváno proti odpůrcům režimu všeho druhu, proti šířitelům letáků, účastníkům demonstrací, odpůrcům oficiální církevní politiky, důstojníkům a politickým emigrantům. Na podzim roku 1948 proběh soud s Brněnskými národními socialisty J. Poledníkem a spol., který obžalované poslal dohromady na 124 let za mříže.³⁰⁰

Bývalé vedení národně-socialistické strany bylo pod stálým dohledem bezpečnosti. Své lidi měla jak v novém sekretariátu strany, tak i v blízkosti bývalých, předválečných poslanců, jakými byla Horáková, Kleinerová a samozřejmě i Zeminová. Stranu národně-socialistickou měl na starost Miloslav Pich-Tůma. Od agentů pak byly získávány všechny potřebné informace o případné ilegální činnosti národních socialistů. Sledováno bylo na 30 skupin čítajících dohromady kolem sedmi set osob. Bývalí funkcionáři se scházeli většinou na veřejných místech jakým i byla například vinárna u Vejvodů. Většina schůzek měla ráz přátelského setkání, neboť si účastníci byli dobře vědomi toho, že se o jejich setkáních ví. Tajní agenti však přicházeli se stále novými zprávami o množící se ilegální aktivitě. Samozřejmě řada z těchto tajně nasazených agentů k ilegální činnosti provokovala a aktivně ji pomáhala utvářet.³⁰¹

Největší provokace Státní bezpečnosti, jež započala roku 1948 a zaměřila se na širokou skupinu národních socialistů, nikoliv pouze na vedení, nesla krycí název Skaut.

²⁹⁹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 58 - 61

³⁰⁰ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 67

³⁰¹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 72-73

K tomuto úkolu byl vybrán bývalý funkcionář národně-socialistického ústředí Vlastislav Chalupa.³⁰² Zástupce vedoucího politického zpravodajství Ivo Milén obdržel zprávu, že tento muž, jež byl podezřelý z organizování ilegálních skupin v Praze a Brně, chce na falešné dokumenty opustit republiku. Vlastislav Chalupa byl zatčen a odvezen do Krkonoš, kde byl vězněn a přinucen ke spolupráci. Jeho úkolem bylo vytvořit z bývalých funkcionářů nekomunistických stran, především z národních socialistů, rozsáhlou strukturu ilegálních skupin a to jak v oblasti domácí, tak zahraniční. Vlastislav Chalupa vystupoval pod přezdívkou major Král nebo Dr. Červený. Tento muž pak uvedl v život několik ilegálních organizací a podílel se na vydávání časopisu *Plamen*. Vše bylo zpočátku pod kontrolou bezpečnosti a v každé organizaci byl nasazen tajný agent. Časem se ale akce rozrostla natolik, že její iniciátoři ztratili přehled a tím i kontrolu. Byl nařízen zákaz rozšiřování akce Skaut a členové jednotlivých ilegálních skupin byli postupně pozatýkáni, postaveni před soud a odsouzeni k vysokým trestům. Co se zahraničních akcí týče, naplánoval Král z podnětu Státní bezpečnosti zřízení zpravodajské organizace v západních zemích. Do zahraničí pak bylo vysláno několik členů ilegálních skupin, kteří samozřejmě netušili, že jejich odchod do zahraničí zajišťovala sama bezpečnost. Když posléze podávali zprávy o situaci v exilu, dostávaly se rovnou do rukou Státní bezpečnosti. Takto Bezpečnost získala dopisy Ripky, Zenkla či Krajiny. Akce Skaut byla pro ilegální činnost bývalých funkcionářů nekomunistických stran, zejména pro národní socialisty, v podstatě tragická. Major král se objevil také v souvislosti s procesem M. Horáková a spol.³⁰³

Někteří bývalí národně-socialističtí funkcionáři začali zvažovat své možnosti v boji proti režimu, spočívajícím v ochraně před perzekucí a pomoci perzekuovaným. Došlo k několika schůzkám v Jarošově hostinci pořádaných senátorem Pichlem. Významnějším počinem byla schůzka konaná v kavárně Vltava v dubnu 1948, kde se již jednalo o konkrétních možnostech ilegální činnosti. Po volbách v květnu 1948 přistoupili národně-socialističtí činitelé k širším politickým úvahám podníceni nedemokratickým průběhem voleb. Po odchodu Zenkla do exilu padly veškeré pokusy o centrální organizaci a zůstalo několik skupina a pár jednotlivců jako Horáková, Nestával, Přeučil, Pecl, Kleinerová, Šulík a Zeminová. Zůstávali ve spojení s exilem, ale tato spojení se Státní bezpečnosti v drtivé

³⁰² <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/policie/udv/securita/sbornik2/2a3.html>, (5. 11. 2012)

³⁰³ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 74-78

většině případů podařilo podchytit. V květnu 1948 se z podnětu Horákové sešlo šest funkcionářů – Horáková, Nestával, Čupera, Račanský, Dlouhý a Šobr, kteří utvořili tzv. „politickou šestku“. Informován o jejich schůzkách byl i Zenkl. Cílem schůzek bylo zejména udržovat politické vědomí členů a pomáhat perzekuovaným. V odboji „šestka“ získala neoficiální vedoucí pozici.³⁰⁴

Ačkoliv se názory jednotlivých politiků často různily, shodovaly se v tom, že únor byl pučem a výsledkem konfliktu Západu a Východu a že předpokladem vnitropolitických změn je změna mezinárodní situace. Ještě ke konci roku 1948 se počítalo s neodvratným válečným konfliktem mezi Východem a Západem. Vznik NATO v dubnu 1949 oživil tyto názory o vojenské přípravě západu. Válku však národně-socialističtí politici nevívali a obávali se jejich možných důsledků pro Československo.³⁰⁵ Postupně představy o válce mizely a začal převládat názor, že ke smíření dojde diplomatickou cestou. Nové naděje viděli ve svobodných volbách ve středoevropské části Sovětského bloku pod patronací OSN. Takovými úvahami a rozpravami se zaobírala Zeminová s Antonínem Válou a Josefem Maxou, jak vyplývá z výpovědí Války a Maxy pro rehabilitační komisy. V rámci procesů se s nimi měla domlouvat o vzniku teroristických skupin.³⁰⁶ Všechny změny na politické scéně za účasti domácího odboje byly odvislé od mezinárodní situace.³⁰⁷

„F. Zeminová u soudu: „ Důvodů bylo několik. Hlavně jsem počítala, že strana nebyla úředně rozpuštěna, tedy že je možné, když by byly příznivější okolnosti, znovu ji přivést k životu. Potom byl důvod druhý. Byla rozšířena verze, že během dvou let dojde k dohodě mezi vedoucími mocnostmi světa, a to Sovětským svazem a Spojenými státy. Byli jsme varováni, abychom se do tohoto sporu nemíchali a že po usmíření těchto dvou mocností dojde také v Evropě k tzv. svobodným volbám ve všech zemích[...]ke konci roku 1948 se začaly objevovat symptomy, že začíná docházet k jakémusi sblížení a zejména na jaře (1949) již došlo

³⁰⁴ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 87-88

³⁰⁵ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 87-88

³⁰⁶ Kaplan, K., *Druhý proces – Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 – 1990*, Karolinum, Praha 2008, str. 298 a 335

³⁰⁷ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 90-91

k přímému takovému pomalému vyjednávání[...] skutečně i v Berlíně došlo k dohodě a to nás utvrzovalo v přesvědčení, že během roku dojde k plné shodě.“³⁰⁸

Jedním z nejdůležitějších bodů pozdější obžaloby Zeminové byla její údajná spolupráce s teroristickými skupinami vedenými na Mostecku a Ostravsku Várou a Buchalem. Buchal se s ní skutečně několikrát sešel, aby jí požádal o radu v tématu odboje, ale ona jej vždy poslala za Františkem Přeučilem, neboť snad věřila, že jako muž mu takovou činnost spíš rozmluví, když sama, jak zjistila, tu moc neměla. Společně s Přeučilem se posléze snažila podobné akce zastavit. Rozhodně je nikdy nepodporovala.³⁰⁹

V září 1948 došlo k setkání představitelů tří politických proudů na faře ve Vinoři. Za národní socialisty zde byli Horáková a Nestával, za sociální demokraty Peška a Beneš a za lidovce Jandečka. Sešli se takto poprvé a naposledy. Horáková s Peškou zde přednesli návrh na vytvoření organizace, jež by fungovala jako takzvané koordinační středisko jednotného odboje. Návrh však neprošel, kritizována byla přílišná rizika této schůzky a její možné označení za základnu odporu proti režimu. Členové schůze nakonec dospěli k závěru, že každý směr bude postupovat samostatně a spolupráce bude jen na základě individuálních setkání.³¹⁰ Výjimečnost vinařské schůzky přisoudila až Státní bezpečnost. Ta o ní nevěděla a dozvěděla se o ní až po roce z výpovědí vyšetřovaných. V procesu jí byla přisouzena stěžejní funkce, kdy se sešli všichni vedoucí funkcionáři nekomunistických stran.³¹¹

Zeminová se schůze neúčastnila a sama tehdejší dobu nepovažovala za vhodnou pro ilegální aktivitu, neboť režim byl stále ještě příliš silný a snadno tak mohl zlikvidovat jakýkoliv odpor.³¹² I v kruté době zůstávala Fráňa Zeminová pro mnohé autoritou a nadějí, mnozí za ní chodili pro radu. V době silícího komunistického teroru, na přelomu let 1948-

³⁰⁸ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 91

³⁰⁹ Ivanov, M., *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*, NAKLADATELSTVÍ XYZ, Praha 2008, str. 255

³¹⁰ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 94

³¹¹ tamtéž, str. 96

³¹² Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 96, 97

1949, měla vážné výhrady k myšlence sloučení demokratických stran a vytvoření nového protikomunistického hnutí na základě nového programu, jak navrhoval Pecl.³¹³

³¹³ Bursík, T., „ *Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8. 5. 2012

9.1. 1948-1962: PROCES JAKO ZAČÁTEK KONCE

Podmínky pro ilegální odbojové hnutí se zhoršovaly, přibývalo perzekucí a represí. Od října 1948 se začal Státní soud v Praze a Státní prokuratura v Praze specializovat zejména na tvorbu politických procesů. Politické procesy byly souzeny podle nového, velice přísného zákona 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky,³¹⁴: *„Počet pracovníků státní bezpečnosti se rozrůstal, během roku se dokonce zdvojnásobil. Počet odsouzených za „trestné činy“ politické povahy vyskočil z 1643 v roce 1948 na 11 140 v příštím roce a na 15 766 v roce 1950. V roce 1949 vynesl Státní soud 57 trestů smrti a 117 trestů doživotního vězení.“*³¹⁵

Na jaře 1948 byly zachyceny dopisy Ripky, které naznačovaly, že existuje možnost nějakého ústředí. Díky tajným agentům bylo odhaleno spojení Františka Přeučila a Františky Zeminové. Agent nasazený na tuto činnost nesl přezdívku B-21. Dále udržoval kontakty s Kleinerovou a Šulíkem, od kterých získal informace o chystaném vytvoření jedné strany z bývalých členů národních socialistů a sociálních demokratů. Ovšem o „politické šestce“ či Hospodářské radě, kterou tvořili národní socialisté Klíma a Přeučil, s nimiž byla Zeminová také ve styku, neměli příslušníci StB ani potuchy. Zatčení Horákové 27. září 1949 nebylo spojeno s „šestkou“. Počítalo se s tím, že Horáková má politický význam a že je účastna v protikomunistickém odboji, ale její přesné postavení neznali. Oficiálně tak byla zatčena za spolupráci na akci N, tímto písmenem označovala StB dvě akce, jedna se týkala sledování ministra vnitra Noska a druhá přípravy procesu Nigrín. V prvním případě byla souvislost vyloučena a v druhém neprokázána.³¹⁶

Pozatýkáni byli hlavně lidé, kteří dříve úzce spolupracovali s Benešem a skupinou Hradu, ale existovala i obava, že byla odtajněna tzv. „šestka“. K jejímu odtajnění však přispěly až následné výslechy nově zatčených, V. Sýkory a J. Kopeckého a také příchod dvou

³¹⁴ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 103

³¹⁵ tamtéž, str. 103

³¹⁶ tamtéž, str. 111-112

sovětských poradců Lichačeva a Makarova, kteří přišli zejména v souvislosti s hledáním českého Rajka, kterého později našli v Rudolfu Slánském.³¹⁷

Na Kopeckého byl vyvíjen nátlak zejména skrze rodinu, za spolupráci mu bylo přislíbeno ušetření ženy a dětí. U jeho výslechů se začal používat sovětský vzor uměle vytvořených výpovědí a protokolů, které obžalování po krutém fyzickém i psychickém týrání podepisovali a posléze u soudu doslovně opakovali.³¹⁸ Ačkoliv Kopecký měl o všem jen kusé informace, udal řadu dalších jmen a jeho výpovědi pak byl připisován rozhodující význam v procesu s Horákovou a spol. Od této výpovědi z 21. října 1949 k procesu uběhlo půl roku, během něhož probíhalo další zatýkání a vyslýchání.³¹⁹

První zpráva sepsaná příslušným útvarem StB se nazývala: Direktorium čs. odboje a autoři zde vykonstruovali vedoucí útvar protikomunistického odboje, kde se prolínaly dvě větve. Jedna napojená na Beneše a jeho okolí a druhá, hlavní větev, se skládala z bývalých funkcionářů národně-socialistické strany napojených na funkcionáře strany sociálně demokratické a lidovecké. „*Autoři zprávy přiznávali, že měli, značných mezer ve svých dosavadních vědomostech*“, což se například projevilo v sestaveném ústředí, které podle zprávy vzniklo na základě rozhovorů Zenkla s Nestávalem a Zeminovou, v nichž Zeminovou určil svou nástupkyní.“ Zeminová ani Nestával přitom se Zenklem po únoru 1948 už nejednali. Snahou bylo vytvořit strukturu direktoria. Zpočátku v něm Zeminová zastávala jedno z nejpřednějších postavení. Zatčena byla v hlavní vlně zatýkání v listopadu 1949, konkrétně 8. listopadu 1949, a následně převezena do ruzyňské věznice. Na krajské poradě tajemníků KSČ z 9. prosince 1949 Slánský referoval o odhalení rozsáhlé národně-socialistické skupiny vedené Františkou Zeminovou.³²⁰

Vyšetřování začalo hned 8. listopadu 1949 a ve velmi krátké době překročilo okruh tzv. Direktoría a soustředilo se i na další skupiny. Souhrnným názvem bylo vyšetřování označeno jako Akce Střed, důvod tohoto označení nebyl nikdy osvětlen. S přibývajícím

³¹⁷ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 113

³¹⁸ Kaplan, K., *Druhý proces – Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 – 1990*, str. 298 a 300

³¹⁹ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 118

³²⁰ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 119 -- 120

zatčenými přibývalo i vyšetřovatelů, velitelem byl jmenován Milan Moučka.³²¹ Hlavní slovo však měli Lichačev a Makarov. Zavedeny byly otázkové protokoly, nepřetržité výslechy, vyslýchaným bylo odpíráno jídlo a pití.³²² J. Veselý, který vyslýchal Zeminovou, uvedl ve svém svědectví, že: „Zeminová, ta hovořila jinak. Otevřeně říkala, že má ráda svou zem, že měla ráda Beneše, Masaryka a nás že ráda nemá, že jí je všechno jedno, je jí už 60 let, má život za sebou.“³²³

Proces měl ukázat velikost a nebezpečí nepřátel pro stát a pracující lid. V obvinění musela figurovat pasáž o spojenectví s imperialistickým západem, který se zde pomocí násilí měl chopit moci. Ve výčtu obvinění nesměla scházet ani vlastizrada, špionáž a terorismus. Výpovědi „šestky“ ani dalších vyslýchaných však nepotvrdili nic z toho, co vyšetřovatelé potvrdit potřebovali, a všichni se shodovali na tom, že jediné na čem čekali, byl vývoj v Evropě a svobodné volby. Za těmito výroky si stála i Zeminová. Začali tudíž s taktikou připravených konfrontací, kterými nahrazovali nedostatek důkazů. Konfrontace spočívala v tom, že vybraný vězeň se předem naučil odpovědi na vyšetřovatelem kladené otázky a ty poté přednesl přizvanému vyšetřovanému, který je buď potvrdil, nebo vyvrátil, ovšem za bernou minci se vždy bral vyšetřovatelův výklad dané situace. Zeminová prošla pěti takovými konfrontacemi. Z třetího dne procesů se nám zachovaly i ve filmové podobě její konfrontace s Janem Buchalem a Františkem Přeučilem. Z těchto záznamů je dobře patrné, jak Buchal, kterého vyšetřování zlomilo asi nejvíc, odpovídal v přesně naučených frázích a doplňoval prokurátorem započaté věty.³²⁴

Od roku 1950 lze z výslechových protokolů vysledovat již úbytek sil vyšetřovaných. Aniž by bylo účelem opěvovat statečnost Zeminové, je na místě podotknout, že se nenechala zcela zlomit jako mnozí jiní a nepodlehla úplně, což je i patrné z její rozmluvy před soudem. Postupem času více a více lidí podepisovalo otázkové protokoly a tvůrci procesu již začali rýsovat jasné kontury procesu. Vznikla také nová zpráva, která oproti první zprávě neuváděla

³²¹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 121-123

³²² Bursík, T., „ *Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.* “ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8. 5. 2012

³²³ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 123

³²⁴ Proces H, režie Martin Vadas, Česká televize, 2009, 10 x 52 min.

jako vedoucího činitele Zeminovou, ale do popředí se dostala Horáková. Zeminová byla sice označena jako členka ilegálního vedení, ale působila samostatně.³²⁵

Bezpečnostní komise ÚV KSČ připisovala procesu mimořádný význam. Členy komise vypracovávající obžalobu byli ministři Václav Nosek a Alexej Čepička, funkci velitele státní bezpečnosti zastával Osvald Závodský a náměstek ministra spravedlnosti Karel Klos. V dubnu 1950 se definitivně ukončila sestava obviněných. Obviněných bylo třináct, mnozí se mezi sebou vůbec neznali anebo se po únoru úplně přestali stýkat. Vedoucí post byl přisouzen Miladě Horákové, zejména pro její radikální odpor k režimu a kontakty na exil. Jako druhý hlavní představitel byl označen Josef Nestával, díky široké síti kontaktů, které měl. Jiří Hejda, jako hospodářský ideolog direktoria, představený jako kapitalistický vykořisťovatel, Františka Zeminová, František Přeučil, Antonie Kleinerová za aktivitu v odboji, k jejímu zařazení přispěl i její pokus o sebevraždu, jenž byl vykládán jako příznak dokonalého psychologického zlomu. Oldřich Pecl byl veden jako spolupracovník Kleinerové, ale byl sem zařazen i jako bývalí kapitalista a velkopřemyslník. Závěš Kalandra byl označen za vedoucího trockistické skupiny. Zdeněk Peška byl zatčen již o rok dříve a měl být souzen v samostatném procesu se sociálními demokraty. Tvůrci procesu se však snažili o doložení propojení národních socialistů a sociálních demokratů. Vojtěch Dundra byl veden jako Peškův spolupracovník. Bedřich Hostička byl zařazen jako člen lidovců. Jiří Křížek byl taktéž souzen jako lidovec, ačkoliv podle svých slov nebyl nikdy ani ve straně, a zatčen byl z jiných než politických důvodů. Posléze bylo rozhodnuto, že jeho případ bude spojen s případem Direktoria.³²⁶ Jan Buchal, byl k této skupině, ke které se společenským postavením příliš nehodil, přiřazen jako terorista, jako ruka vykonávající to, co vedení vymyslelo.³²⁷

„Františku Zeminovou zařadili do direktoria z několika důvodů. Nepatřila do „politické šestky“ a s jejími členy se téměř neseťkávala, nebo jen náhodně. Autoři zprávy z 23. března 1950 ji přisoudili roli, ideologické opory všech podzemních národně-socialistických skupin“. Využili přitom rozsáhlých styků, které F. Zeminová udržovala s bývalými politickými činiteli mimo politickou šestku, a její autority v národně-socialistické straně, kde

³²⁵ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 128-129

³²⁶ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 131-137

³²⁷ Proces H, režie Martin Vadas, Česká televize, 2009, 10 x 52 min

představovala jakousi symbolickou osobnost a vzor neohrožené stranické bojovnice, spjaté s minulostí strany. Ona sama se netajila tím, a také to svým životem dokazovala, že národně socialistická strana a Československá republika T. G. Masaryka a Edvarda Beneše je pro ni vším. Pro zařazení do tzv. direktoria hovořily ještě dva další důvody. F. Zeminová byla ze zatčených jediným členem úzkého stranického vedení před únorem 1948 a zvláště důležité byly její styky s vedoucími „teroristický skupin“ na Ostravsku a Chomutovsku. Není vyloučeno, že se jako důvod – i když méně významný – přidaly styky F. Zeminové a B. Pátkové, které někteří funkcionáři StB úplně nevěřili a viděli v těchto stycích možnost vtáhnout do „ilegality“ i vedení Čs. strany socialistické.“³²⁸

Po výsleších bylo další fází připravit obžalované na soud. Do cel jim byli dávání tajní agenti, kteří je sledovali i mimo výslechové místnosti.³²⁹ Důležitým úkolem justice byl výběr prokurátorů a soudců.³³⁰ Prokurátoři, kteří nakonec zasedli u soudu, byli Vieska, Urválek, Brožová, Kepák. Havelka a Sadil zastávali funkci prokurátorů pomocných. Výběr soudců byl složitější, nakonec vypadalo složení následovně Trudák jako předseda, Matoušek, Bernard a náhradník Kruk a dva soudci z lidu Kučera a Polanecký. Zeminovou dostal na starost Jiří Kepák. Větším problémem byl výběru advokátů. Prvotní obavy, aby si obžalovaní nežádali vlastní obhájce, se zažehnaly zvolením advokátů pro státní soud, ale i tento seznam se musel pečlivě prověřit. Advokáti pak byli instruováni, že zbytečnými provokacemi nesmějí proces ohrozit, avšak nesmí vypadat jako loutky nesvobodné advokacie. Zeminové byl nakonec přiřčen jako advokát Jiří Vízek, stejně jako Závaši Kalandrovi.³³¹

V průběhu procesu, jak je patrné ze stenografických záznamů, ale i z dochovaných filmových záběrů, se v průběhu soudního řízení nedržela předem daného scénáře a odpovídala

³²⁸ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 137

³²⁹ tamtéž, str. 138

³³⁰ Kaplan, K., *K politickým procesům v Československu 1948 – 1954*, Dokumentace ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, str. 17

³³¹ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 140-145

po svém. Několikrát se pokusila prokurátorům oponovat.³³² V tísnivé atmosféře v jaké celý proces probíhal, to od ní byl velice statečný počín.

Oficiální označení celého procesu znělo takto: Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice. S konečným textem obžaloby se obžalovaní seznámili 27. května 1950. Každému byla přečtena jen ta část, která se týkala jeho samotného. Bylo jim také sděleno, že proces začne 31. května 1950 v 8 hodin ráno. Ještě před tím, než vůbec obžalovaní znali obžalobu, jim prokurátoři předložili návrhy trestu. To se stalo dne 26. května 1950. I přes rozdílné názory se nakonec shodli na 6 trestech smrti a další tresty od 15 do 25 let za mřížemi s tím, že se vynesené tresty budou lišit podle průběhu soudu. Proces začal v soudní budově v Praze na Pankráci 31. května 1950.³³³ Žaloba všech třinácti obviněných spočívala v nejtěžších zločinech velezrady a vyzvědačství. Zeminovou, spolu s Františkem Přeučilem a Janem Buchalem, obvinila navíc i z toho, že „sbírali a organizovali branné pomocné síly“.³³⁴

Po devíti dnech byl 8. června 1950 v osm hodin večer vynesena rozsudek. Do výsledku zasáhli i známé rezoluce pobouřeného lidu. Veřejnost se k procesu stavěla různě, ale její mínění bylo silně ovlivněno propagandistickou kampaní, která byla v rámci procesu vedena. Propaganda se zvláště zaměřila na děti, které byly o Procesu informovány v rámci tzv. pětiminutovek.³³⁵ Po vynesení rozsudků byly reakce různé, našli se i tací, kteří se dožadovali vyšších trestů. Zvláště „pouze“ dvacetiletý trest pro Zeminovou se jim zdál příliš mírný. Výsledek to nezměnilo, stejně tak na výsledek neměly vliv žádné žádosti o milost vlivných osobností a organizací ze zahraničí. Zvláště za odsouzené ženy se přimlouvala celá řada ženských organizací.³³⁶ Například devadesát čtyři amerických ženských organizací zaslalo

³³² Bursík, T., „ *Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.* “ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

³³³ Kaplan, K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 150-153

³³⁴ tamtéž, str. 156

³³⁵ Formánková P, Koura P., *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2008, str. 68

³³⁶ tamtéž, str. 99

Klementu Gotwaldovi telegraf v němž napsaly, že: „znají lidumilnou práci Milady Horákové, Františky Zeminové a Antonie Kleinerové a jsou dotčeny rozsudky.“³³⁷

Zaměření propagandy zejména proti ženám mělo příčinu v tom, že veřejnost k nim projevovala jakousi slabost, zejména Horáková se těšila sympatiím, neboť ji lidé viděli jako velice statečnou ženu. „Speciální dálkopis z Olomouckého kraje pak informoval o výskytu sympatií vůči obžalovaným v hanácké vesnici Ohrozim, kde měly manželky místních sedláků při večerním setkání označit, Horákovou a Zeminovou za hrdinky, které to řekly od plic.“³³⁸

Trest smrti, jakožto rozsudek, si vyslechla Horáková, Buchal, Pecl a Kalandra. Nestával, Hejda, Přeučil a Kleinerová dostali doživotní trest vězení. Mezi další tresty pak patřilo odnětí svobody na různě dlouhou dobu. U Hostičky tomu bylo na 28 let, u Peška 25 let, Křížka 22 let, Zeminové 20 let a Dundra 15 let vězení. Státní prokuratura se 10. června odvolala proti nízkým trestům, z odsouzených se odvolali jen ti čtyři, kteří byli odsouzení k smrti. Všechna odvolání se zamítla. Popravy byly vykonány 27. června 1950.³³⁹

Františka Zeminová strávila v různých věznicích deset let. Propuštěna byla na amnestii prezidenta republiky Antonína Novotného roku 1960. V červnu roku 1952 po příchodu do pardubické věznice v dotazníku na otázku „Máte pocit viny?“ odpověděla: „Byla jsem celý život zásadní demokratka a nemohla jsem jednat jinak, než jak jsem jednala. Tak jako jednají příslušníci všech potlačených stran viz komunisty ve Španělsku, Řecku, Turecku. Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.“³⁴⁰ Ve vězení pracovala jako švadlena či pletařka, přičemž je nutné si uvědomit, že v té době jí bylo již sedmdesát let. První roky věznění byly kruté, teprve od roku 1954 došlo k zlepšení poměrů. Ve svých poznámkách z roku 1958 k tomu Fráňa poznamenává. „Prvá léta byla nesnadná, kupovaly jsme si

³³⁷ Formánková P, Koura P., *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2008, str. 99

³³⁸ Formánková P, Koura P., *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2008, str. 49

³³⁹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 158-159

³⁴⁰ Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

*dohromady kousek chleba. Poměry se značně konsolidovaly a poslední léta jsem v řádné péči nemocnice nápravně pracovního tábora. Osobně nemám stížnosti a přání.*³⁴¹ Obžalování z procesu Horáková a spol. byli pod zvlášť přísným dohledem, zejména kvůli obavám z vlivu na spoluvězně. Františka Zeminová, která celý život zasvětila práci s lidmi a pro národ, byla respektovanou a moudrou ženou a měla na své spoluvězeňkyně veliký vliv. V lednu roku 1954 dostala osm dnů samovazby za spoluorganizaci hromadné hladovky, kterou chtěly upozornit na špatné životní podmínky ve věznici. Izolované oddělení, kam byla s ostatními politickými vězeňkyněmi umístěna, bylo příznačně označováno HRAD.³⁴² V listopadu 1955 byla opět umístěna odděleně od ostatních. Ve vězeňské zprávě z toho roku se píše, že je neukázněná a hrubá na vězeňské strážce.³⁴³

„V první polovině padesátých let vyplňovali vězni jakýsi dotazník s dvěma otázkami: o pohnutkách trestné činnosti a zda pociťují vinu. F. Zeminová 1. června 1952 odpověděla: „Práce v národně-socialistické straně a širokých vrstvách národa byla největší láskou mého života. Proto únor 1948 přišel jako úder. Strana národně socialistická nebyla po únoru 1948 rozpuštěna úředně. Proto když přišly i ze zahraničí (rozhlasem) zprávy o tzv. svobodných volbách v celé Evropě, považovala jsme jako spoluzakladatelka strany za povinnost obnovovat stranu. Byla jsem celý život zásadní demokratka a nemohla jsme jednat jinak, než jsem jednala. Přijala jsme trest, protože když sedí prostí řadoví stoupenci, je v pořádku, seděli také jejich vůdkyně.“ Ve zprávě o Františce Zeminové z 16. listopadu 1955 se píše, že nikdy nenašla a nenajde kladný postoj k dnešnímu zřízení a že doufá ve změnu poměrů a nevěří ve vládu jedné strany.³⁴⁴

Do roku 1952, kdy byla umístěna ve vězení v Jihlavě, jí byl znemožněn kontakt s příbuznými. Nesměla ani odesílat či přijímat poštu. Když měla odpovědět na otázku, jaké příkoří jí přináší odsouzení, řekla, že ji trápí jen touha po svobodě. Poté, co prodělala dva

³⁴¹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 186

³⁴² Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová (1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

³⁴³ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 185-187

³⁴⁴ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 188

infarkty, byla roku 1956 umístěna na nemocniční oddělení pardubické věznice. Z vězeňského spisu Zeminové z roku 1958 je jasné, že její zdravotní stav se nelepšil. K nemocnému srdci se přidalo kornatění tepen a zánět žlučníku. Stále si však zachovávala aspoň trochu duševní síly. Nepodlehla a nezměnila své názory a mezi odsouzenými měla stále své zastánce a příznivce.³⁴⁵

Z roku 1958 se nám zachoval dopis, který jí byl zabaven. Zeminová v něm bilancovala svůj dosavadní život a hájila zásady, kterých se celý život držela.

„Mohla jsem mít opravdu skvělý život ve stáří a zatím – sedím sedmý rok za mřížemi. Když je člověk demokrat, tak nemůže měnit zásady jako týdenní prádlo. [...] Známe se dobře s ministrem zdravotnictví Plojharem, kdybych se naň obrátila, jistě by s vnitřem sjednal jiné zdravotní baličky. Vždyť byl politickým vězněm v Buchenwaldu[...] A ví všichni, co takový baliček z domova znamená a mně bude pomalu 74 let a zavřel mě režim Slánského. Ale ne, nechci od nikoho nic, to přijde najednou pro všechny, jak se velmoci dohodou o problému politických vězňů. [...] Byla jsem na pohovoru a p. referent mi nadhodil, že snad někdo žádal za moje propuštění, abych se k žádosti připojila. Poděkovala jsem, ale nemohla jsem tak učinit, i když vím, že bych tím zachránila zbytek života a zdraví. Počkám, až se věc politických vězňů vyřeší mezinárodně. [...]“³⁴⁶

Žádost o propuštění podala Zeminové neteř Anna Stránská a svou žádost několikrát opakovala, ale Zeminová se k této žádosti nikdy nepřipojila, protože žádost o milost by znamenala přiznání viny, ale ona se nikdy ničeho nedopustila.³⁴⁷

Anna, která ji od roku 1956, kdy k ní mohli začít chodit známí, navštěvovala při každé příležitosti, se o nemocnou tetu postarala ihned po jejím propuštění. Zeminová se nastěhovala k ní a k jejímu manželovi, který si Annu vzal tři měsíce po jejím zatčení, za což byl následně propuštěn ze zaměstnání a poté pracoval v ševcovské dílně. Když Františku vezli z vězení

³⁴⁵ Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová(1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

³⁴⁶ Bursík, T., „*Národu jsem vždy věrně sloužila a vědomě nikomu škodu neučinila.*“ *Františka Zeminová(1882 – 1962)*, http://www.svazky.cz/clanek/Vysetrovaci_svazek_StB_Akce_Stred_vedeny_proti_Milade_Horakove-Milada_Horakova, 8.5. 2012

³⁴⁷ tamtéž

v Pardubicích k neteři do Prahy, viděla továrny a počínající sídliště, při této smutné podívané prý jen poznamenala, že dokud mají lidé co jíst, k politickým změnám jen tak nedojde. K neteři přišli i první návštěvy.³⁴⁸ Ve vězení ji kromě neteře Anny navštívila dvakrát jakási paní Pinkerová a jednou paní Irena Kernerová.³⁴⁹ První návštěvou doma byla přítelkyně z dětství Anežka Červenková, která na návštěvu vzpomíná takto: *„Vypůjčená kovová postel stála uprostřed místnosti a teta Fráňa stála jako voják v dlouhé flanelové košili. Řekla: ‚Á - první věrná!‘ Něco jsem zakoktala na přivítání, ona se ještě víc narovnalá: ‚To víš, já jsem jako ta tráva. Kdyby ji sebevíc pošlapali, zase vstane.‘“*³⁵⁰

Od přátel dostala nějaké oblečení, prádlo a jídlo, obdržela dvě stě korun penze a po roce garsonku na Petřinách. Žila v nevyhovujících podmínkách bez topení, a tak většinu času trávila u přátel a u Anny, to také proto, že se bála, aby ji opět neodvedli, neboť příslušníci StB ji stále hlídali. Někdy prý litovala, že se nestala matkou. Měla hodně synovců a neteří, o které se starala, ale v dobách nejtěžších jí zůstala jen Anna.³⁵¹

Františka „Fráňa“ Zeminová zemřela 26. září 1962 v lázních Velichovky dva roky po svém propuštění ve věku osmdesáti let. *„Lékař prý nevěřil, že se na lidské srdce vejde tolik jizev.“*³⁵²

³⁴⁸ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 74

³⁴⁹ Kaplan., K., *Největší politický proces – M. Horáková a spol.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1995, str. 330

³⁵⁰ Uhrová, Eva, *České ženy známé a neznámé*, vydáno vlastním nákladem, Kosmas, 2008, str. 74

³⁵¹ tamtéž, str. 75

³⁵² tamtéž, str. 75

10. ZÁVĚR

Snahou práce bylo představit životní příběh významné ženy v naší historii Františky Zeminové na pozadí důležitých událostí naší historie, které přímo ovlivňovala. Zároveň bylo cílem přiblížit problematiku ženské otázky v první polovině 20. století a historii Strany národně-socialistické, se kterou Zeminová spojila celý svůj život.

V průběhu studia dostupných pramenů a literatury se ukázalo, že pramenná základna k ženské otázce u nás není příliš široká a mnoho autorů se jí nevěnuje. Většina autorů věnujících se této problematice jsou ženy, zároveň všechna použitá literatura v této práci pochází shodou okolností od autorek. Rozhodně se nedá mluvit o tématu vyčerpaném a zcela probádaném.

Tato práce se však soustřeďuje na nejdůležitější okamžiky ve vývoji ženského hnutí na počátku 20. století, a to od zakládání ženských spolků, které se začaly orientovat na politickou sféru, posléze boj o volební právo žen, zvolení první ženy do Zemského sněmu, až po aktivní účast žen v politice. Ovšemže není úlohou autorky této práce postihnout komplexní pohled na ženskou problematiku v plné šíři. Dějiny ženského hnutí jsou na tomto místě nezbytným pozadím, na němž se odehrává příběh Františky Zeminové.

O poznání lépe, než „ženská otázka“, je zmapována otázka vývoje stranictví a politického dění u nás. I zde samozřejmě existují oblasti, které by zasloužily hlubší průzkum. Jednou z nich je například problematika vnitrostranických vztahů, na kterou se v rámci národně-socialistické strany tato práce také částečně pokoušela odpovědět, nicméně nepodařilo se to tak, jak bylo původně zamýšleno, neboť by to mohlo vést k určitému odklonu od tématu hlavního a totiž samotného lidského osudu Zeminové.

Život Františky „Fráni“ Zeminové sám tvořil největší úskalí v bádání. Co se týče jejího veřejného života, nebyl problém s nedostatkem informací. Řada jejích veřejných projevů se zachovala ve fondu národně-socialistické strany v Národním Archivu. Zachovány jsou také články, kterými přispívala do řady časopisů, nejvíce pak do *Svobodného Slova*. Vzpomínky jejích blízkých spolupracovníků opěvují její pracovitost, houževnatost a všechno dílo, co vykonala pro národ, stranu a hnutí. Jediné dílo zabývající se čistě Františkou Zeminovou, je útlá stať Bohuslava Šantrůčka *Statečná žena Františka Zeminová* z roku 1932, která jen letmo vzpomíná jejího mládí na venkově, ale v centru zájmu je opět její veřejná činnost. Je známo, že neměla manžela ani dětí a nejbližší osobou jí byla její neteř Anna Stránská, a že svůj život plně věnovala práci, která jí byla vším. Může se zdát, že ani žádný

osobní život neměla, ale kde je hranice, která dělí život soukromý od pracovního? Rodinou pro ni možná byli členové strany a nejlepšími přítelkyněmi kolegyně. Víme zároveň, že se starala o maminku i sestru a jiné příbuzné aspoň finančně podporovala. To vypovídá mnohé o její povaze, neboť byla z dvanácti sourozenců nejmladším ženským potomkem a tuto úlohu by mohl jistě zastat některý ze starších bratří. Ačkoliv tak jasné to také být nemuselo, neboť právě synovci, které podporovala, byli potomky předčasně zesnulého bratra, a jak na tom byli se zaopatřením jiní, mi není známo. Proto tato práce do značné míry postrádá rovinu čistě osobní. Pokud se objeví nové prameny, bylo by jistě zajímavé je probádat více. Ani veškerá její veřejná činnost není ještě zcela zhodnocena. Svědčí o tom i fakt, že doposud nevyšla žádná monografie, která by se věnovala jen jí samotné. Kniha, která se Zeminovou zabývá asi nejvíce, je práce Evy Uhrové *České ženy známé a neznámé*, která je v předložené práci často citována.

Otázku procesů je možno považovat za všeobecně nejprobádanější a „nejatraktivnější“ ze všech rovin práce, kterými kromě nich jsou vývoj národně-socialistické strany a dějiny ženského hnutí. Všechny tři roviny tvoří základ a vedoucí linii ve vyprávění o Zeminové. Procesy a konkrétně procesem s Miladou Horákovou a spol. a jeho různými aspekty, jako například cílenou propagandistickou kampaní, se zabývá celá řada autorů, a tak nebylo úkolem práce postihnout kompletní problematiku procesů a ve výsledku je jim záměrně věnována pozornost nejmenší. Úloha Zeminové ve zmiňovaných procesech byla veliká a dlouhou dobu se dokonce zdálo, že by se dnes proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice, jak zněl oficiální název, nepřezdíval na proces s Horákovou a spol., ale Zeminovou a spol. Pravdou ale je, že ve skutečnosti byla Horáková v této době aktivnější, a to i vzhledem k již poměrně vysokému věku Zeminové, která měla krátce po procesu šedesáté osmé narozeniny

Otázkou, která byla před začátkem psaní práce položena, bylo, jak je možné, že žena, která se spolupodílela takovou měrou na tom, jakých práv a výdobytků ženy za poslední a v dějinném kontextu velice krátkou dobu dosáhly; žena, která byla nejdéle sloužící poslankyní u nás a která na rozdíl od řady jiných politiků, což je i otázka aktuální, stavěla zájmy většiny před zájmy svoje, což z ní činilo demokratku v pravém slova smyslu; žena, která se hrdinně stavěla všem nedemokratickým režimům a dočkala se perzekuce nejhorší, neboť ji její stáří bylo na deset let politickým uvězněním ukradeno, byla historií a společností zapomenuta. Samozřejmě ne jen ona, ale i celá řada jejích kolegyně a významných žen jako sestry

Honzákovy, Růžena Pelantová, Anna Chlebounová a další. Měla by být stejně vzpomínána jako Horáková či Plamínková?

Možnou příčinou větší slávy posledně zmiňovaných žen je něco, co by jako důvod vstoupení do všeobecného povědomí nemělo být přáno nikomu, a sice jejich mučednická smrt. Plamínková popravená nacisty a Horáková komunisty jsou příkladem statečných žen, které se postavily proti bezpráví a za svou odvahu zaplatily. U Plamínkové jistě důležitou roli sehrála i její funkce reprezentantky českého ženského hnutí na mezinárodní scéně. Taková už je realita, že zejména v našich dějinách je vždy více obdivován ten, kdo se prosadil v zahraničí, což snad pramení z jistého komplexu malého národa, jak jej představil Masaryk. Důležitou roli v zapomnění Zeminové samozřejmě sehrály dlouhé roky komunistického režimu, který nechával zapomenout na ty, kteří se mu protivili a byli jeho zapřísáhlými odpůrci. O to větší by měla být motivace dnes tyto lidi znovu připomínat.

Osobně jsem jméno Zeminová také neznala, a pokud jsem ho někdy zaslechla, tak jedině ve spojitosti s procesy jako jedno ze jmen na seznamu obžalovaných. O její činnost a osud jsem se začala zajímat až poté, co mi byla přidělena jako téma na seminární práci. Již při psaní zmiňované práce mě zaujal její životní osud a v průběhu tvorby diplomové práce jsem si oblíbila i ji samotnou. Vzhledem k tomu, že jsem nikdy nebyla velkou zastánkyní přehnané emancipace a zarytého feminismu, přičila se mi možná zpočátku představa podrobnějšího zkoumání její činnosti v ženském hnutí. Ve výsledku se toto téma stalo v celé práci mým nejoblíbenějším a práce na něm mě bavila nejvíce. Zeminovou rozhodně nelze označit za někoho, kdo by se snažil dělat z žen muže. Ctila úlohu ženy matky, i když možná už ne tolik úlohu ženy manželky. Bojovala za rovnost. Zda bylo její snažení úplně dokonáno je otázkou názoru, rozhodně však posunula pojetí rovnosti mílovými kroky kupředu. Sama k tomuto tématu roku 1947 řekla:

„Chápete československé ženy, jaký kus cesty jsme za těch 50 let urazily? My nikde nevidíme muže, nikde nevidíme ženy – všude musíme vidět člověka a národ. Pro národ svobodu, pro člověka lidská práva – to je náš životní úkol, kterému zasvěcujeme celý náš život.“³⁵³

³⁵³ Zeminová, F., *Když jsme začínaly*. IN: *Buřiči a tvůrci. Vzpomínky, úvahy, kus historie, životopisy*. Památník k padesátému výročí svého vzniku 1897–1947 vydala Československa strana národně socialistická. Praha 1947, str. 41

Často zidealizovaná představa prvorepublikového politického života činí z politiků této éry vážené pány, kteří se vždy spořádaně dovedli dohodnout. Že bylo zasedání poslanecké sněmovny často divočejší než dnešní ospalá atmosféra, k čemuž hojně přispívala právě Zeminová, jejíž některé výroky pobaví člověka i dnes, již tak známo není. Zeminová, podle mého názoru, byla trochu tím ideálem politika, kterého dnes hledáme. Politik, který politiku dělá, protože chce dosáhnout zlepšení na veřejném účtu národa a ne na svém bankovním. Zeminová byla nezdolná žena, již útrapy věznění a vážné zdravotní komplikace nedokázaly zlomit, byla ženou, která si i v komunistickém vězení zachovala bojovnost a víru ve spravedlnost.

